

GÁRDONYI GÉZA

Mi erősebb a halálnál?

A papa nem örül. — Harangozóék karácsonya.
Szüleim gyémántja voltam. — Szép asszony a kovácsné!
A rettenetes mama. — A vas-tyúk.
Az órás meg a kutyája. — Anna-báli emlék.
A mult velünk él.

MAGYART A
MAGYARNAK

BUDAPEST 1909
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Minden jogot fentartunk.

Mi erősebb a halálnál?

— Konduktor! Itt van két forint. Ha nem sok az utazó, magamban szeretnék . . .

A konduktor biccentett a gyászruhás magas úrnak. Átlyukasztotta a jegyet, s hálás-figyelmesen rávonta a kárpitot az ajtóablakra.

. . . Bizonyosan gróf, — gondolta aztán ottkűnn. Csak valami rosszat ne cselekedjen! A mult héten egy éppen ilyen karvaly-szemű ember lőtte fejbe magát a szomszédos fülkében. Hm, hm . . . A nézése se jó.

A gyászruhás ember szeme valóban sötét volt és kékárnyékos. A hangja is beteg. S mintha a hajával és bajuszával is gyászolna, — fekete volt rajta minden. Csak a magas gallér volt rajta fehér, meg a mansettája.

— Dehát mi közöm vele? — elmélkedett tovább a konduktor. Egy fröccs Dombóváron 24 fillér; egy pohár sör Kaposvárott megin annyi; Gyékényesen megin egy pohár sör, Zágrábban ebéd; Fiumében egy-két víg liter bor a komámmal a Leon-dóróba! . . .

Mégis aggasztotta a sor. Kaposvárott, hogy két

hölgy keresett fülkét, egyenesen odavezette őket. A két hölgy is gyászruhás volt, fekete-keztüös, fekete fátyolos. Gondolta: összeillenek.

S megnyitotta a fülkét.

— Bocsánat, — szólott be. Két hölgy van itt, és nincs más hely a vonaton.

A gyász utas gunnyadtan ült a középső ülésen, és zsebkendőt tartott a kezében. A másik kezében szivar égett. A szeme könnyes volt. A szemére nyomta a zsebkendőjét, s komoran pillantott a hölgyekre.

Fiatal volt az egyik, vén a másik. A fiatal arcát nem lehetett látni, oly sűrűn takarta a gyászfátyola. Az idősebben meg nem volt mit nézni: köpcös és telt-képű, mint a hold.

De jó módúak lehettek: krokodilus-bőrből volt az egyik kofferjük; a másik sárga bőr, de az is ipari remek.

A gyász-útas fölkelt, és az ablakhoz állott: néma udvariassággal engedte, hogy helyet válasszanak. Aztán letette a szivarját, s maga is leült az ablak mellé.

A két nő egy percig bús érdeklődéssel nézett rá. Ő is azokra. S talán, hogy a saját gyászát még erősebben érezte a két gyászruhás nő láttára, a szeme meg-nedvesült.

Az öreg nő szeme is.

A fiatal nő erre szintén hátravetette a fátyolát, és zsebkendőt nyomott a szemére. Húszéves gyöngyvirágarc. A szeme körül vörös foltok a könnyezéstől. Türkisz-szinű, nagyon is kék szem, mintha valami kék festékkel festené a szemét. S a mozdulatára könnyű milflör-parfön áradt szét a fülkében.

Az öreg nő az útasra emelte könnyben lábogó szemét, s repedt-pohár hangon szólott:

— Ön is gyászol?

Az utas bólintott:

— Tegnap temettem el a feleségemet.

— Ez meg a férjét temette tegnap el. Egy éves házasságok voltak . . . Ötször elájult.

Mind a hármon szeméből megeredt a könny. Percekig tartó csend következett.

Végre a férfi szólalt meg:

— Fogadja részvétemet . . . — rebegte, annélkül hogy a nőre ránézett volna. A nevem Miszlay Gábor.

S a fiatal özvegynek könnyedén bókolt.

Az özvegy nem tudott felelni, csak bólintott. Helyette az öreg nő szólott:

— A lányom neve: Matild, Soós Gáborné. Özvegy Soós Gáborné.

Az özvegy szóra a fiatal nő méginkább eltakarta a szemét.

Sokáig nem beszéltek. A vonat zöldülni kezdő mezőkön száguldott tovább. A fákon még nem volt rügy. Itt ott fehér pásztákban hevert a távol mezők árkaiban a februáriusi hó maradéka.

A két nő leemelte a kalapját. Az idősebbik szürkehajú volt, s a haját középen elválasztottan két hullámban viselte; a fiatalabbik hámvasszőke, vékonyhajú, de fehér gömbölyű homloku.

Miszlay unatkozó szemmel pillantott rájuk, és a fiatal nő feje mellett elnézett az ablakon át, a fakó vidékek távolába.

— Mikor érünk Fiuméba? — szólalt meg újból az anyó.

— Nyolckor, — felelte Miszlay bágyadtan.

— Ön is oda utazik?

— Nem: tovább. Magam se tudom, hova.

— Nem tudja, hova?

— Talán Dalmáciába. Talán a Balkánra, ahol nincs civilizáció.

S mintha magában beszélne, hozzátette:

— Veszedelmet keresek.

— Veszedelmet?!

— Veszedelmet. A veszedelmekben fölébred az emberben a maga-védelem. S ha már egyszer védem magamat, visszatér az életerőm. De attól tartok: nem fogom magamat védeni.

A két nő szomorú csodálkozással bámult Miszlayra.

Aztán ismét az anya szólalt meg:

— Mink csak Velencébe utazunk. Talán még Firenzébe. Az orvos ajánlotta Matildnak, hogy más levegőre menjen.

— Nekem nem ajánlotta senki, — felelt rá maga elé nézve a férfi. Sőt otthon kellett volna maradnom. Most vágják az erdőt. Bánom is én! Ha a legszebb fát elvette az Isten . . . Most kezdődik a szántás, vetés. Bánom is én! Nekem már el is szántott, el is vetett a sors. A földben van minden kincsem. Onnan már énnekem ki nem kél.

— De kikél! Biznunk kell az Istenben . . .

— Hiszen bizom benne. Ha nem biznám, főbe löttem volna magamat. A pisztoly már a kezemben volt . . .

— Azt nem szabad! — szólalt meg egyszerre mind a két asszony.

S ijedt szemmel néztek Miszlayra.

— Dehát minek éljek? — dünnyögte búsan a gyász-ember, könnyesen pislogva. Én többé megnősülni nem fogok soha! Én többé boldog lenni nem fogok soha!

— Ez is azt mondja, — szólt az anya. Ötször elájult. De minden szabad a világon, csak kétségbeesni nem. Lám én három férjet temettem el, mégis itt vagyok. Egészségesebb vagyok, mint voltam. Nem szabad összeesni, mint a hült szufflé!

Vidám iparkodott lenni, de a két fiatal bágyadtan és érdeklődés nélkül hallgatta.

— Az ember csak egyszer szerethet igazán, — szólalt meg aztán Miszlay annélkül, hogy rájuk nézne. És aki nagyon szeret, beleveszti az életét. Én ezen sokat gondolkodtam . . .

És időnkint a könnyeit itatva folytatta:

— Hogyan lehet meghalni egy hitvány köhögéstől? Hogyan? Annyi ember köhög a világon, és meghagyja az Isten: hadd köhögjenek! Az én szegény Rózsikám... Egy este lefekszünk. Egyszercsak fölugrik: kiszalad meztláb az ebédlőbe. Az jutott eszébe, hogy az órát fel kell huznia. Nemhogy nekem szólt volna! Vagy legalább papucsot kapott volna! De mindig olyan Futri Kata volt szegény! Még szerettem is, hogy olyan eleven . . .

Szakadozottan, bús elmerengéssel beszélt Miszlay. A két nő érdeklődéssel függesztette rá a szemét.

— Micsoda gazdasszony volt! Micsoda szeretettel rendelkezett a konyhán! A sok kulcs a derekán csirgett-csörgött. Mindig jött-ment a házban, mint valami tündér. Minden cseléden rajta volt a szeme. Sokszor

mondtam, hogy tartson egy kulcsárnét. Jobb szerettem volna, ha könyvet forgat. Néha még pöröltünk is, — persze csak úgy galambnyelven, — hogy mondok olvass lelkem, olvass, hacsak egy órácskát is, mikor legjobban ráérsz. Nemesítenünk kell a gondolkodásunkat! Föl kell emelkednünk a köznapi élet alacsonyysága fölé! Lásd a báróné minden új könyvet ismer, a szellemi világosságnak minden mezején jártas, te meg lassankint elparasztosodol. — Olyankor bosszankodott. — A báróné, azt mondja, már festékesen is rút, hát így akar szép lenni. De én eléggé szép vagyok neked, ha nem is tudom, hogy mik a legújabb disznóságok a francia irodalomban! — Igazat mondott. Később tudtam meg, hogy a báróné csak fiatalon olvasta a nemes műveket. Később már csak a . . . *korpa* iránt érdeklődött.

Megdörzsölte az orrát és szimmantott néhányszor. Aztán bólogatva folytatta:

— Az én kis okos feleségem jobban átlátott rajta, mint én. Szegényke! Milyen jó volt, milyen vallásos! Engem is rászoktatott, hogy este imádkozzak. Belefogta az imádkozó kezébe a kezemet és úgy imádkoztunk együtt . . .

A szeméből újra kibuggyant a könny. Percekig hallgatott. Aztán rányomkodta a zsebkendőjét a szemére és folytatta:

— Hiszem, hogy találkozunk. De olyan lesz-e, mikor újra látom, mint amilyen volt? Milyen a lélek formája? Van-e egyáltalán formája? Látom-e ugyanazt az arcot? ugyanazt a kedves két szemet? Én ezen sokat gondolkodok.

Könnyezve prüszszentett, aztán elmosolyodott:

— Az ágyba esése előtt harminc kotlóst ültetett.

Hogy szerette a csibéket! Mikor az első csibék keltek, behozta a kötényében és kirakta az asztalra. Csókolta őket.

A két nő mosolygott. A fiatalabbik kinyitotta a táskáját, és egy sárgaborítéku könyvet vett ki belőle.

— Matild is olyan bolondos, — mondotta az öreg. Ez is úgy szereti a csibéket. Mert mink is falun lakunk, és . . .

Matild elmosolyodott:

— A csibék oly kedves állatkák! Én is ültettem hús tyúkot. Az én szegény uram tavasszal mindig csirkét kívánt. Minek most már az a sok csirke? — kérdezte könnybe áradt szemmel az anyját.

S erre a két nő újra sirásba fogott.

— Mily bús dolgokat beszélünk, — szólalt meg Miszlay. Ahhelyett, hogy elüzni iparkodnánk a szomorú gondolatokat . . . Micsoda könyvet olvas nagyságos asszonyom?

Az asszonyka fölvette a sárga könyvet s átnyújtotta:

— Magam se tudom, — felelte fásultan.

S hogy Miszlay szemöldöke összerándult a könyv címének megpillantására, ijedten kérdezte:

— Talán nem jó?

Miszlay vállat vont:

— *A szobaleány naplója*. Némelyeknek jó.

— Mondja meg őszintén! Láthatja, hogy fölmetsetlen. A mama vette az állomáson, hogy szórakozunk.

— Nem szeretem ezt az irodalmat, — felelte Miszlay tartózkodón.

— Dehát mi van benne?

Miszlay ismét vállat vont, s hideg nyugodtan pillantott Matildra:

— A báróné irodalma.

Matild elképedten bámult Miszlayra, aztán az ajka bágyadtan mozdult meg:

— Kérem, nyissa fel egy percre az ablakot!

S fogta a könyvet és kiröpitette az ablakon.

— Minek vettél ilyen könyvet? — fordult az anyjához panaszosan.

— Tudtam is én, — mentegetődzött az anya. Kértem egy jó könyvet, francia könyvet, mulatságosat, hölgyeknek valót. Ezt adták.

— Inkább hoztunk volna hazulról. Van elég olvasatlan.

És Miszlayhoz fordult:

— Szegény uram nem szerette, hogy könyvekkel foglalkozom.

— Szintén gazda volt?

— Gazda, — felelte Matild, újra megnedvesülő szemmel, — a legjobb gazda. Azért is nem akarta, hogy olvassak, mint lánykoromban szoktam. Ő azt szerette inkább, ha vele járok ki vadászni, meg a szántóföldre, vetésre, cséplésre. Az egészség minden! — szokta mondani. Igen hitványka leány voltam én mikor hozzákerültem, afféle erőtlén, klastromi . . . De az én jó Gáborom szüntelen a levegőn hordozott . . .

Elfulladt a szóban. Helyette az anya folytatta:

— Még hideg vízben is akarta fürdetni, de azt nem állta ki Matild.

— Az nem is jó, — szólt a fejét rázva Miszlay. A langyos víz jó, de a hideg víz nem jó. A hideg víztől reumássá válik az ember.

— Ő mindennap hidegben fürdött, — vette fel újra a szót Matild, — és neki nem ártott. Ha el nem ment volna a cigánylakodalomba . . . vagy én is elmentem volna . . . De miért is nem mentem el!

Az anya magyarázott:

— Egy cigányt házасított meg a vőm hushagyókor. A lányom nem akart elmenni, mert . . . nem állhatja a pálinka-szagot. És ott történt a szerencsétlenség.

— Szerencsétlenség?

Az özvegy csak bólintott. Helyette az anya beszélt:

— A vőm tréfás ember volt. Szalmaköteleket vonatott keresztbe a falu utcáin. Mikor a kocsik odaértek, a szalmát a béresek meggyújtották. Még mink is néztük. Nevettük a cigányokat. Jaj . . . Három kocsi felfordult. A vőm is. A lovak lába alá . . .

A fiatal özvegy görcsös zokogásban rázkódott meg, s elhanyaglott. Az anya ijedten kapott hozzá, s egy üvegecskét tartott az orra alá.

— Matild! Matild! Jaj! Mingyárt elájul! De milyen bolond is vagyok én! Minek beszélünk ilyeneket! Matild! Matild! No tessék, hatodszor is . . .

Miszlay fölkelt:

— Csak tessék hamar kifüzni! Kimegyek addig a folyosóra.

Fogta a szivarját és rágyújtott odakünn.

— Szép mulatság lehetett, — gondolta. A régi falusi nemesek virtusa: cigányokat fordítani az árokba.

S bús elmélázással nézte a még mindig sík és kopár vidéket, amelyen itt ott zöldült csak egy-egy őszi vetés-tábla.

A szivar lassankint elfogyott, és Miszlay már

visszatért volna a fülkébe, de a vonat meglassudott. Gyékényesre értek.

Miszlay sétált egyet a nyolc-perces állomáson. Sétált feje-lógatva, bandukolva. Egy leányka hóvirágot árult a perronon. Miszlay unalommal nézte, hogyan vesz tőle egy öreg úr egyetlen csokrocskát. Ő is oda-sétált a leánykához. Vett tőle öt kis csokrot, s összekötötte cérnával egybe. Bevitte a fülkébe.

Matild már akkor nyugodt-bágyadt arccal ült a helyén.

— Hóvirág, — mondotta Miszlay jóságosan, — talán szereti . . .

Matild szomorú mosolygással vette át. S rámélázott.

— Az én kedves virágom, — sohajtott könnyedén. A hóvirág meg a szegfű. Ön is szereti a virágot?

— Nagy üvegházam van otthon, — felelte Miszlay sohajtva. Ilyenkor már nyílnak a rododendronok, azáleák. Van száz azáleám is.

Matild rácsodálkozott:

— Oh de szép lehet! Nálunk bizony csak karfiol meg saláta volt az üvegházban, meg egy sorvadt kamélia, pirosvirágu.

A kezében tartott hóvirágra mélázott, aztán föl-emelte az arcát és hálásan pillantott Miszlayra.

Az ajtóban a vonati ebédlőslégény jelent meg:

— Kész az ebéd, kremássan.

Az anya kérdően nézett a leányára.

Matild a fejét rázta:

— Nem ebédelek.

— Muszáj, muszáj! — felelte az anya.

Miszlay sem érzett kedvet az ebédelésre, de az

anya kérő pillantására, ő is biztatta az asszonykát, hogy egyen valamit.

Az asszonyka kinyitotta a táskáját, s egy fekete zománcu vékony karperecet csatolt a csuklójára.

Átmentek.

Az ebédlőben alig beszéltek, s alig is ettek. Mégis megvidámította őket egy fővárosi család, amely az ebédet jónak mondotta. Még a Liebig-sűrülékkel levesté bolondított sós melegviz is izlett nekik. Mezei asszonyoknak mulatság, ha látják, hogyan eszi meg a városi ember márciusban a tyúkot, meg a zsirba fonyasztott kolerás burgonyát, meg déli ételek között a tojásrántottát.

Mikor visszatértek a fülkéjökbe, egy szemüveges őrnagyot találtak benne. Az őrnagy hirlapot olvasott és szivarozott.

— Bocsánat, — szólt rá Miszlay ridegen, — itt nem szabad dohányozni!

A hölgyek ijedten pillantottak Miszlayra.

Az őrnagy szemüvege is villant egyet. De aztán pardont mondott, s fölkelt: kiment. Néhány perc múlva a kalauz utána szállította a táskáját.

— Jaj, de rászólt szegényre! — mondotta a fiatal özvegy mosolyogva, — hiszen szivarozhatott volna. Az uram pipás volt. Ön is, ha szokta, miattunk ne tartózkodjék.

Miszlaynak jólesett ez a kínálat. Mingyárt elő is vette a szivaros tárcáját.

— Csak úgy, ha maga is elszí egy cigaretten.

— Köszönöm, ma nem.

— Én bizony megkivánom, kivált nyomott lelkiállapotban. De talán mégis kimegyek vele a folyosóra.

A két asszony nem engedte.

Aztán bizalmasabban folyt a beszélgetés.

— Ebéd előtt, — szólalt meg Matild, — mondott ön valamit, a halál után való találkozásról. Hát ön bizonyos abban?

Miszlay kiméletes-kevéssé tüzet gyújtott a szivarja végére.

— Nem lehet másképp, — felelte apró füstöket bodoritva. — Hiszen ha nem volnék bizonyos abban, hogy találkozom az én Rózsikámmal, nem itt volnék ma, hanem ömellelte a sirban. De az öngyilkosságtól is csak az a gondolat tartott vissza, hogy az élet elvetése bűn, s ha ilymódon megyek utána, éppen ilymódon veszítem el. Én ezen sokat gondolkodtam.

— Tehát találkozunk!? Bizonyosan találkozunk!? — kérdezte élénken a fiatal özvegy. Oh kérem, az Istenre kérem, mondja el hogyan? mi az ön hite? Mert én vallásos vagyok, de a római vallásban nevelkedtem föl, s a mi vallásunk tudatlanságban hagyja az embert a másvilág felől.

Miszlay bólintott:

— Én is katolikus vagyok. A vallásunk a sirnál se nem vigasztal, se nem világosít. Különben más vallások se.

A napfény besütött az ablakon. Miszlay a keze-fejére pillantott, aztán a fiatal özvegyre, aki hunyorgó szemmel állta a verőfényt.

— Lebocsássam a kárpitot?

— Ne. Köszönöm. Jólesik.

Miszlay folytatta:

— Inkább hiszem azt, hogy az ember lelke viseli tovább egyideig a testnek a formáját, hogysen azt

higgyem, hogy bizonytalan ideig külön van a test is, a lélek is, aztán ki tudja mikor, újra egyesül, és tovább élünk egy renovált Földgolyón. Persze ezt a véleményt akkor alkották még, mikor a Földet négyszögletűnek vélték, s a világ csak Menny volt és Föld.

S elmondta csöndesen szivarozgatva, hogy az ő hite szerint a meghalt lélek jobbára a szerettei mellett tartózkodik, s a halál órájában ölelő karokkal fogadja őket.

E beszédben folyton a fiatal özvegy arcán pihent a szeme. Jólesett a szemének az az üde gyöngye arc. Valami vigasztaló volt benne, noha az özvegy csak néma elmerüléssel hallgatta.

— Az igazi élet a csillagokon túl folyik, — mondotta Miszlay bólogatva, — ott, ahol nincs óra, se kalendárium, se betegség. Én ezen sokat gondolkodtam.

A két nő áhitatos figyelemmel olykor könnyezve hallgatta a fejtegetést.

— Dehát bizonyos-e ez?

A vonat megállt a nyílt pályán. És hosszan állt. Ők akkor ocsudtak föl a beszélgetésből, mikor látták, hogy az utasok leszállanak, és járkálnak a délutáni napsütésben.

Miszlay kiszólt az ablakon a konduktornak:

— Mért állunk? Mi történt?

— Egy tehervonat megrekedt az úton.

— No, és meddig várunk?

— Talán egy órát is.

Miszlay ránézett a hölgyekre:

— Ne sétáljunk-e mink is?

A mamának nem volt kedve rá, de a fiatal özvegy fölkelte és belenyúlt a kis utazó-táskájába; egy másik

karperecet vett elő, arany láncocskából formáltat. Azt is a balcsuklójára csatolta, a másik fölé.

S egy pillanatra elgondolkozva nézett reá.

Miszlay előre lépett le, s a kezét nyújtotta, hogy lesegítse az özvegyet.

Az özvegy keze melegen nehezedett egy pillanatra az ő kezére, s egy finom alkotású lábacska lebbent elő a fekete szoknya alól.

A vonat a kék horvát hegyek közt állt egy leveletlen erdőben. A márciusi nap verőfényében jól esett sétálniok.

Szótlanul sétáltak. Talán mind a kettő arra gondolt, hogy mily különös a sétájok: egyik sem a maga párjával.

A fákon még rügy sem volt, de a fű már javában zöldikélt itt-ott a kövek mellett.

Miszlay megszólalt:

— Egynéhány könyvet fogok ajánlani magának.

— Oh nagyon lekötelez. Most már olvashatok, amennyit akarok. És különösen szeretnék a halál után való életről olvasni . . .

— Éppen azokra a művekre gondoltam. Az én könyvtáram csaknem csupa filozófiai munka. Ha hazafelé utaznánk, azt mondanám, küldök belőle.

— A gondolatot is köszönöm.

És hálásan tapadt a szeme egy percre Miszlayra.

— Dehát mivel viszonzom?

— Viszonozza? Hiszen már viszonozta! A maga arcában van valami enyhítő. Noha maga is szenved. De mégis van valami nyugalom a vonásaiban, ami átszáll másokra is.

Matild pillogott:

— Ezt már mondták nekem. Kisleány koromban is nyugodt vérű voltam. Nézze, milyen szép az a szikla!

Egy asztalnyi magasságu mohos sziklakő állott vagy húsz lépésnyire a pályától. Mintha valami régi siremlék volna. Elsétáltak oda. A kő környéke tele volt száraz cserfalevéllal.

Miszlay megállt, s a földre nézett:

— Nézze, nagyságos asszonyom, — mondotta elgondolkodó hangon, — nézze, mi van itt?!

Egy hervadt cserfalevélen valami zöldes kék bimbó látszott. Ibolya volt. A holt levelet átlyukasztottan iparkodott ki a levegőre, napfényre.

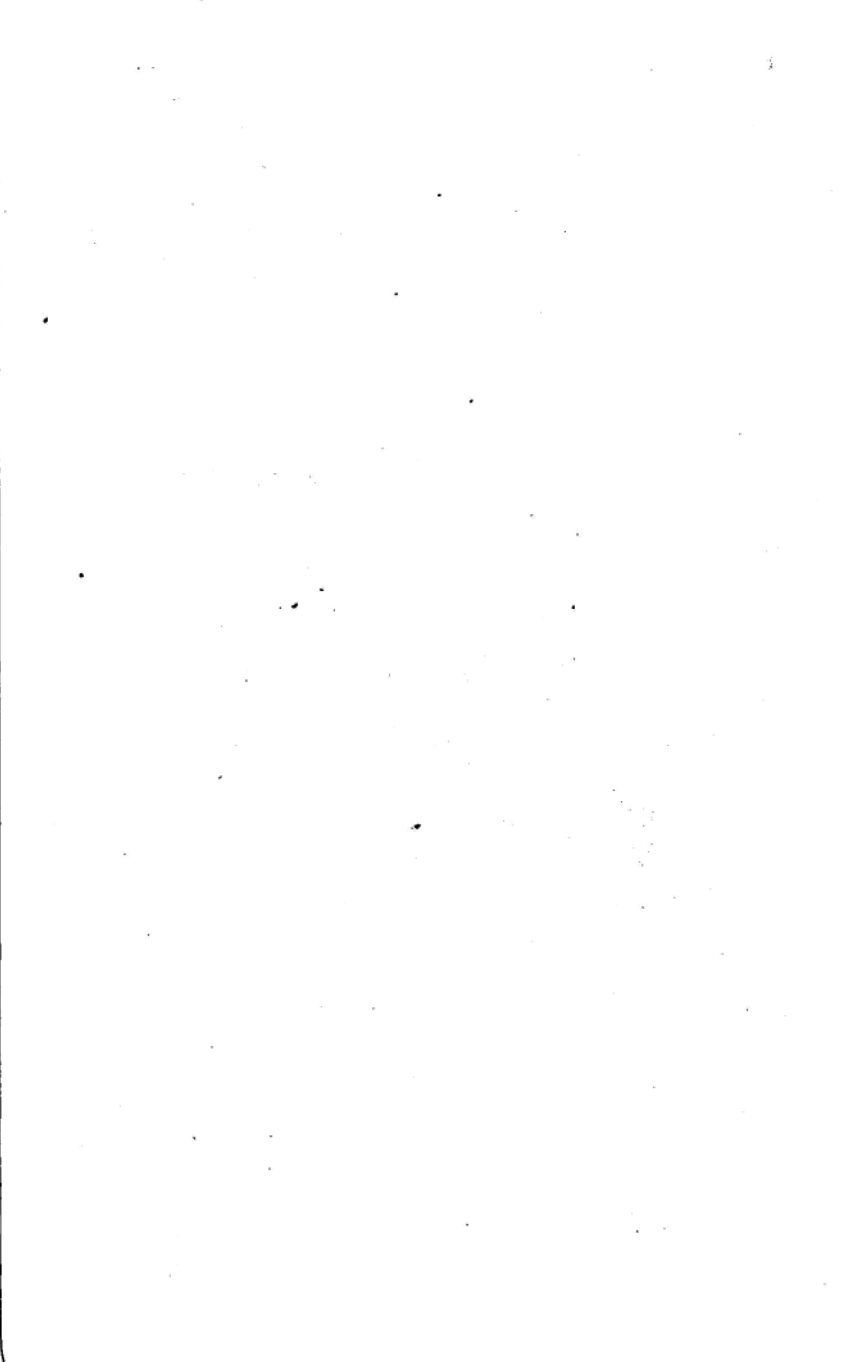
— Lássá: az élet . . . áttör a halálon.

Az özvegy gyönyörködő szemmel mélézött a virágra. Aztán Miszlayra nézett:

— Jöjjön velünk Velencébe! — mondotta esdeklőn.

Miszlay lehajolt az ibolyáért és átnyujtotta.

— Szivesen.

A papa nem örül.

— *Jelenetek a köznapi élet színpadjáról.* —

Gedeon ingujjban.

Nem a bibliai Gedeon, csak Kovács Gedeon. Nem is hős, csak soványlábu irnok. Ámbátor az étellel bajlódó irnokok különb hősök olykor az ókoriaknál.

Gedeon a tükör előtt áll, és ábrándos maganézés-sel fésülködik. Két bokorba rendezi arasznyi hosszú fekete fürtjeit. A széken fekete kabát hever, a rajta levő pepita nadrág kiegészítő része.

De még beretválkozni is kell. Gedeon beretválkozó szerszámokat szed elő a fiókjából.

A szobája ajtaján kopogtatnak. S angyali-szózat hallatszik kívülről:

— Fölkelt-e már Kovács úr?

Kovács magára kapkodja a kabátot, meg a galért, és közben örvendezve hajlong. mint a barázdabillegető.

— Már fenn vagyok, Mariska, rég fenn vagyok!

— Fel is öltözött?

— Fel.

— Akkor hát . . .

S belendül egy csinos feketeszemű leány, — kissé kertbenéző, rózsaszín bluzos, tegethóf-kékszin szoknyás, fehér kötényes; friss, mint a hajnalban nyilott szegfű. A hóna alatt seprű és portörlő.

— Jó reggelt! No ne ijedjen meg! Nem fogok port verni. Csak az ablakokat fogom törölgetni, míg itthon van. És ma hamar el akarok készülni. Vasárnap, tudja, hogy misére megyek. Még meg se beretválkozott?

— Éppen most akartam. Nem volt még itt a izé, a levélhordó, Mariska?

— Nem. Hát csak beretválkozzon. Nem fogom meglökni a könyökét.

Kovács tétován néz a szerszámra. A leány felnyitja az ablakszárnyat és törölgetésbe fog. Májusi napos levegő árad be a szobába. Az udvaron egy kutyácska vidáman csahitol.

Kovács a másik ablaknál áll, és felkötí a nyakkenőjét is, miközben a szemöldökén át néz Mariskára.

A leány mosolyog:

— Hát miért nem beretválkozik? Azt hiszi, én sohse láttam beretválkozni? Apámat bizony sokszor láttam, Isten nyugtassa. Maga oly furcsa ember Kovács úr.

— Én? Furcsa?

— Bizony furcsa!

— Mért volnék én furcsa?

— Csak, furcsa.

— Én éppen nem látom magamat furcsának. Hát például, mért vagyok én furcsa?

— Hát nem furcsaság az, hogy esztendeje nálunk

lakik és mindennap találkozik velem; minden vasárnap hoz nekem egy virágszálat, és mikor arra kerülne a sor, hogy beszélgessünk, maga egyszerre telegramnak érzi magát és elsürgösködik.

Kovács Gedeon pislog és elpirul.

— Mit beszélgessek? — hebegi.

A leány hozzálép, és a szemébe néz közelről, közeles közelről.

— Mondja: mért hozza nekem azt a virágot minden vasárnap?

Kovács méginkább elpirosodik.

— Mért? Mért? Mert tudom, hogy maguk . . . vasárnap délután . . . mindig mennek valahova az édesanyjával.

— És semmi egyéb jelentősége nincs?

— Nincs.

— Érthetetlen ember!

Gedeon röstelkedve pislog.

A leány folytatja:

— Ahányszor hívjuk, hogy jöjjön velünk a levegőre, mindig azt feleli, hogy eligérkezett. Mink aztán alig hogy kiértünk az utcánkából, visszatér és ezekbe az unalmas könyvekbe dugja a fejét. Pfuj! Könyv! A könyv nem élet!

— Nekem sokat kell tanulnom Mariska.

— Dehiszen nem tanul. Nem tanul maga! Versker ír. A minap megnéztem, hogy micsoda könyv az, amelyik érdekesebb magának, mint én vagyok. Hát az egyik könyvben verseket találok, vadonat friss verseket. Ihol-e ez a könyv. Itt vannak a versek is. *Titkolt bálványomnak. Lányok gyöngye. Ha én szólhatnék. Örült vagyok. Egy fekete csillagnak. Én éjjel-nappal*

rólad álmodom. Elérhetetlen fénves csillagom. Megbocsásson, hogy elolvastam a verseit. Vers nem titok. Igazán szép versek.

Gedeon egyszerre felüdült, mint a megöntözött saláta.

— Szépek? És lássa mégse közlik a lapok. Azt felelik, ha beküldöm, hogy izé . . . Képzelve, az egyik lap így felelt: „Régi divatu versek; minden sort meg lehet bennök érteni“.

Mariska mosolyog:

— Valami nagyon szép lány lehet.

— Kicsoda?

— Akiről a versei szólnak.

— Nincs szebb a földön!

— Ez is egy vers címe. Ime itt van: *Nincs szebb a Földön, tán az Égben sem, mint az én piros réklis kedvesem* stb. Megöl a kíváncsiság, hogy ki az a leány?

Kovács Gedeon zavartan pislog a Mariska sárga félcipőjére. Nem felel.

— És épp ez az, amit nem értek Kovács úr, — folytatta a vallató. — Ön úgy néz rám, valahányszor lát, de úgy néz . . . A minap meg, hogy itt ültem az ablaka alatt féloldalt, ön le nem vette rólam a szemét.

— Honnan tudja?

— Csak vártam, hogy meddig néz? Egy óra hosszáig és öt percig nézett. De oly mámoros szemmel, hogyha az utcán egy rendőrre nézett volna úgy, bevitte volna.

— Hogy tudja? Hiszen maga föl se pillantott.

— Lát a leány akkor is, ha be van hunyva a szeme. Különben, ha tudni akarja, egy zöld porcellán lámpa-ernyőt állítottam oldalt. Az megtűkrözte az ablakát.

Jaj, de fecsegő vagyok! Szóval én nem értem magát. Vagy: hasonlít hozzám az a megverselt leány? Eleinte még azt gondoltam, hogy talán . . . Nekem is van piros réklím . . . De maga oly feltűnően kerül engem! Én mégis látni szeretném azt a ritka szép teremtest!

— Nézzen a izébe, a tükörbe, — rebegi Gedeon.

Mariska elejti a portörölő ruhát.

— Hát mégis én volnék? Gedeon!

— Nincs mért titkolnom tovább, ha már tudja.

Már most csak én is tudnám . . .

A leány kezét nyújt, aztán egyszerre a nyakába omlik Gedeonnak.

Percekig tartó mély meghatódás.

— Hát mármost magyarázza meg édes Gedeon, — gügyögi a leány kibontakozva, — mit jelent a maga viselkedése? Hiszen tudja, hogy én nem vagyok gazdag leány, se pedig senkinek az eligértje, hát mit beszél maga elérhetetlen csillagokról?

Gedeon a kancsóhoz lép, és megiszik egy pohár vizet.

— Mingyárt megérti Mariska. Én magának az első látástól kezdve . . . izéje vagyok, rabja. Hiszen azért is béreltem ki ezt a lakást.

— Sejtettem.

— Az én születésemet, Mariska, izé borítja, homály.

— Tudjuk, hogy árva volt.

— Az árvaházban nevelődtem, és soha senki nem érdeklődött irántam. Ki volt az izém, az apám? Nem tudtam meg soha. Kérdezősködtem bent gyakran. De azt mondták, hogy várnom kell, míg megnövök, és embernyi ember leszek, akkor mindent közölnek ve-

lém. Azóta mindig magamat vizsgálom; miféle ízű, karakterű vagyok? Kétségtelen, hogy úri. Mert a durvaságokat mindig gyűlöltem. Velem született érzésem van minden ízé iránt, minden szép iránt. Lássa én például mindennap olyan gonddal fészülködök, akárcsak a nők. Egy-egy frizura úgy föllelkesít, mint a paripát a katona-zene. A szép divatos ruhák is. Csakhogy persze nekem nem telik. Mire telik nekem? Legföljebb egy illatos izére, szappanra. Bolondja vagyok a dusan habzó illatos szappannak! Színházba is szeretnék járni, de arról szó se lehet. Meg kell elégednem a művészek közül az én kis tamburámmal.

— Maga gyönyörűen tamburázik! És annyi érzéssel! . . .

— Pedig senkise tanított. Szóval azt akarom mondani, mindig vizsgáltam a hajlandóságaimat s minduntalan arra kellett következtetnem, hogy valami ízé folyik az ereimben, valami előkelő vér.

— Az bizonyos, Gedeon. Önnek az arcában is van valami. Hasonlít a híres Andrássy Gyula grófhhoz.

— Gondolja?

— A haját az is úgy viselte.

— Igaz. És a nevem is: Gedeon. Ez csak nem közönséges név! Ilyen nevet csak izék, nagyurak választanak.

— Bizonyára. Nekem a neve mindig tetszett, Gedeon.

— Hát lássa, Mariska: én szegénysorsu ember, irnokoskodok. Egy napon megtörténhetik, hogy betoppan hozzám egy izé, egy elegáns öreg úr. És azt mondja: *Fiam!* S meglehet, aznap jogos tulajdonosa leszek valami izének, — címnek.

— Jaj, gyönyörű még elgondolni is!

— Lehet, hogy valami igen nagy izé az apám, valami olyan ember, aki nyáron is cilindert visel, és ha sétálni akar, akkor is hintóba ül; hapedig utazik, első osztályon utazik.

— Gyorsvonaton!

— Gyorsvonaton, azaz még annál is különbön: a Keleti izén, szilajvonaton. Az másfél óra alatt ott van Bécsben.

— És kastélyban lakik!

— És . . . szóval lehet az is, hogy . . . Ámbátor lehet, hogy izé, szegény ember . . . De azt mégse hiszem! Valami sejtelem él bennem; az mindig izét susog, előkelő embert. Dehát Mariskám a titoknak előbb-utóbb ki kell izélnie, feselnie. Sohase volt még olyan titok, Mariska a világon, hogy ki ne feslett volna! Sokszor meg is álmodom. Sokszor nappal is könnybe borul a szemem, ha elgondolom. Tudja, Mariska, hogy én izé vagyok, érzékeny természetű. Én nem nézhetem azt se, ha a kocsisok vassfésűvel vakargatják a lovukat. Még azt se nézhetem, ha a szülők a gyermekeiket tépázzák, vagy ha a gyermekek kutyát hajszolnak. Hiába no: nekem érzékeny a szivem. Én mindent megbocsátok a szülőimnek. Mert bizonyára nagy izéből tagadták meg a szeretet legerősebb törvényét . . .

Gedeon letöröl egy könnyet, és folytatja:

— Engem sohse csókolt meg senki, Mariska. A maga ajka az első, amely az imént az első csókot nyomta reám.

Mariska erre újra a fiu keblére dől és megismétli sokszorosán az első csókot, mintha pótolni akarná azokat a csókokat, amelyek nélkül Gedeon felnőtt.

— Hát itt a magyarázat, Mariska, — folytatja meghatottan Gedeon. — Én ma nem vagyok senki és semmi. Csak egy hitvány izé vagyok, egy hitvány fillér a társadalmi értékekben. De egyszercsak előízél, előgurul egy ezüst forint, vagy egy arany, és azt mondja: Ez az én gyermekem! Belőlem váltódott! Vagy előgurul egy hitvány, ócska, penészes négykrajcáros . . . Nem, az mégse lehet. Szóval én mozdulni se akartam addig, míg a nagy titok kihámozva nincsen.

— És az anyjáról se tud semmit?

— Csak a nevét. Sajnos . . .

— Mért sajnos? Legyen bizalmas, Gedókám, Gidókám!

— Hát jó. Tudja meg, Mariska, hogy az én anyám . . . az én anyám neve Kovács Lidi.

— Kovács Lidi. Szép név. És?

— Nem érti? Oh, angyali ártatlanság! Kovács Lidi az anyámnak a neve.

— Kovács Lidi. Hogyne érteném!

— De látom, hogy nem érti. Hát nem érti, hogy ha valakit *Kovács* Gedeonnak hívnak, s az anyja is izé, *Kovács* . . .

A leány úgy néz Gedeonra, mintha egy földre hullt kínai váza cserepeire nézne:

— Most már értem. Tehát . . . És miféle nő volt az édesanyja?

— A keresztlevél ezt mondja: *Foglalkozása: szobaleány.*

Egy percnyi csend következik. Kovács búsan néz maga elé. A leány ijedt csodálkozással Kovácsra.

Aztán a fiú fölemeli a szemét.

— Ugye, most már érti, hogy miért kerültem? mért hallgattam? Ugye maga megízél engem, megvet?

— Oh nem! — kiáltja a leány.

S mint a madár, mikor röpülésre terjeszti a szárnyát, fölemeli a két karját, és Gedeonnak a nyakába repül.

— Nem! Nem! Akit a szülők megtagadtak, a szerető szive nem tagadja meg!

— Köszönöm, — rebeget Kovács érzékeny-boldogan. — A szerencse napja végre hát rám is kisüt. Érzem, hogy ez a nap az életem első ízéje, ünnepe. Tudja meg Mariska, hogy ma kell kifeselnie a titoknak. Ma vagyok nagykorú. Ma levelet kell kapnom az árvaház-tól. Abban megírják, hogy hol van az anyám? És akkor én megkeresem azt a nőt, és megkérdem tőle, hogy az én apám kicsoda? Kicsoda?

— Dehát minek? Gida.

A fiu vállat von.

— Talán, ha meglát . . . talán, ha megtudja, hogy igyekvő ember vagyok és becsületes és józanéletű . . . Én teljes életemben ízéltem, szomjaztam a szülői szeretetre. Gyermekkoromban gyakran láttam képeket, amint az anya a keblére szorítja a gyermekét, vagy olyan képeket, ahol a karácsonfa körül örvendéznek az apa a gyermekekkel. Én nem követelek az apámtól semmit. De életem leggyakoribb álma volt, hogy egy szép öreg ízé, úriember megjelent, és azt mondta: fiam! És a keblére vont . . .

— Szegény Gidám!

— Mégis uriembernek kell lennie, Mariska. Mert hiszen szobalányt csak nagyurak tartanak . . .

— Az bizonyos.

— Talán nem is az ő hibájából történt . . .

— Az is bizonyos! És azt mondja: sohse látogatta meg senki az árvaházban.

— Senki. Bizonyára nem is tudott rólam.

— Hát én is azt hiszem, Gidám, hogy ha meglátja az az úr, hogy maga mily szép, derék és . . . kedves ember . . . Hátha valami gróf! és adoptálja magát?

— Nem bánom én akármiféle. Csak az a gondolat az én egyetlen izém, álomom, hogy lássam, hogy ránézhessek egy embernek az arcára, akiről bizton tudom, hogy apám. És hogy a szeme egyszer a szemembe nézzen . . . A szeme bizonyára olyan, mint az enyém . . . Ha meg is tagadna . . . De az az érzés, hogy a szemébe nézhetek valakinek, és az érzésem így szól: *Ez az én apám!* . . . Ezt az egyet kértem mindig az Istentől.

— Szegény Gedeon!

— Sokszor az utcán szemlélgetem az öreg izéket, urakat . . . Különösen a Kossuth Lajos-utcán. S találgatom . . . Higyje el, megösmerném, bár sejtelmem sincs róla, miféle ember lehetett. De megösmerném, Mariska.

E percben csengetés hallatszik. Mind a ketten megrezzennek.

— A mama! — mondja a leány.

— A postás, — mondja Kovács.

A leány fölkapja a seprűt és portörölt. Kifut, hogy megnyissa az ajtót.

— A mama jön.

De nyomban utána, másik csöngetés is hallatszik, s Mariska diadalmas arccal lobog be Kovácshoz egy vastag pecsétetes levéllel.

— Az árvaházból jön!

Gedeon elsápad. Remegő kézzel tépi föl a borítékot. Valami keménységet érez benne. Nem meri a leány előtt felbontani.

— Hagyjon magamra, édes, e súlyos izében, pillanatban. Mindent elmondok, mindent megmutatok.

A leány helyeslően bólint és kiröppen.

Gedeon lázasan bontja tovább a levelet.

Arckép fordul ki belőle, régi, fakó. A kép egy fiatal cselédforma nőt ábrázol, háromszor fodros fehér szoknyában, és egyszer fodros könyékig érő, fehér bluzban. Szép-e? csunya-e? Nem lehet a képből kivenni, mert a nő úgy mereszti a szemét, mintha valami porszem esett volna bele.

— Tehát ez az anyám! — rebegi Gedeon.

És csodálkozik, hogy oly idegennek érzi azt a nőt, mint amilyen idegenek neki a városligeti ricsaj-fertály bádogg-fényképei.

Nem is foglalkozik soká vele. A szeme az árvaházi igazgató meredek betűire siet. Rövid értesítés, hogy mellékelten küldik a születésére vonatkozó egyetlen iratot. Ők azon túlra csak annyit tudnak még, hogy Kovács Lidi a fővárosi Rókus-kórházban halt meg, huszonhároméves korában, s a mellékelt fényképet és levelet hagyta a fiának.

Gedeon előbontja a másik levelet. Sárga papíros, fakult lilaszín tinta, parasztos írás:

Kedves fiam ne Átkozd anyjádát, mert én Szeretelek volna föl Nevellni, de nem tehetem, atyád Kis-Kuczor Gedejon borbéj legény Devecserbe Ösmerkettem meg Vele de neki nem vót semmije, aztán

*lallengz házba vittelek mert kételen vótam vele mert
mek Beteggettem mel bajba*

*Csóköll szerettő anyád a sirig
Kovács Lidi.*

Gedeon szeme elfárad, mire végig silabizálja a levelet.

— Tehát egy borbélylegény, — gondolja fájdalmasan. — Se nem báró, se nem gróf, hanem egy borbélylegény. Egy négykrajcáros! Egy ember, aki sohse utazott gyorsvonaton, csak vegyesen! Ott is a harmadik osztályon!

Szédül. Ugy érzi, mintha taglóval ütötték volna fejbe.

Percekig tart, míg föleszmélkedik. Ujra elolvassa a levelet.

— Kis-Kuczor Gedeon. De ismerős név! Hol találkoztam én ezzel a névvel? Hopp, megvan: hiszen épp itt láttam az utcánkon egy ilyen-neves borbélycégtáblát. A Gedeon név fogta meg a szememet . . .

S lelki zivatart érez, hogy végigtántorog a szobáján.

— Tehát egy borbély . . . egy iparos . . . egy réztányéros borbély . . . Azóta bizonyára az is megöregedett. De mindegy: él! És talán keres engem! Talán, ha betoppannék . . . Nem, azt nem teszem. Nem tudnék uralkodni a hangomon. Mégiscsak apám! Be fogok nézni titkon az ajtón . . . Ha megismerne . . . Vajjon miféle ember? Közös-e a természetünk? Talán vagyonos is? El kellene az egyik segédjét hivatni. Hiszen éppen beretválkozni akarok. Szépen, egykedvű hangon kikérdezem, miféle ember a gazdája? Jómódu-e? nem részeges-e? emleget-e egy elveszett fiut?

sóhajtozva emlegeti-e? miket mond róla? Ez jó gondolat!

S Gedeon kiszól az ajtón remegő hangon:

— Kérem néni . . . Sziveskedjék valami fiucskát elküldeni a borbélyhoz. Itt van egy borbély az utcánkban: Kis-Kuczor nevű. Ne máshoz menjen a fiu, csak ahhoz. Küldjön egy segédet beretválásra. El ne felejtse: *segédet*.

Az arca átfült a belső hőségtől. Ujra fölveszi az arcképet és nézegeti figyelemmel. A tükör elé is áll. Apróra összehasonlítja a homlokát, orrát, állát a nőével. A homloka magasabb a nőénél, az orra is tompább és az álla is szögletesebb, de az ajka vékonysága: az az ő ajka!

Mariska bedugta a fejét és kémlőn nézett Gedeon arcára.

— Jó hir, vagy rossz?

Gedeon zsebredugja a levelet.

— Délután elmondom, — feleli olyan mosolygással, mintha citromszelet volna a szájában. — Elmegyek magukkal sétálni ma délután.

A leány szemében szinte lobogott a kíváncsiság.

— Mingyárt gondoltam, hogy jó hirt kapott. Borbélyért küld: ez már jó jel! Most már nem maga beretválkozik. Gróf ugy-e?

— Nem.

— Báró?

— Hát . . . nem egészen.

— Tehát valami nagyur mégis?

— Ne vallasson, aranyom! Oly izgatott vagyok...

— Izgatott? Jaj akkor én is. Le kell ülnöm: még

a lábam is reszket. Tehát valami gazdag? Remélem, nem fogja ellenezni, hogy az én Gedeonom . .

— Iszen csak azt próbálja meg!

— Ugy-e, nem enged?

— Nekem nem parancsol!

— Ugy van! Maga igazán férfi, Gedeon, a szónak legbátrabb értelmében! És az édesanyja?

Gedeon legyint:

— Meghalt.

— Isten békéje vele! Node legalább csakhogy az apja él. Fog vele beszélni?

— Nem tudom . . . beszéljek vele?

— Hát hogyne! Mielőbb! Van neki háza is talán?

— Azt nem tudom.

— Tehát lehet, hogy van. Oh Gedeon! Gidókám! Hátha sok háza van és egyet nekünk ad? Micsoda? Maga a fejét rázza? Ne legyen olyan bizalmatlan, Gedeon! Neki is van bizonyára lelkiismerete. Talán birtoka is van?

— Nem gondolom . . .

— Mindegy. A ház is birtok. Hányszor olvastuk az apróhirdetésben, hogy birtokot elcserélnek házzal, vagy házat birtokkal. Hintója is van, ugy-e? Nős ember? Előkelő? Talán országgyűlési képviselő? Mily boldogok leszünk, Gedeon! Ha vásári koldus bujt volna is ki a levélből, azt is elfogadtuk volna jó szívvvel, de így Gedeon . . . mily boldogság! Itt jön a borbély!

Egy sárga-lüszterruhás kopaszka ember jelenik meg az ajtóban, ötvenéves forma, kunkorított bajuszu és soványlábu. Alázatosan mosolyogva köszön:

— Tekintetes úr hivatott?

— Én, — feleli elfulladás lélekzettel Gedeon.

S a borbélyra mereszti a szemét.

A borbély leteszi a táskáját az asztalra. Szíjjat, beretvát, tányérkát és szappant szed elő.

— Egy kis vizet kérek, — szól a leánynak.

Mariska eléje teszi a kancsót és dolgára távozik.

Gedeon remegő kézzel veti le a kabátját, csatolja le a gallérját és leül háttal az ablaknak.

A borbély kendőt bont ki.

— Itt még nem voltam, — kezdi nyájasan a társalgást. — Régen méltóztatik itt lakni?

S amíg a habot veri, körülpillant a szobában.

— Én csak a izéjét kértem . . . a segédjét, — rebegi Gedeon.

— Oh kérem, magam is szívesen jöttem, — feleli a borbélnak. — Az igazat megvallva, nincs is segédem. Tetszik tudni, olyan idő van, hogy nehéz segédet kapni. Hja . . . A munkabérek emelkednek és így külvárosban lehetetlenség . . . tessék elhinni, lehetetlenség.

Ezt mondva, még egyszer megkeveri a habot, s rá mázolja Gedeonnak az arcára.

— Tessék tán megfordulni tekintetes uram. Így, a világosságnak.

Gedeon megfordul. Közben rápislog a borbélyra.

— . . . Ez volna? Ez a sovány varjuképü?

Mégis szorong a melle.

— Ön a mi utcánkából való? — kérdezi lehető egykedvűen.

— Igenis kéremalásan.

— Kuczor?

— Igenis kéremalásan, Kis-Kuczor Gedeon, szolgálatjára a tekintetes úrnak.

Szöget keres a fenőszíjnak. Végre, hogy nem talál, ráakasztja az ajtókilincsre. Végigcsattogatja a beretváját.

— . . . Tehát semmi kétség, — gondolja fulladozva Gedeon.

És a szeme szögletéből újra végigvizsgálja az embert. Termetre nem hasonlítanak, de a borbélynak a szemöldöke, — akárcsak a magáét látná a tükörben. És a szeme is valamennyire. Ha nem volna olyan besüppedt és ráncos körülete . . .

Belső remegést érez. Hiába, biztos, hogy az apja!

A borbély nyugodt lélekkel kezdi meg a kaszálást Gedeon jobb füle mellett. A keze járása nagy gyakorlatról tanuskodik. Mikor a habot lekente, Gedeon megszólal:

— Nős?

— Igenis, tekintetes uram.

— És . . . és vannak gyermekei is?

— Oh, szépen! Négy egész. Három fiu és egy leány. A legnagyobb fiam már segít is az üzletben. Ügyes gyerek. Gondoltam, hogy taníttatom, tekintetes uram. De nem fült a foga sehogyse a latinhoz. A két kisebb jobban markolja. A lányom, az meg a legjobb tanuló. Hja . . .

— És . . . és több ízje nincs? gyermeke?

— Nincs, tekintetes uram.

— Nem is volt?

— Nem, nem.

— Szedje csak össze az ízjét, az emlékezetét.

A borbély udvariasan nevet.

— Nem, nem. Négy is sok a szegény embernek, tekintetes uram.

És figyelemmel beretvál tovább.

A következő kis szünet után Gedeon szorongó szívvél folytatja a kérdezést:

— Hol járt a világban?

— Mindenfelé, tekintetes uram, mindenfelé. Még Bécsben is. Ott a legjobb. Hja . . .

— Veszprémmegyében is?

— Ott is. Oda való talán a tekintetes úr?

— És hol volt abban a vármegyében?

— Voltam Veszprémben, Devecserben. Legtovább Devecserben voltam. Az szép hely! Hja . . .

Gedeon hallgat. Csak a szeme pillája rebbeg az izgalomtól. A borbély a fél arcát már letisztázta, s a másik fél megmunkálására újra megvonja a szijjon a beretváját.

Mikor visszatér, Gedeon remegő ajakkal kérdezi:

— Ismert-e ott egy . . . egy Kovács Lidi nevű nőt?

A borbély megdöbben. Rábámul Gedeonra:

— Hogy ismerfem-e? — feleli tétován. Ismertem. Gedeon nem bírja tovább.

— Apám! — kiáltja a két karját széttárva.

A borbély megroggyan ijedtében. A beretvája is kiesik a kezéből.

Gedeon a nyakába borul és könnyes szemmel ismétli:

— Apám!

A borbély annyira elképedt e váratlan fölfedezésre, hogy a képére és kabátjára átragadt szappanhabot se töröri le, csak makog bámulatában:

— Ön volna? . . . azaz te volnál?

— Én, én vagyok, Gedeon, az ön fia.

— A fiam? . . .

— A fia. Én nem haragszom önre. Ma tudtam meg . . .

A borbély még mindig kövé váltan bámul. Aztán fölveszi a beretváját és újra megfeni. A homlokán izzadság fénylik.

Gedeon visszaül a helyére és érzelmesen folytatja:

— Ma tudtam meg . . . De hányszor gondoltam erre a pillanatra! Nem így gondoltam, nem így! De mindegy! Tudja, hogy árvaházban neveltek?

— Nem, nem tudtam tekintetes ur, azazhogy . . .

S remegő kézzel folytatja a beretválást. Be is vág vagy kétszer.

— Bocsánat, — hebegi.

És szótlanul folytatja a munkát. Gedeon se szól, nehogy harmadszor is megvágják. Másrészt lehütötte az érzelmeit, hogy az apján nem látszik semmi öröm. Csak a munka végén, mikor már spongyával mossa a borbély, szólal meg csüggedten:

— Meg van lepődve, ugy-e? De mondom, én nem vagyok olyan . . . és megbocsátok ezért. Elvégre . . .

— És mi lett szegény Lidiből? — hebegi a borbély.

— Meghalt.

— Meghalt?

— Meg. Én különben nem ismertem.

Hallgatnak aztán. Mind a ketten el vannak fogódva. A borbély sápadt. A szemében aggodalom ül.

Mégegyszer belemártja a spongyát a vízbe és körülvonja Gedeonnak az arcán.

— Arra kérem, azaz hogy kérlek . . . hát iszen ha már így van . . . régen vót . . . ne szóljon a gyermekeimnek.

— Megtehetem, — feleli Gedeon bágyadtan.

A borbély kicsavarja a vizet a spongyából és megtörten kérdezi:

— Bepuderozzam?

— Ne, — feleli a fiu.

A borbély leveszi róla a kendőt s gépiesen rebegi:

— Alásszolgája.

Gedeon a zsebébe nyul. Nedves szemmel válogatja a tenyerén az aprópénzt:

— Mit fizetek?

A borbély szintén nedves szemmel, de azért üzleti hangon válaszol:

— Csak negyven fillért . . .

Harangozóék karácsonya.

Egy kocsi zörgött el a harangozóék ablaka alatt.

Kártyáztak nálok, mint ahogy Krisztus születésének éjjelén illik. Az asztal sarkán ott állt a pintes meg a fonott kalács. Minden arc derült volt. Még a dróton lógó lámpás is vigan világított rájuk.

A kocsi-zörgésre felfüleltek.

— Nem idevaló kocsi, — mondotta a harangozó a kártyát osztva. Tök a toromf!

— De nem is a szomszéd faluba, — felelte rá a koma.

És tünődve fülelt.

Mert örökké szekerező ember volt ő. Hol fuvart vállalt, hol a maga dolgában járt a városba. Tavasszal csigát és csikot árult a piacon, télen pattogatott kukoricát. Hát ő megismert minden kocsit a zörgéséről. És hát érdekelte is minden jövő-menő kocsi és szekér.

— A kocsi megállt, — mondotta pislogva.

— Bizonyosan a papnak érkezett vendége, — vélte ásítva a harangozó.

Az asztalnál még ott ült a két komaasszony, meg

egy tiz éves buckós fejű fiu, a harangozóék fia. Kártya volt valamennyiöknél, meg előttük dió.

— Ígyunk is közbe! — rikkantotta a harangozó. Még karácsonkor se ígyunk? Te is ihatsz egy pohárral Gyuri!

A gyerek a fejét rázta:

— Nem iszok én. Nem akarok részeges lenni.

Az apa bólintott:

— Jól beszélsz fiam! Látom, hogy okos ember leszel. Mai világban hiába . . . csak olyanra szokjon rá az ember, ami nem költséges.

Magas száraz ember volt a harangozó. Hosszu csontos ujjain látszott, hogy szabóság a mestersége, — persze csak afféle paraszti szabóság.

— Nagy a drágaság! — bólintott rá a koma.

Az meg kis köpcös paraszt ember, róka-szemű, mint az adó-vevő népek szoktak lenni. Kese bajusza hegyesre volt viaszkolva az ünnep tiszteletére.

Kikocogatta a pipájából a hamut az asztalszélen, és tovább beszéltek a drágaságról.

A kártyát újra megkeverték. Közben az utca-ajtó koppant és nyikordult.

A harangozóné az ablakra pillantott, hogy ki a látogató? Alig hogy a lassu tempóju csizma-csoszogás felhangzott a folyosón, szólott nyugodtan:

— A gondozó jön.

A gondozó látogatása nem zavarta őket a kártyázásban.

A harangozó megnyálazta az ujját, és nyugodtan osztotta tovább a kopott sarku avas kártya-lapokat.

— Na. Te kezded Gyuri.

A gyerek elmosolyodott. Csillogó szemmel vizs-

gálta végig a kártyáit. Aztán megfogta fönt a zöld kilencest. Kissé még habozott. Végre határozott mozdulattal kivágta.

S rásandított az anyjára, hogy helyesli-e?

Az anyja mosolygó szemintéssel helyeselt. Fehér-fejkötős dunántuli asszony volt, testes tokás mint a hizólud, de értelmes szemü. S mindig a fiát mosolyogta a nézése.

A harangozó rávetette a zöld alsót és az ajtóra nézett.

Egy kis cseréppípa jelent meg az ajtóban, s a pipa folytatásaképpen egy fehér bajszu méltóságos szűrös emberke. Kegyes-komoly dicsértessékkal köszönt. Hideg levegőt és lágy foghagyma illatot terjesztett legott maga körül.

Nem kezeltek vele, csak széket adtak neki az asztalnál.

— Vesse le a szűrít János bácsi! — szólt rá az asszony a kártya mellől.

— Köszönöm, — felelte az öreg. Nem azér gyöttem. A pap izent át, hogy tizenegykor nyissuk ki a templom ajtaját.

— Mér? — csudálkozott rá a harangozó.

— Hát, — felelte az öreg a pipát egy percre a markába véve, — tudod hogy tavaly sokan besereglettek a tanyákrúl, oszt ott ácsorogtak a hóban a templom előtt. Most ugyan nincs hó . . . Dehát mégis aszongya a pap, hogy korábban nyiss.

— Jó, — felelt a harangozó, — csak ezt az osztást eljátszuk.

Az öreg megszipákolta a pipáját. Pislogott. És szólott vidáman:

— No nálunk már megvan az nagy karácsonyi öröm!

Mind reá fordultak:

— Hogyhogy?

— Hát a menyem . . .

— Megszült?

— Meg hálistennek. Szép kis gyönyörű leány! Mint az csöppentett harmat!

A két asszony összecsapta a kezét:

— Milyen boldogság!

— És éppen ma!

— Karácson éjjelén!

A kártyázást is abbahagyták erre a csodára. A harangozó bort töltött. Az öreg elé is tettek egy pohárral.

— No Isten tartsa az ujszülöttet! — kívánta a harangozó. Isten éltesse ebben az örömben anyját, apját, öregapját. Engedje az Isten, hogy ott legyünk a lakodalmán is!

— Isten nevelje szépre! — toldta hozzá a koma.

Mind ittak körömgig. Gyurinak is kellett innia.

Az öreg boldogan pislogott.

— Nekünk nem adott az Isten több gyermeket, — sohajtott a harangozóné, — csak ezt az egyet, ezt az egy rosszat.

És szeretettel nézett a fiára.

Gyuri meleg büszkeséggel fülelt. Micsoda érték ő!

— Nekünk meg egyet se adott az Isten, — sohajtott rá könnyedén a koma-asszony.

Néhány percnyi hallgatás következett.

Aztán arra a kérdésre fordították a beszédet, hogy *hol lehetne vagy hatvan forintot kölcsön kapni?*

Mert a tej is megdrágult, s harangozóék tehenet vennének a vizkereszti vásáron. Akkor legolcsóbb a tehén. Tavasszal már legelhetne az állat a temető árkában. A pap megengedi.

Az öreg gondozó nyugtalanul pislogott.

— Hát a koma?

S a fuvarosra intett a pípája szopókájával.

A harangozó legyintett:

— Iszen ha a komának vóna. Ez odaadná az ingit is. Igaz, hogy én is öneki . . .

A koma rábólintott:

— Én odaadnám. De most az őszön vettem az új szekeret. Hát kendnek János bácsi? Iszen kendnek mindig hever a lábába . . .

Az öreg azonban elintett a füle mellett:

— Nekem nincs kiadni való pénzem, — mondotta a fejét ingatva. De a zsidónk ad. Jóinteresre ad, de ad.

A harangozó az órára pillantott:

— Te Gyuri! Erigy nyisd meg a templomot. Gyujtsd meg a gyertyát a szenteltvizeztartónál, aztán meg két gyertyát minden oltáron.

A fiu, korához képest erősen fejlett kölyök, a fejére nyomta a süveget, és a szögön lógó nagy kulcsért nyult.

— Huzd le a süveget a füledre! — szólt rá gyöngéden az anyja.

A fiu lejjebb nyomta a süvegét, s kimélt.

Csillagos csendes éj. Az út rögösre fagyott. Hó helyett csak kevéske dér lepi a fákat, meg a háztetőket. Orrcsavaró hideg.

A fiu elkopog a patkós csizmában. Föllép a lépcsőn

a templom kerítéséhez. Az ajtó előtt valami nagy fehér kutyaát lát.

A homályban is megismerte, hogy a kasznár kutya. Láncon szokott lenni, de éjjelre mindig eloldják.

Megdöbrent, de nem hátrált meg. Falusi fiu tudja, hogy a legdühösebb kutya is gyáva, ha kívül van a gazdája udvarán.

Ráfogta a nagy kulcsot, hogy megsujtja vele, s rikoltott:

— Mégy innen Kúnó!

A kutya leugrott oldalt a lépcsőn és elinalt.

De valami fehérlett még az ajtóban. Gyuri azt vélte, hogy az is kutya, valami kisebb kutya. Ujra sújtásra emelte a félkilós kulcsot, és rákiáltott:

— Czo te ronda!

De az alak nem mozdult.

Közelebb lép hozzá, hát valami bundaféle.

Ki tehette itt le a bundáját? S ilyen hidegben?

Körülnézett. Nem látott senkit. A falu ablakai vörösfényű tűz-sor az éjszakában.

A gyerek beletolta a kulcsot az ajtóba és masinát gyujtott. Rávilágított a bundára.

Hát csakugyan bunda, sárgás juhászbunda. A bunda tetején egy papiros. Nézi: mi papiros? Hát levél. Nagy téntabetükkel rá van írva: *Istennek*.

Gyuri úgy elmálézkodott, hogy a gyufa is a körmére égett.

Sohse hallotta, hogy az Istennek levelet is lehet küldeni. S bundát!

Átlépte a göngyöleget, és bekocogott nagy-elgondolkodva a templomba.

A zsebéből kivett egy kis viaszgyertya-véget. Meggyújtotta.

Azzal kocogott volna be az oltárig, amely mögött a gyertya-gyújtó pózna áll. De az istennek küldött bunda izgatta a kíváncsiságát. Megfordult, s újra a templom küszöbéhez lépkedett.

Csakugyan: *Is-ten-nek*. Nem álom, se nem káprázat. Mégis félrébb kell tolni az útból, mert hátha valaki elbukik benne?

S tolná lábbal. Nehéz. Fölkarolja, hogy odább tegye. Valami keményet érez a bundában. Fölemeli a bunda szélét, hát egyszer csak megszólal a bunda: *oá! oá!*

Gyuri megrettent. Mi ez? Gyerek?

Zavarodottan fordult vissza. Megkereste a gyertyagyújtó póznát, s meggyújtott két-két gyertyát minden oltáron.

Közbe a gyermek sírás elszűnt. Gyuri gondba mélyedt, hogy kié az a gyerek?

Csakhamar tisztázta, hogy most már senkié. Istennek van adva. A hívek adnak az Istennek krajcárt az apja pörsölyébe, meg adnak képet, oltárterítőt, viaszt és bort.

Hogy gyermeket is adnak, azt még nem hallotta.

Tűnődött, hogy mit is kell ilyenkor cselekednie a harangozónak?

Ha beljebb teszi a templomba, a gyermek óbégatni fog, és az emberek megbotránkozva kérdezzetik majd:

— Mi ez? Micsoda gyermek sírás? Ki hozta ide be ezt a gyermeket?

S végül kitudódik hogy a harangozó fia.

Ebből rossz szél kerekedhetik!

Fogta megint a gyertyát, s kiment vele. Nézte a levelet. Hátha a tulsó felén is van valami irás? Fölveszi. Megfordítja. A levél nincs beragasztva, mint a levelek szoktak lenni.

Egy percig tűnődött, hogy szabad-e öneki megnéznie: mi van a boritékban?

No bizonyosan szabad. Ha nem volna szabad, beragasztották volna.

Gyuri már tudott olvasni, sőt legjobban tudott a társai között. Bevitte a levelet a bejáratnál égő gyertyához, és kivonta belőle a papirost.

Olvasta:

Jóságos Istenem!

Megdöbrent. Ez mégiscsak az Istennek szól. Félve szemlélte tovább az írást. Az eleje tiszta kerekbetűs, mintha iskolás gyermek írta volna.

Szent Fiad születésének éjjelén ajánlom néked az én szerencsétlen . . .

A sorok ott nem voltak egykapásra olvashatók. Gyuri szeme átugrotta azt a sort, s lejjebb fogott a szóba:

. . . bárki megtalálja . . . legyen a te szent akaratodból annak a gyermeke . . .

Gyuri szíve egyszerre lángot vetett az örömtől.

. . . Gyereket találtam! Gyereket! Nekünk is lesz gyerekün! Micsoda öröm lesz nálunk is! Éppen mint János bácsiéknál!

Gyorsan visszadugta a levelet a boritékba, és zsebreavágta.

Aztán örömmel, de mégis ovatosan takarta föl a bundát. A bundában füles kosár. A kosárban fehér kendővel letakart pólyás baba.

A bundát ott-hagyta. A kosarat felragadta, s vitte haza szinte szökdécselve.

A kisdéd megint nyekergett, de Gyuri nem bánta. Vitte a nehézke kosarat, vitte. Milyen szerencse, hogy ő akadt rá, nem más!

Berontott az ajtón, s diadalmasan kiáltotta:

— Kisgyereket hoztam!

A társaság elképedten, elnémultan fordult feléje.

Gyuri odavitte a kosarat a székre, amelyen ő ült, és föltakarta.

A kis teremtés egyszerre elhallgatott. Bámulva nézett a lámpásra. Nem az emberekre, csak a lámpásra.

Harangozóék elrökönyödve meresztették rá a szemüket. Végre a harangozó hörkent a fiára:

— Kinek a gyereke?

— Nem tudom, — felelte megszeppenve Gyuri.

Már látta, hogy bolondot cselekedett. Mentegeltözve hebegte:

— A templom előtt találtam. A kutya meg akarta enni . . .

— A templom előtt?

— Ott.

A komaasszony elképedt arccal vatyogta:

— Kitett gyerek. Nektek kell fölnevelnetek!

Az öreg János bácsi rábólintott, és szólott nyugodtan:

— Ez bizony a tietek most már.

A harangozót elfutotta a méreg:

— Te bbarom! Te ttinó! Te hhatökör!

S úgy csattantotta pofon a szegény Gyurit, hogy a szekrénynek esett. Még abba is belevágta a fejét.

— Micsoda buta gyerek ez! — ordított képéből

kikelten a harangozó. Ide hurcolsz a nyakamra ilyen porontyot! Ilyen senki gyerekét! Éppen nekünk kell! Magunknak sincsen kenyerünk! Viszed vissza azonnal!

Gyuri két tenyérbe fogta a fejét. Egyik tenyerébe a pofont fogta, a másikban a szekrény szögletének az ütését. Bögött.

— Viszed vissza azonnal!

Gyuri megmozdult. A könnyein át bús szemmel ke-reste a süvegét a földön. Fölvette. Föltette.

A két asszony ekközben érdeklődéssel hajolt a kosár fölé.

— Milyen szép! — mondotta a harangozóné. Vajon ki tette ki?

— Az a kocsi, amelyik az imént ment erre, — vélte a koma.

Az öreg gondozó bólogatott:

— Csakis az lehetett. Láttam is mikor jöttem, hogy a templom előtt áll. De azt gondoltam, a misére jöttek.

— Vissza! vissza! — dühöngött a harangozó.

A harangozóné azonban védőn nyujtotta a kezét a kosárra:

— Hova vinné abba a fagyba? Volna lelked . . . Az éjjel hadd maradjon. Reggel jelenteni fogjuk a birónak.

— Ez a helyes! — bólíntott rá az öreg.

— Úgy úgy lelkem, — kontrázott a kománé is. A biró ki fogja adni tartásra a község költségén. Én is elvállalom ha más nem vállalja.

— Vállalod a fenét! — mordult rá az ura. Majd bizony hogy ott nekem éjnap kornyikáljon. A szekeret

se szeretem, ha nyikorog. Az ilyen gyerek mindig nyikorog.

És megvetőn pökött a szoba sarkába.

A harangozóné ekközben kiemelte a kisdedit a kosárból, s bontogatta a pólyát:

— Úri-e vagy paraszt? Aligha úri. Valami jó módú paraszté lehetett. Van ez már négy hónapos is.

— Istentelenség! — sopánkodott a kománé.

Gyuri az Isten említésére levette a fejéről a kezét, és a zsebébe nyult:

— Ihol a levél . . ., — szolt cikogva.

Az asztalra vetette a levelet, és visszakullogott a zsámolyra az óra alá. Ott bögcicsélt tovább csendesen.

A harangozó a lámpához tartotta a levelet, és dühös arccal olvasta:

— *Istennek*. No tessék! Hát hol lakik az Isten? Nálam? Te bbivalybornyú!

Kirántotta a levelet a boritékból és olyan hangon olvasta, mintha végrehajtásról szóló értesítés volna:

Jóságos Istenem! Szent fiad születésének éjjelén ajánlom neked az én szerencsétlen Emmácskámát! (Persze!) Kérlek add őt jószívek közé. (A gazember!) Aki megtalálja és hazaviszi, bizonyára jó lélek. (Az hát! . . . Nem olyan, mint te vagy, disznó!)

Legyen a te szent akaratodból Istenem, annak a gyermeke. (Köszönjük!) A kosárban levő e-zer kis arany legyen a jóságosoké, akik . . . e-zer . . . hetes . . . koráig . . . fölnevelik . . .

A harangozó szeme kerekre meredt, mintha kövé vált volna. A szobába csend szakadt. Még Gyuri is abbahagyta a züpögést, és könytől csepegő szemét várakozón függesztette az apjára.

A harangozó ajka végre megmozdult. Mintha álomban rebegne:

— Ezer arany? Tyűh a kutya fáját! Ez mán osztán...

— Mink vállaltuk, — szólalt meg nyugtalanul a koma.

S fölkel a helyéről. Idegesen babrált a bajuszán.

— Ihol a tanum János bácsi, hogy a feleségem azonnal elvállalta.

— Elvállaltam! — vágta ki harcias arccal az aszszony. Mondtátok, nektek nem kell...

S nyult is volna a kosárért, de a harangozóné erős mozdulattal háritotta el a kezét.

— Nono! Ne olyan mohón! Az én fiam hozta talán? Neked hoztá, vagy nekem?

— A leányka a mienk! — dördült meg a harangozó.

És a fiához fordult:

— Okos gyerek vagy fiam! Derék emberséges gyerek vagy!

Gyuri erre a dicséretre újra a képére tapasztotta a tenyerét, és züpgött.

A koma azonban nem hagyta annyiba. Már vörös volt, mint az érett paprika. Kíabált:

— Az a gyerek a miénk! A fiad találta, de nem vállaltad! Ez az igazság! Igaz-e János bácsi? Kend okos ember! Kend bíró volt háromszor is! Itélje meg ő!

— Itt nem ítél! — harsogott a harangozó. Itt nincs ítéletnek helye!

— De csak ítéljen! Ő tudja a törvényt! Ösmeri! Szóljon no!

Az öreg gondba mélyedten vonogatta a vállát és szemöldökét:

— Hát iszen . . . hát . . . hát . . . Az irás beszél. Az irás aszongya, hogy aki megtanálja . . .

— Szamár ember kend! — ordította teljes torkából a fuvaros. Vén ember, szamár ember! Soha nem is volt okos biró! Csak mivel vagyonos . . .

A harangozó dobbantott:

— Az én vendégemet ne sértegesse senki! Az én házamban ne szamarazza senki a gondozónkat. Pusztuljatok innen! Eddig komám voltál, eztán nem ösmerlek. Ki!

E viharos jelenetbe a fuvarosné is belekotkodácsolt. A harangozóné visszakotkodácsolt. Kotkodácsoltak, kukorikoltak. Végre a harangozó fölragadta az egyik széket. A koma erre káromkodva lódult az ajtónak. A felesége is rikoltozott. A folyosón gazembert rikített. Arra a harangozó a botját kereste és utánok rohant. De mikorra kirobbant az ajtón, az utca-ajtó olyat csappant, hogy még az ablakok is megrezdültek belé.

A harangozó dűhtől lihegve toppant vissza a szobába.

— No lám a cudarok! Még az én vendégemet sértegetik!

Az asszony akkorára megtalálta a zacskóba kötött aranyat, és örömtől tündöklő szemmel öntötte ki az asztalra.

— Olvasd meg: ezer-e?

S fölkapta a csecsemőt. Megnézte közelről, meg is cuppantotta.

— Fölnevelünk, föl, kedves!

És a fiára pillantott. Szinte részeg volt az örömtől.

— Gyurikám, ez lesz a feleséged!

Gyuri a sarokban félrefordította a fejét, és világ-megvető keserűn nyekeregte:

— Köll a fenének!

Szüleim gyémántja voltam . . .

— No gyerek, hát lássuk a bizonyítványt!

Az első bizonyítvány a gimnáziumból. Tizenegy éves szívemnek szemérmes büszkeségével nyújtottam át. S egy aranyat is vettem ki a zsebemből. A tenyerem közepén tartottam apám elé:

— Melléklet a bizonyítványomhoz!

Négy jeles. Példás magaviselet. Az arany a példás magaviselet jutalma.

A háznak ünnepe volt az a nap. A falusi tanítómat is meghívták vacsorára. A tanító poharat köszöntött rám:

— A családnak gyémántja vagy te! Büszke leszek arra mindenkor, hogy én miveltem rajtad az első köszö-rülést. Tündökleni fogsz, példaképül ragyogsz mindenkor a mi falusi gyermekeink előtt.

Az anyám könnyezett boldogságában.

Én csak ültem komolyan és szentképién. És boldogan áztam a dicséreteknek özönében. Csak egy kérdés nyugtalanított olykor, hogy hát Guszti? vajjon hogy végzett?

Gusztai a szomszéd falubeli papnak a fia volt, nekem jópajtásom. Merthiszen a szomszéd falut csak egy domb választja el. (Negyedóra a futva járó gyermek-lábnak.) Idősebb volt nálamnál egy évvel, de nem magasabb. És ő is az első osztályt végezte, csak hogy ő Sárospatakon.

Még éjjel is gyötrött a kíváncsiság, hogy hogy végzett? Szerettem volna hallani, hogy megbukott, és hogy ismételnie kell. Vagy hogy legalább is elégségekkel van szennyezve a bizonyítványa.

Át is nyargaltam volna mingyárt reggel. De az apám ide-oda hordozott a faluban a bizonyítványommal meg az aranyammal.

A bognárunk, a jegyző, a póstamester, a kántorné, a boltos, meg akiket utcán, ablakban előtalált, mindenki ismerője lett a jeleseimnek, meg a példás viselkedésért nekem vert körmöcinek.

— Püspök lesz ebből a kis úrfiból! — mondotta a bognárunk.

És nagy kerek okuláréján át máris tisztelettel nézett reám.

— Lehet ebből még miniszter is, — vélekedett a jegyző.

És az is megbámult. Mindenki megbámult. Magam is bámultam magamon.

Tíz óra volt mikorra hazakerültünk.

Akkorra már készen várt a mennyei illatu tejfeles lángos. És ott várt rám a folyosón Gusztai is.

No alig ösmertem rá!

Megpofásodott, megtagosodott. Máskor tüskésen álló nagy barna haja le volt nyirva tövig, s tagadhatat-

lanul falusi ollóval, mert a fejbőrének a meztelenje egynéhány barázdában szinte világított.

A tavalyi bő muszkavászon nyári ruhája szűken szorult rá az idén. Ültében különösen úgy feszült rajta a nadrág, mintha második bőre volna. A kezét és lábát is mintha kicserélték volna valami parasztéval: nagy volt, kétszer akkora, mint tavaly. A kabátja zsebéből valami vastag spárgának a vége lógott ki, s a mellénye egy gombbal félre volt gombolva. Látszott rajta, hogy nincsen már anyja.

Csak a szeme volt a régi: tekintélyek előtt földre meredő, vad és buta nézésű.

Mindig csodáltam, hogy mily ostobán tud nézni!

Huzódozva vonta elő a bizonyítványát. Csaknem jobb volt pedig, mint az enyém. Mert én az egyik jelesmet a szépírásból kaptam, másikat a tornából. De ő a latinból, magyarból, számtanból. És amin legjobban elbámultam, a magaviselete, az övé is példás! Példás!!!

A dicsőségemet csak az arany mentette meg. Ő nem kapott aranyat. Tehát én mégiscsak különb legény vagyok!

A szülőim is bizonyára így gondolkoztak. Mikor megmondta, hogy ő nem kapott aranyat, azonnal meghívták ebédre. A juhász-gyerekek át kellett futnia az apám névjegyével a tiszteletes úrhoz, hogy *a kedves fiut ne várja ebédre: erőszakkal itt marasztaltatott.*

Addig is hozzáláttunk a tornác-asztalra kitett jó meleg tejfeles lángoshoz, pláne hogy az apám ott hagyott bennünket, s magunkra maradtunk.

... Magunkra maradtunk ...

— Mit csináljunk? — kérdezte Guszti egyszerre okosra változott szemmel.

— Hoztam cigarettát a városból, — súgtam körülpillantva.

Legyintett:

— Az semmi. Én szivart hoztam.

— Nekem is?

— Neked is. Te, a csűrötök padlásán, ahogy jöttem, három verébfészkét láttam. Már csipognak!

— Az ókútba több van bizonyosan...

A tornác fala előtt egy kétéves gyermek csücsükel a vessző-kosárban. A kenyeret sütő paraszta szonyinak a kisdede.

Hogy a tejfel lecsöpögött a tornác kövére, három kutyánk mohó vetélkedéssel nyalta fel a csöppöket.

Gusztig a kutyákra pillantott, aztán a gyerekekre. Vigyorgott.

A következő pillanatban kihúzta az egészben hagyott legalsó lángost és a gyerekekhez fordult:

— Kell-e?

— Ehe, — felelte esdő szemmel a gyerek.

Gusztig a tenyerére tette a lángost, mint valami zsebkendőt, s ráborította a gyerekek arcára. Betejfölözte szemét, száját.

A kutyák persze azonnal ott termettek, és buzgón nyalták a gyermek arcát jobbrul-balrul, hogy majd a nyavalya törte ki. Mink visszaugrottunk az asztalhoz, és ettük a lángost tovább jámbor arccal. Magunk csudálkoztunk legjobban, mikor az asszony a gyerek sikoltására kirohant a konyhából, és elrikította, elverte a kutyákat.

Délig szinte repült az idő. Kifutottunk az ókúthoz. Gusztig ruhaszáritó madzagot húzott elő a zsebéből, s a derekamra kötötte. Én meg levettem a kabátomat,

nadrágomat, cipőmet. Az ingadozó mohos köveken húsz körömmel kapaszkodva ereszkedtem alá, a harminc-méteres mélység fölé. Foszlott a veréb-fészek! Vergődtek a tollas fiókák a markomban. A csupaszokat le a vízbe! A tojásokat zsebre!

A tojásokat és verébfiókákat persze a Cibere kutyának a szájába nyomkodtuk, s utána egy nagy szeplős vadgombát is lenyomtunk a torkába. Lássuk a hatást!

Akkor már szivaroztunk is vigan, és nagy füsttel. A Cibere kutya épp úgy mulathatott rajtunk félóra múlva, mint ahogy mink mulattunk őrajta.

Kissé sápadtan kerültünk vissza az ebédre. Anyám csóválta is a fejét:

— Hiába a sok tanulás mind a két fiun meglátszik.

Másnap én voltam hivatalos ebédre a tiszteletes úrékhoz. Anyám a fekete ruhámat adta rám, s megcsókolt:

— A bizonyítványod után fölösleges, hogy jó magaviseletre figyelmeztesselek.

Csak délfelé bocsátottak el, — mert hátha Gusztinak tanulnia kell délelőttönkint?

Őszintén szólva nem nagy örömmel mentem. A tiszteletes úr igen méltóságos komoly ember, és folyton erkölcsöt prédikál. Máskor is ebédeltem már nálok. Hogy asszony nem ült soha az asztalnál, — (beteges volt a megholt tiszteletesné) — olyan volt mindig az ebéd, mintha mind a hárman büntetésből ennénk.

Nem is siettem nagyon. A dombról lekerültem az erdőszélnek. Ott a kövek alatt bogarak tanyáznak.

Felfordítottam egy jókora követ, s találtam is alatta egy nagy százlábu bogarat.

A százlábut sikerült egy gallyacskával megnyomnom. Először a derekát nyomtam meg, aztán a fejét egy másik gallydarabnak a hegyével. Gyönyörűség volt nézni, hogyan veckelődik, hogyan pöndörög ide-oda! Mindenképp szeretett volna kiszabadulni a gally vége alól! De én csak nyomtam, nyomtam. Végre úgy maradt, felpöndörödten.

Szétnéztem, hol talállok még egy másik követ, s alatta még egy százlábút? De egy nagy festett tábla vonta magára a figyelmemet.

A tábla uj volt, s rajta a betük feketék. Mindenféle tilalmazásról szólottak. Hogy az erdőn nem szabad éjjel legeltetni, se tüzet rakni, se kocsival járni a mellékes úton. És másefféle.

Az utolsó pont: *A vadak jogtalan ellövése a törvény értelmében elzárással büntetetik.*

Gusztit a házuk előtt találtam. Egy olasz babkáros árulta ott a köpadon a háti-boltocskáját, — afféle bارسonykabátos, csizmás és fülbevalós olasz, amilyenek városban a kucséberék. Két parasztleánya válogatott a krajcáros gyűszűkben, gyűrűkben és egyéb csillogó portékákban.

Nekem persze a penicilusokra tapadt a szemem. A penicilusok egy fekete csont-markolatu revolver körül ragyogtak csillag-alakban elhelyezetten.

Gusztit félrehúzott:

— Hallod-e! Vehetnénk egy revolvért! Neked van pénzed.

És jelentősen emelgette a szemöldökét.

De én a fejemet ráztam rá:

— Az aranyomon nem lehet. Mit gondolsz! Meg aztán minek volna a?

— Kijárnánk vele az erdőre. Te! Lőnénk madarakat! Az aranyadból kikerülne... Azt mondanád otthon, hogy elvesztetted. Te! Lőhetnénk vele szarkát. Te, lőhetnénk vele fácánt is!

Az erdőben csakugyan van egy drótsövénynyel bekerített fácános kert, s nem is messze. De azon a tájon áll az erdészház is.

Csak a fejemet ráztam.

— Megvernének. Meg nincs is nálam az aranyam. Hanem van húsz krajcárom. Szombaton bemegyünk a városba, és veszek rajta gumit. Csinálunk gumi-puskát, csúzlit!

— Nekem is?

— Neked is. Lövünk verebeket.

Gusztig gondolkozva nézett rám. Aztán a kocsiótra pillantott. Fölkapott egy kövecskét, s az úton ugrándozó verebekre sujtotta.

A verebek fölrepültek az akácfára.

Én is fölszedtem egynehány kövecskét.

A verebek tovább repültek a tiszteletesék udvarán át a kertbe.

Az orgonabokrokra ült öt is. Ültek némán, s néztek ránk gyanakodva. Odasujtottunk egyszerre mind a ketten.

— Mintha egy leesett volna! . . .

Kerestük. Találtunk helyette egy levelibékát. Kettőt se ugrott, már a markomban volt.

— Mit csináljunk vele?

— Kössünk cérnát a lábára! Nem. Várj csak. Te! Tegyük be egy kas alá!

— Megcsipnek a méhek . . .

— Elfutunk.

A méhesbe osontunk. Guszti nagyóvatosan föl-emelt egy méhkast. Beugrattuk a békát.

A tiszteletes úr, mikor megjött, el nem tudta találni, hogy mért rajzik olyan buzgón annak a kasnak a népe? Csak hetek múlva várta. Legott át is izent a rektornak, hogy állítson lesre egy fiut, és ha a méhek kirajzottak, fogja be.

Mink a legjámborabb arccal ültünk bent a tiszteletes úr tanuló-szobájában, s nézegettük a Reformáció képes történetét.

Igaz, hogy előbb mást is nézegettünk: a tiszteletes úrnak a vadászpuskáját.

A puska szegre volt akasztva, de Guszti levette. Körülvizsgálgattuk. Nehéz, kétsövű puska volt, patronra járó, nem afféle töltögetős, kapszlis. A csövébe is belenéztünk. Nem volt megtöltve.

— Ezzel lehetne ám szarkát löni!

És Guszti felvonta a puskának a kakasát, meg lecsattantotta. Célba vett az ablakon át egy arra-háladó asszonyt, és végignézett a csövön, csattantott.

— Azt mondta apám, hogyha letettem az érettségit, én is vadászhatok. Te! Ha egyszer apám elmegy egy egész délutánra, kilopjuk a puskát. Te! Kimegyünk az erdőre. Lövünk mindent. Nyúlat is!

S ragyogott a szeme.

— No nesze, fogd a puskát. Én vagyok a nyúl.

Azzal négykézlábra. Átnégykézlábazott a szomszéd szobába. Tett, mintha legelne.

— Célozz! Lőjj!

Céloztam, lecsattantottam a kakast.

Guszti egyet ugrott, s eldőlt, nyifogott, rázta a lábát.

Aztán én voltam a nyúl. Ő célzott, csattantott. Én is ugrottam, dőltem, nyifogtam, ráztam a lábamat, meghaltam.

Tovább is folytattuk volna, de a tiszteletes úr méltóságos csizma-nyikorgása hallatszott a folyosón. Guszti gyorsan szögre vetette a puskát. Mikorra a tiszteletes úr belépett, mink már olyan mély elandalodással néztük a vormszi gyűlés képét, mintha egész délelőtt azt cselekedtük volna.

— No ezt szeretem, — mondotta a tiszteletes úr, hogy belépett. Könyv mellett, Isten mellett.

Atillás bús magyar volt, ritkás szakállu, és magas homloku. Mindig oly emelten tartotta a fejét, mintha sokaság fölött nézne el, s a hangja mindig olyan reggeli dercés hang volt, mintha akkor ébredt volna.

A fejemre tette a kezét.

— Derék fiu vagy. A fiam már mondta, hogy szép a bizonyítványod, csaknem olyan szép, mint az övé.

Mintha tüvel szíven szúrtak volna.

— Én jutalmat is kaptam, — vágtam ki büszkén. Aranyat kaptam . . .

— Micsoda? Aranyat is kaptál? No lám, ezt nem mondta Guszti.

És ránézett.

Gusztii lesütötte a szemét, és butára változott arccal hallgatott.

— No lám! — ismételte a tiszteletes. És mire kaptad a jutalmat?

— A példás magaviseletre.

A tiszteletes úr megenyhült arccal bólintott.

— Gusztinak is példás a magaviselete. Csakhogy a mi iskoláinkban az ilyesmit nem jutalmaznak. A kál-

vinista embernek *kötelessége* a jó magaviselet. Nem érdem az nálunk, kötelesség.

És ebéd alatt is folytatta a jómagaviselet fejtegetését. Hogy a tanulás kell az életre, mert a tanulás olyan, mint a hajó-fölszerelés. Ki hogyan rakódik, abból fog élni az élet tengerén. De a jó magaviselet a vitorla!... Stb.

Mink ájtatosan hallgattunk, és közben jóízűen ettünk. Én a békára gondoltam, hogy ha kibúvik a kaszáján, vége a vitorla becsületének! Szinte beleizzadtam abba a gondolatba, hogy a tiszteletes úr elnádpcáz engem is. De aztán ebéd végére még is megnyugodtam: ha megtalálják a békát, ráfogjuk, hogy magától mászott be a kaslyukon.

Ebédután a tiszteletes úr hosszúszáru pipára gyujtott, és jókedvűen pöfékelt. Közben az órára nézett. Egyszer csak fölkel. Leakasztja a fogasról a kalapját, nyomja a fejére. Veszi a szögletből a botját is.

— No gyerekek, hát csak játszogassatok. Nekem át kell mennem a jegyzőhöz. A közlegelő ügyében lesz ott tárgyalás. Guszti, mulattasd a vendégedet!

Azzal megindul.

A küszöbön mégis egyet gondol, visszafordul. Belép a dolgozó-szobájába. Kihozza a Reformáció történetét.

— Nesztek, ha olvasnátok.

Átadja Gusztinak. Azzal szépen becsukja a tanuló-szobája ajtaját. Ráfordítja a kulcsot. Zsebredugja. A szokott méltóságos járással elpipál.

Füleltünk míg a lépései elhangzottak.

Gusztinak a szeme szokatlanul csillogott. Végre megszólalt:

- Estig odalesz! . . .
- Mit csinálunk estig?
- Kilopjuk a puskát! . . .
- Hiszen bezárta . . .
- A padlás-kulcsal nyílik . . .

Nekem a lélegzetem is elállt. Vakmerőnek és veszedelmesnek éreztem a gondolatát. De ha mégis megvalósulhatna! . . . Hogy igazi puskával löjjünk! . . . Madarat, nyúlat, mindent! . . . De nem, csak madarat, merthiszen a nyúlra börtönbüntetés jár . . .

Gusztii intett, hogy kövessem. Kiovakodtunk a szobából. Gusztii kinyitotta az útca-ajtót, és az apja után lesett.

A tiszteletes úr nyugodtan haladt a széles utcán a felvég felé. Közben bodor füstök röppentek el a válla fölött.

— De hátha nem lesz oda estig? — szólaltam meg aggódva.

— Biztos, hogy oda lesz!

— De hátha visszatér?

— Nem tér vissza. Ha a jegyzőhöz megy, mindig ott-rágad. Politikáznak.

A kertbe futottunk. Fölmásztunk a diófára. Onnan néztük, hogyan kanyarodik rá a tiszteletes úr a szomszéd község felé kigyózó gyalogútra.

Aztán a gazdasszonyt lestük. Egykedvű arccal mosogatta az edényeket.

Negyedóra mulva lappangva vittük a puskát a kertek alatt.

A nap tüzesen sütött. A megsárgult gabona szinte zizegett a hőtől. Rólunk csurgott a verejték, és mégis

szinte fáztunk a félelemtől, hogy valaki meglát bennünket.

A puskát én vittem persze. Ha netalán valaki belénk akad, azt mondjuk, hogy az én apámé, és hogy verebet lövünk vele. Nehéz volt a puska és olyan hosszú, hogy a sarkamat verte. De azért cipeltem szívesen. Lövünk vele! Életemben először lövök igazi puskával!

Gusztí előbbre járt vagy tíz lépést. Fülelt, nézett, kémlelte az utat. Nála a patronok voltak. Nem sok, csak kettő. Eszébe se jutott, hogy többet tegyen zsebre. Egyikkel ő lő fácánt, a másikkal én.

S alig hogy beérkeztünk az erdőbe, Gusztí értő mozdulattal nyaklította el a puskát, s nyomta bele a két súlyos patron.

Most már csak az erdészt ne vezesse ránk az ördög!

Az erdő is meleg volt. A levegő fülledt a fák között. A madarak hallgattak. Csak gyíkot láttunk itt-ott a tuskókon, meg szöcskéket a naptól szárazra égett tisztáson.

De csak beljebb a fák közé!

Minden kis zörrenésre egy-egy megrezzenés. Lekussadunk. Hallgatódzunk. A szívünk verése is ellassul.

Óvatosan lopakodunk egyre beljebb és beljebb az erdőbe. A csörgős harasztot amennyire lehet, kerüljük.

Egyszer csak változnak az erdő fái. Szálasabbak, ritkább lombuak. Zöldebb a fű is alattok. Egy csermely vékony ere kanyarog a fák közt. Megyünk, lesünk, megyünk, lesünk, hallgatódzunk.

Találunk cincért. Rá se nézünk. Gyönyörű kék szitakötő hintáz előttünk a káka fölött. Nem futunk

utána. Csak lépegetünk, lesünk, lépegetünk, lesünk, hallgatódzunk.

Valami nagy madár burran fel egy terebélyes galagonya-bokorból. Majdnem akkora, mint a tyúk. Guszti ahelyett hogy lőne, megijed. Mikorra a puskát emelné, a madár már elszárnyalt.

— Találunk másikat, — susogja.

S óvatosan lépkedünk beljebb, egyre az ér partján. Ott nem zörög a haraszt. A madár nagy reménységekre izgat.

Egyszercsak Guszti int:

— Pszt . . .

A szemünket egy somfa-bokorra hegyezzük.

Mintha sötétlene benne valami! . . .

Guszti felvonja a kakast. Közelebb lopódzunk, közelebb, közelebb.

A bokorban nincs semmi. Csak éppenhogy sűrű a közepe. Egy picinke madárfészekre is találunk benne. Száraz fűszálakból van fonva, de már üres.

E pillanatban valami csörgés hangzik az erdő mélyéből. Egyre erősebb. Valami állat csörtet felénk a harasztosban. Csörtet . . .

Megrettenünk.

Egy őz!

Emelt fejjel szökdel. Egyenesen felénk. Könnyedén szökell át egy kis vadrózsabokrot s ránk . . .

De mégse ránk! Egyszerre megáll alig húsz lépésnyire tőlünk.

Megáll, mintha bronzzá vált volna. A feje még egy percig emelten marad. Fülel.

Aztán mintha mi se történt volna, szép nyugodtan leböcsájtja a fejét, s egy másfél méteres magasságu nő-

vendék fácskának az alsó leveleire nyújtja a nyelvecskét. Tépegeti. Eszegeti.

Mink már a csörgéstől is annyira megdöbbsentünk, hogy azt véltük, legalább is oroszlán, Ösztönösen lap-pantunk le a bokor mögé.

Az őz megjelenésére álmélkodássá változott a ré-mületünk.

Egy őz! Egy élő-eleven őzike!

A lélegzetünk is elállt.

Az őz legel. Gyönyörű fekete szeme nyugodt és szelid. Eszeget gyanutlanul.

Gusztii óvatosan térdre bocsátkozik.

Csak nem örült meg hogy meglőjje?! Kiáltani akartam rá. Meg akartam ragadni a kezét, hogy ne... De meg volt meredve minden tagom. Még a hajam is meredezett...

Gusztii fölemeli a puskát. Céloz. Soká céloz. Én pil-lantani se merek...

Az őzike a hasa alá hajtja a szarvát. A hasát va-kargatja.

.....
Durr!!!

Láng és füst! Puskapor-büdösség!

Az őz egyet szökell. Térdre rogygan. Megint lábra erőlködik, de csak eldől. Még a fejét is elnyújtja a fűben...

Egy percig megkövülten bámulunk. Az öröm és rettenet lenyűgözi a lábunkat.

Gusztii aggódva pillant körül. Aztán odafutunk.

Az őz oldalából bugyog a vér. Szép fekete szeme vádlón mered reánk.

De mink is egymásra meredünk.

— Mit csináljunk vele?

— El kell ásnunk! — hebegi Guszti ijedt szemmel.

Sápadt volt, mint a fal, s a homloka fénylett a ve-rejtéktől.

— De hova?

— A bokor alá.

Megfogluk az őznek a lábát, s a bokor alá von-szoltuk.

Azzal neki a földnek mind a ketten, tiz körömmel! Gödröt kapartunk. Kapartunk lázasan és remegve. Jó-kora gödröt kapartunk a fekete porhanyó földben. Az őzet belefordítottuk. Behordtuk, betakartuk nagysebe-sen földdel és száraz falevéllal.

*

— No, hogy mulattatok? — kérdezte anyám este, mikor hazaérkeztem.

— Nézegettünk képes könyveket, — feleltem jám-boran.

— Milyen a térded?

— Játszottunk is a kertben . . .

Anyám megcsókolt.

És én oly édesded-nyugodtan aludtam mint az an-gyalok.

Szép asszony a kovácsné!

Februáriusi olvados havon, szánkótalpas kocsin igyekeztünk egy borsodi faluba. A társam kasznár ott. Odavaló is.

Ahogy a falu felé közeledünk, — délután három óra lehetett, — az egyik ló egyet botlik, s rá minden lépésre ejtegeti a csipejét.

A kocsis káromkodott.

Megállitjuk a lovakat. Hát a sántitónak a lábán oldalt lityeg a patkója.

No nem is olyan nagy baj. Itt a kovács a falu végén, — fölveri egy perc alatt.

A kocsis lefeszítette a patkót, éshát a ló vigan poroszkált tovább meztláb, a műhelyig.

A kovács éppen löcsöt vasalt a hóval borított fekete műhely előtt. Ritka szép nagy ember: egy szürkülő Toldi Miklós bőrkötényben. Kissé ragyás ugyan, s eldurvult kezű, de hátha Toldi Miklós is ragyás volt és eldurvult kezű?

— Csak ezt az előbbi patkót üssük fel, — mondotta a kasznár, — aztán majd bejön a kocsis a lóval.

A kovácsház ajtajában egy fehér-főkötös asszony dugta ki a fejét.

Vén birka-arc. A szeme-pillája is fehér mint a birkaé. És hogy a kendője a tarkóján volt megkötve, szokatlan nagy sárga két füle méginkább eltorzította az arcát.

Hogy Palit meglátta, mosolygott, kilépett és alázatosan bókolt:

— Jónapot kívánok kasznár úr! Tessenek talán bejönni addig . . .

Könyékig sovány meztelen karját a kötényébe takarta, — kenyeret vagy mit dagaszthatott odabent, — s közben rám is vetett egy alázatos pillantást.

— Tessenek . . .

Tiszta és jó asszony lehetett. De a milói Vénusz egyszerre megfordult volna a fal felé, ha ez az asszony elébe áll!

— Köszönjük kovácsné asszony, — felelte Pali, — hiszen már megyünk tovább.

A kovács patkolás közben odaszólt félvállról a feleségének:

— Hát legalább széket hozzál ki Katókám, hogy az urak leülhessenek.

Egy büszke fiucska állt nagykomolyan a műhelyajtóban, kicsi mása a természetes kovácsnak. Az anya hívó pillantására egyszerre megelevenült. Befutott és széket hozott ki, kettőt.

Aztán egy mosolygó szemü szőke leányka is kilesett az ajtón, de csak egy pillanatra. Az meg az asszonynak volt a megszépített mása, noha fekete szemü, mint a kovács.

A kasznár rákiáltott:

— Bujj elő csak kis nyúl! bujj elő! Krajcárt kapsz!

A kis nyúl szemérmesen bujt elő. Öt éves lehetett. A kovács mosolyogva pillantott rá a munkájából.

*

Nekem ki nem múlt a fejemből az az asszony, az a két gyerek, az a gyöngéd hangja a kovácsnak: „Széket hozzál ki Katókám!”

— Hallod-e, — mondom Palinak vacsora előtt, — hogyan vehette el az a Toldi Miklós azt a birkafejú asszonyt! Nem talált magához illőbbet?

Pali hümmmentett:

— Nem ajánlanám, — felelte, — hogy a kovácshoz intézd ezt a kérdést.

És szinte ijedten nézett rám.

— Tudod-e, — mondotta, — hogy egy embernek eltörte a lábát? El ám. Űlt is érte. Valami számár vidéki ember volt, vagy ittas. Az is azt kérdezte: Hogy tudott ilyen csunya asszonyt elvenni majsztram? Hozzá sujtotott egy nagy súlyos harapó-fogót.

Vacsorára hívó szó zavarta meg a beszélgetésünket. Az asztalnál gyermekek is ültek. Minden más egyébről folyt a szó, csak kovácsékról nem. Ámbár nekem ki nem ment az a házaspár az eszemből. Hogy kerültek össze? Pénzre házasodnak falun is? Minek a pénz a falusi kovácsnak? Így is úgy is csak az üllőt döngeti napestig. Minek annak a pénz? Nem is lehet az, hogy pénzért vette el. Talán boszúból vette el, hogy egy szép leány nem ment hozzá? Talán ostoba ember, és valami ravasz család beugratta a házasságba? Vagy olyan volt a gusztusa?

A gyermekeket korán lefektették. Szivarra gyújtottunk. Pali kártyát ajánlott. De én utálok a kártyát.

— Hallod-e, — mondtam, — nekem ki nem megy az eszemből az a kovács. Valami érdekes a házasságuk története?

Pali nevetve legyintett.

— Érdekes a fenét. Nagyon is prózai!

— Mégis hát mért vette el azt a csúnya asszonyt?

— A manó tudja! Elvette, hát elvette. Ha éppen olyan nagyon érdekel, elmondhatom:

Fiatalkamasz voltam, mikor a kovács először házasodott.

Az első felesége szép asszony volt, fekete-selymes szemű halványka asszony. Fehér fecske. Azt mondták azért olyan fehér, mert szivbajos.

Egy nyári napon, éppen Szent Anna napján, meg is halt. Hirtelen halt meg, a kertben. Valami krumplit vagy mit kapálgatott, aztán egyszercsak leült, lekonynyadt a feje, meghalt.

A város messze van tőlünk. Koporsót a szomszéd faluban szoktak a mi embereink csináltatni.

Átkocsiz a mi kovácsunk is. Az asztalos komája is neki. Elsirja nekik a baját, mint valami gyermek. Asztalosék is sirnak egyet.

Aztán az asztalos megtörli a szemét.

— No ne búsulj, — mondja, — csinálok én neki olyan koporsót, hogy a grófnék se fekszenek különbe.

Azzal bevezeti a kovácsot a félszerbe, ahol a deszkáit szokta tartani. Mutat neki egy falhoz támasztott avas rossz zongorát.

— Ihol e. A meghótt kántoré vót. Szekrénynek szántam. Hát ebből . . .

Azzal mingyárt le is roppantja a zongora födelét. Fűrészsel, méreget, gyalulgat.

Közben pálinkát hozat a kocsmából. Iszogatnak. A kovácsnak csöpög közben a könnye. Asztalosék vigasztalják amennyire szivökből, szavukból telik.

De a kovácsnak minduntalan megered a zápor-essője:

— Micsoda asszony volt! . . . Milyen bablevest főzött! . . . Hogy reszketett értem, mikor a hideg lelt!...

S remegő mellet folytatta:

— A fiacskám . . . Az Imruskám. Ki viseli most már gondját az árvának? Senki asszony-atyámfia nincs olyan, akire rábízhatnám. Az öreganyám jött el. De az már nyócvankét esztendő. Mindig ül. Reszketős a lába.

Asztalosék megajánlják, hogy magukhoz veszik a gyermeket, legalább addig, míg új asszony nem kerül a házba.

Új asszony? A kovács hallani se akar arról! De a fiát sem adhatja oda. Merthiszen egyetlen fiú, és nem tudna nélküle enni se.

A sok tanakodásban kitalálja az asztalosné, hogy Székely Kati lenne oda jó, ha elmenne. Székely Kati időske árva-leány. Annak is a múlt héten temették az anyját. Az apja kertész volt, hát éppen mesterember házába illő. Tiszta, dolgos, becsületes teremtés. Főzni is jól tud, kivált bablevest meg turós rétest. Arra rá lehetne bízni a házat is, a gyermeket is.

Délutánra megvan a koporsó. Politúros, réz-szegekkel pazarul kivert pompás gyászalkotmány. Székely Kati is előkerül. Fizetést nem is kíván, csak ne cselédképpen bánjanak vele. Mert ő még sohase szolgált.

Nem is volt szándéka. De mivel azt mondják, hogy jó ember . . .

A kovács kezet nyújtott neki:

— Hugomnak foglak tekinteni. Csak a fiammal bánj jól, hogy ne legyen nagyon árva!

*

A temetés után való napon búsan csiheli ismét a kovács a vasat. A szeme vörös. Az arca szintelen. A haja fésületlen.

Nem is dolgozott volna aznap, de valami pánt eltörött a csézánkon, — az apám ráküldte. Más sürgős megcsinálni való is torlódott össze a halottas napok alatt. Aratás idején nem lehet halogatni a munkát. Biz a kovácsnak szögre kellett akasztania a gyászköntöst, és fel kellett öltenie a szennyes bőrkötényt.

Hát dolgozik. Veri a vasat a Feri legénnyel.

Emberek érkeznek jobbrul is balrul is. Ejtenek egy-két vigasztaló szót. Isznak egy két korty szilvóriumot a tori maradékból.

A kovács is iszik velök, noha éjfélután egyig ivott. Minden vigasztaló szóra megvizesedik a szeme. Sohajt nagyokat:

— Iszen ha ez a kis kölyök nem vóna! . . .

Érezni lehet az elhallgatásban a fekete gondolatot. Az öreg Irhóczi meg is rójja érte:

— Nem lú az ember majtsztram! Aki erős, ne csak kívülről legyen erős, hanem bévülrül is.

Veri a kovács a vasat.

Falu-helyen a kovács-műhely a kaszinó. Aratás idején is ott ül mindig egy-két dologtalan ember. Tuskón, keréken, vasalni való rúdon, ki hol helyet talál.

A vakációs napokon magam is gyakran ellátogatam oda, s hallgattam, miket beszélnek.

Mert a jövő-menő kocsik, szekerek, lovas gazdák gyakorta patkoltatnak, vasaltatnak ottan, s mondanak híreket. Ki merre járt, mit hallott? Ősszel a gabonaárakat is ott lehet megtudni hiteles számokban. No meg odajár a dolgotlan óráiban a sánta suszter is, a falu humoristája.

A falubeliek csak Dolfinak hívják, noha se nem Dolfi, se nem zsidó. De göndör a haja, és ő is elbémál mindenkit.

Aznap délután is elősántikál a házából. (Az alsó-soron lakott akkor, egy nádfedeles házban, a műhelytől vagy ötszáz lépésnyire.)

Hát csak biceg felénk, a tányérszélű ócska szalma-kalapban.

Máskor mindig mosolyogva vártuk. Elibe is kurjantott némelyik jókedvű. Most azonban...

Dolfi is kedvetlen. Nem is a szokott sietéssel hányja befelé-kajmós lábát, hanem csak lassacskán jön. A nyári szurtos elejü gyékény-szinü kabát van rajta, és az örökkétartó, buggyos térdü pepita-nadrág. Szőke-vörös arcán gondolatok komolykodnak.

Nem fogadja mosolygás, se tréfa-szó. Ő se kiabál. Csöndes jónapot mond, hogy hozzánk érkezik.

A kovács a csézára való uj pántot fényesíti szu-rokkal. Szótlanul nyújtja neki a kezét.

— Hát barátom... — szól remegő lágy hangon a suszter, — majd leszünk jobban is.

A temetésen nem volt jelen, sem a toron. Annyit figurázott a halállal, halotti énekekkel, — nem érezte illőnek, hogy mutatkozzék.

Leereszkeedett a kovács-eresz árnyékába, a csézának félretett bőr-ülésébe, s elővonta a kabátja belső zsebéből kis szutykos tajtékpipáját.

Furcsa volt az arca, hogy komolykodott. Sohse láttam másképp, csak hunyorgó szeműnek, rókásan mosolygónak, vagy kikerekedett szemmel kacagónak. Aznap mintha kicserélték volna. Az arca megrútult, meghosszabbodott. Kiálló vékony orra is, mintha lejebb konyult volna. Butának látszott és vénnek.

De nagy barátságban éltek ők a kovács csal. Nyáron különösen, mikor senkise varrat csizmát, se nem foltoztatnak, Dolfinak félrevágott ócska szalmakalapja naphosszat ott volt látható a műhely előtt. Vasárnap meg a kovács látogatott el őhozá. Ittak, kártyáztak, szidták Tisza Kálmánt.

— Pronty! — kiáltotta a suszter.

Ma sem tudom mit jelent ez a szó. Megvetés, rosszszálás egyaránt van benne. Olyankor szokta kiáltani, mikor hazafias elkeseredésében rácsapott az asztalra.

De ritkán történt ez. Csak akkor történt, ha már a harmadik liternél tartottak. Annyit pedig csak kettős ünnepeken ittak, amikor a kovácsnak az öccse is átlátogatott a szomszéd vármegyéből. A kovácsnak az öccse bognárságot művelt. Sovány, gyomorbajos ember volt. Pápaszemet viselt, és vasárnaponként valami hazafias néplapot olvasott.

Hát a bognár elmondta nekik, hogy az országot osztrák kézre juttatják a miniszterek; hogy a katonaság nem az országot szolgálja, hanem a császárt; hogy a császár nem a magyarok javát nézi; hogy háboruba keveredünk előbb-utóbb; hogy a magyarok falkánkint költöznek át napról napra Amerikába, s egyszerűen csak

azt látjuk, hogy csak a mi falunk maradt itthon meg Tisza Kálmán.

Dolfi suszter az ilyen beszédekben sűrűn verte az asztalt, s kiáltotta a prontyot. A kovács csak morgott:

— Iszen csak én foghatnék meg egy minisztert! Az üllőre a fejit... rá a pörölylyel, míg csak olyan lapos nem lenne, mint a palacsinta!

A bognár aztán hazakocsizott, s ők ketten hetekig kérődöztek a hallottakon.

Azonban a műhely előtt nem sokat politizálhattak. Ott a kovács nem ülhetett le. Zörgős mesterség a kovácsság. Különben is a Dolfi esze csak bor mellett járt a politikán. A műhely előtt évődtek, humorizáltak.

Kezdetben nem voltak ők annyira jó barátok. Mikoriban Dolfi a falunkba telepedett, nem szívelhették egymást. A kovács *nevető tyúknak* nevezte el a susztert. A suszter meg *táncos bikának* a kovácsot. Nem is beszéltek egymással. A kovács mindazonáltal nem gyűlölte a susztert, csak lenézte, mint a herkulesek szokták lenézni az erőtelen embert.

A suszter azonban gyűlölte a kovácsot. Valahányszor elsántikált a műhely előtt, tüntetőleg törülgette az orrát a vörös zsebkendőjébe, és megrázta a zsebkendőt, mintha poros volna.

Hanem egyszer a kovácsnak sürgősen kellett új csizma. Valami lakodalomra hitták násznagynak, s nem volt ideje arra, hogy a városba kocsizzon csizmáért. Rá kellett fanyalodnia, hogy a Dolfi műhelyébe ellátogasson.

— Nem alkuszok, csak szép legyen! meg szerdára meglegyen, — mondotta méltósággal.

A Dolfi suszter aztán varrt neki olyan egy pár csizmát, hogy nincs az a cseh harmonika, amelyiknek a ráncai egyenletesebbek volnának, sem az a kenetlen taliga, amely cifrábban nyikorogna. A szárát lakbőrrel szegte be. A talpán meg rézszegekkel verte ki a *B. P.* betűt, a kovács nevének a kezdőbetűit. (Bagos Pál.) Táncos embernek igen tetsző az ilyen. No a kovács úgy megszerette akkor a sántát, hogy a lakodalmon tepoharat is ivott vele.

Attól fogva a suszter gyakorta megjelent a műhely előtt. Sőt mikor kitavaszkodott, át is költözködött a felvégről az alvégre, hogy közelebb lakjon a kovácshoz.

Hát mondom, akkornap is megjelent. Öt vagy hat ember lebzsel már a műhely előtt. Valami verekedésről beszéltek, amely tőlünk nem messze az aratók közt történt az előbbi vasárnapon. Dolfi csak hallgatta őket szótlánul. Foszlott szélű ócska szalmakalapját a térdére tette, s pihegett a melegtől.

Akkor láttam, hogy a kabátjának mind a négy gombja más. A legfelső katona-zubbonyra való sárgaréz-gomb, a legalsó meg porcellángomb, amelyet paplanra szoktak varrni. Legény-ember szegény ember. Hát még ha falusi mesterember? Ámbátor... nem az a szegény akit mi nézünk szegénynek, hanem aki magát érzi annak.

Hát ott piheg a suszter szótlánul.

Ekközben a leány, — akit asztalosék szereztek, — betér a kertből a házba. Papucs a lábán, virító-sárga szoknyája ferdén lóg. A haja boglyas. A szeme is vörös. Látszik rajta, hogy álmatlanul töltötte az éjet. Bizonyosan a gyermek miatt.

Egy kosárka apró uborkát hozott be a kertből. A

karján a kovács kis egyéves árvája. Aludt a kis fekete-szemű gyermek a leánynak a vállán.

A suszter rábámul.

A leány egy perc múlva kifordul, és nagy félénk juh-szemeivel megáll a kovács előtt.

— Hotzzak-e még *tszilvóriumot*? — kérdi pöszen, kedvetlenül.

— Nem kell több Kati, — feleli a kovács. Hanem a korsót töltsd meg vízzel.

A leány visszatassog a papucsban a konyhába.

Mink már a *tszilvórium* szóra is elmosolyodtunk. A Dolfi arcán is megjelentek a vidámság ráncai. Egykét percig csak fojtogatta a szót, de aztán kipattant belőle:

— Hol szedted Pali ezt a gyönyörű gyöngyvirág-szálat?

Valamennyien nevetésre fakadtunk. A kovács-legény elfordult, és a tenyerébe szorította a száját, de csak kitruccant belőle is a nevetés.

A kovács csodálkozva nézett ránk. Közben a leány kitassogott ismét a korsóval.

A kovács ráfordítja a szemét a leányra. Bizonyára akkor nézte meg voltaképpen először. Mert az asztalosnál a gyásza meg a pálinka meghomályosította a látását. Nem bánta ő akármilyen vászoncseléd, csak hogy megbízható. Egy-két szóval megalkudott vele, s estefelé maga mellé ültette a kocsira. Másnap meg, a temetés napján, megint nem látott ő se eget, se földet, úgy össze-zavarodott a fejében a világ.

Hát csak a suszter szavára nézte meg jobban. Bizony maga is furcsálta. Fejet csóvált rá:

— Passzorkányos!...

— No ritka szép gyöngyteremtés! — folytatta a

suszter, mikor a leány bement. Elküldjük Pestre a szépség-versenyre!

Erre méginkább neveltünk. A kovács is megmosolyogta. A legénye levágta a kalapácsot, s hajlongott röhögésében.

— Ne bánts, — szólt aztán a kovács visszakomolyodva. Mikor megjöttünk, a kisfiam egyszerre az ölibe kíváncszott. Bánja a manó akármilyen a pofája. Majd megszokjuk.

No attól a naptól kezdve volt min mulatni a műhely előtt.

A Dolfi suszter mindennap új ötlettel állított be a félszer alá.

— A kegyes-asszonyok tanácskoztak, hogy lefestetik a Katit oltárképnek.

Vagy:

— Egész éjjel nem alhattam. Azt álmodtam, hogy a Katit el kell vennem feleségül.

A kovács is szerette a tréfát. Szívesen füzte tovább:

— Dejszen hiába álmodtad: a Feri már szemet vetett rá.

— A világból is kifutnék! — kiáltotta a legény.

És neveltünk ezeken az ostoba beszédeken.

Egyszer a leány éppen akkor fordult ki a konyhából, mikor neveltünk. Dinnyehéjat vagy mit vitt a hizónak. A konyhaajtó a műhely mellett volt. A disznóól meg tulról. Köztünk kellett elmennie.

Hogy a nevetésben akaratlanul is ráfordult a szemünk, megérezte, hogy őt nevetjük. Egyszerre elvörösödött, még a füle is.

Bedobta a héjat a disznónak, és sokáig ott állt moz-

dulatlanul. Aztán visszatért sebesen, csakugy suhogott a szoknyája. De már akkor sápadt volt, szinte kékesen sápadt. Még a füle is.

Ahogy elhaladt mellettünk, fájdalmasan pillantott ránk és gyűlöletesen.

De nem ügyeltek rá. Talán csak magam láttam azt a pillantását.

Negyedóra mulva újra kilépett a házból. Rákszinü új rékli viritott rajta. Egyik karján kis kosár, másikon a gyermek.

Bement a faluba. Bizonyosan a kovácsnak az öreg-
anyja küldte, hogy valamit hozzon a boltból.

A következő napokban is a rákszinü réklit láttam rajta, a lábán meg magas sarku fűzős cipő. A haját már akkor gondosan fésülte. A nyakán valami kék kláris, nem tudom kőből való-e, vagy csak üvegből? Félig parasztos volt a ruhája, félig, mint az iparos lányoké szokott lenni. De mindig ünnepi.

A suszter figyelmét nem kerülte el a leány öltözködése.

— Ugy *tszép* a lány, ha *tczinos!* — szólalt meg, mikor a leány ellépett.

— Szerelmes ez! — vélekedett tréfásan egy falubeli legény, aki a csizmáját patkoltatta.

A suszter komoly színnel felelt:

— Nem olyan természetű: csak a szőke legényt sohajtja meg a barnát.

A kovács is megszólalt:

— Én már gyanakszok, hogy Feriér öltözködik. Nem látjátok hogy Feri is hogy pislog rá?

Nevettünk persze.

Az öregasszony künn ült az ajtó előtt, s babot pirkált. Ráncos-kezü, görbe kis vénasszony.

Rászólt a fiára:

— Ugyan ne rágjátok mindig azt a szegény leányt! Már panaszkodott. Ha elmegy, nem tudom, kit találsz a fiad mellé. A fiad az anyját se szerette jobban.

A leány csakugyan sürgő-forgó dolgos teremtes volt, s a gyermekkel édesdeden bánt. És lompos se volt, mint az első napon, sőt nagyon is gondosan öltözködött.

De ha már valakit kikezdi a tréfa, nem lehet azt többé komoly szemmel nézni.

— *Tszeretlek Ferikém!* — szólt Dolfi suszter a leány beszédét utánozva. — *Tszeretlek tszivem szép tszerelme.*

És újra nevetteünk.

A leány csakhamar visszatért. Az öregasszony még ott ült vén-komolyan az ajtó előtt. A leány elmondta, hogy mit kapott a boltban, mit nem kapott, és utána véletlenül a Feri legényre pillantott, s véletlenül sóhajtott is egyet, mint a nyomott lelkiék szoktak.

Erre persze olyan nevetésre fakadtunk, hogy dőlünk belé. A Feri legény levágta a kalapácsot, és nagy-röhögve befordult a műhelybe.

A leány ismét elhalványult. Ránk nézett merőn, aztán a kovácshoz lépett.

— Majszter úr, elmegyek. Még ma elmegyek, — rebegette könnyes szemmel. Csak kocsit kérek. Annyit kérhetek . . . Annyit megérdemlek talán, hogy ne a magam költségén . . .

— Mégy a fenébe! — kiáltotta elkomolyodva a kovács.

— Akkor elmegyek gyalog.

S megfordult. Bement a házba.

A kovács arcán látszott a megdöbbenés. Letette a reszelőt, s bement a leány után.

Bent időzött néhány percet. Boszus volt, mikor visszatért. Még a kutyáját is megrugta, hogy ott hevert a küszöbön.

— Ménkü belétek! — ripakodott a legényére meg a suszterre. Ne bolondozzatok avval a leánynyal!

S nagy lökésekkel reszelte tovább a vasat.

Akkoriban már sűrűn kerülgették mindenféle házassági ajánlatokkal. Öregasszonyok, jóbarátok tanácskoztak a kovács háta mögött, hogy kit kellene elvetetni vele? De mások is, akik munkát vittek oda, nem mulasztották el a kérdést:

— Hát meddig tart az özvegyi élet?

— Hóttig, — felelte rá a kovács.

— Én tudnék egy magának valót.

A kovács csak ellegyintette a folytatást.

Ránk következett szeptember. Vissza kellett térnem a városba. Ahogy mögöttem maradt a falu pora, mögöttem maradtak a falusi érdeklődések is.

Csak karácsonkor jutott ismét eszembe a kedves kovácsműhely. De a téli hidegben nem igen kaszinóztak a műhely előtt. Csak az ablakban láttam a kisgyereket, — ahogy arra jártam a vadászpuskámmal, — s láttam a kicsi mögött Katinak az arcát, nagy sárga két fülét, fakó birka-szemét. Tehát még mindig ott van. Az öregasszonyt is láttam a templomban. A kovács tehát még özvegykedik.

Hanem a husvéti szünetben újra megindult a kaszinózás. A suszter ismét ott ült a kutya-rágta szélű szalmakalapban, szurtos sárga kabátban, és az örökké

tartó pepita-nadrágban. Mindössze annyi változott rajta, hogy a kabátja alsó fehér gombja fölültre került, a felső rézgomb meg alulra.

Az öregasszony is ott ült a zsámolyon a konyhajtó előtt. Az előbbi napon kelt csibéket rakta ki a verőfényre a szitából. S a vén bozontos kutya is ott sütkérezett a küszöbön.

Utálatosabb kutyát nem ösmertem annál. Csupa szőr, hosszú-fürtös szőr, fekete-fehér vén kutya. A szemét se lehetett látni a ráhajló fürtök miatt. Valamikor még a kovács legénykorában csatlakozott a gazdájához az országun, és nem maradt el tőle többé. A kovács meg nem üzte el. Pedig nyáron, még most is, ha eszembe jut, vakaródnom kell egyet.

A kovács éppen patkolást végzett. A nehéz körömbűz még ott terjengett. De nem zavarta a kaszinót a beszélgetésben.

Akkor éppen négyen pipáztak ott. Dolfi körül. A negyedik Gede, az erdőkerülő, tatárpofájú vállas ember, — bekecs rajta, és a fején az apámnak egy rég neki-adott zöld vadászkalapja.

Gede láthatóképpen csak parázsért fordult be a műhelybe, hogy pipára gyujthasson. A hüvelykujja körmével nyomogatta a mogyorónyi szénparazsat a pipájára, és beleszólt a beszélgetésbe:

— En is tudnék egyet majsztram, az igazán jó teremtés, magának való.

A kovács félvállról ránézett és felvonta a szemöldökét.

— Kit?

A műhely előtt nagy kocsi-zörgéssel-robogással két megvadult ló dübörgött el. A Dávid boltos ült a ko-

csin vagy jobban mondva állt, mint menydörgéskor a macska a háztetőn. Ragaszkodott-kapaszkodott teljes erejével a kocsi oldalába meg a saroglyába. De meg az is látszott rajta, hogy ki akar ugrani. Azonban a kocsisa még szemünk láttára megfékezte a lovakat, s a kocsi rendesen haladt tovább.

Jóideig néztünk utána, aztán Gede mintha mi se történt volna, folytatta:

— Hát a Zágóczi jányát, az özvegyet. Az ám jó dógos asszony!

A kovács a fejét rázta:

— Iparos vagyok én. Nem hozhatok paraszt-asszonyt a házamba.

A kerülő nem hagyta abba:

— Hász tudok én mesteremberfélit is, a ki alkalmas lenne. De az már . . .

— Kit?

— Hát a Vitéz bognár özvegyit.

A suszter a levegőbe rúgta az ép lábát s kákogva nevetett.

— Az éppen neked való Pali! Annak a szavát meghallod ha megsiketülsz is.

— Nono, — szólt indignálódva a kerülő, — senki se mondhassa, hogy nem szép asszony.

A kovács boszusan legyintett:

— Mi fenét akar kend minden özvegyet az én nyakamba varrni! Hogy nekem mindig az első urát emlegesse!

Egy hosszú száraz gazda állt a pipázók között: Sulyán Mátyás, — fecskefarku bajszos, kehes ember. Megszólalt:

— Mondok én annál hozzája illőbbet. Az se nem

özvegy, se nem hangos, se nem paraszt. Oszt akar a tavaszi gyöngyharmat . . .

— Ki az a gyöngyharmat?

— Hát a nyárádi vasuti bakternek a jánya.

Minden szem a kovácsra szegeződött.

A kovács nyugodtan válogatott a szerszámai között. Csak egy perc multával felelt:

— Nem oskola az én házam. Mit akar kend olyan fiatal leánynyal? Meg aztán azt gondolja, hogy én csak úgy pénz nélkül fogok másodszor házasodni?

— Hisz annak van valamelyes.

— Mennyije van?

— Kétszáz forintja. Magátul az apjátul hallottam.

A kovács megvetően nézett Sulyánnak a térdére:

— Kétszáz forint? Kántornak a lányát se venném el annyiért. Nem vagyok én már olyan éretlen, hogy tötelék nélkül fogadjam el a káposztát.

S az öt ujjával hátra igazította a homlokába hajló fürtöket.

— Hát aztán mennyi tötelék kéne majsztef uram?

— Sok!

— Mégis.

— Hát legalább is nyócszáz forint.

Sulyár megbotránkozva nézett. Szótlanul verte a markába a pipáját. Zsebre tette a pipát, szájába a bagót és haza ballagott.

— Ezt bakterék küldték ide, — szólt a suszter, mikor már Sulyán távolacsán járt.

Husvét ünnepén telegyűlt a templom néppel. Nekünk, — tudod talán, — az oltár mellett van a padunk. Ahogy ott ülök az apám mellett, körülnézek persze. Megáll a szemem egy úri forma fiatal asszonyon.

Fehér cipó-képű nő, gyászbodros kabát rajta. A fején pörgeszélű hollótollas kalap. Az első padban ült az ispánné és a kántorné között. Két lósóska között fehér bazsarózsa!

Ki lehet? De ismerős!

Néhány perc múlva rávilágosodtam, hogy Etelka a molnárunk leánya.

Nini, hát megözvegyült?

De milyen más a nő leánykorában és asszonykorában!

Leánynak barnabőrű és sovány volt Etel, mint a szarka, és a nyaka hosszú. Még a beszéde is olyan rekedtes, mint a szarka szava. Ahányszor a malom felé jártam vadászni, mindig a kert sarkán állt, és a távolból mutatta merre lappang a vad. Egyszer varjút lőttem ott, és csak a szárnya sérült meg. Oda mentem hozzá és bedobtam neki.

Hogy örült!

A városban lám megfehéredett, meggömbölyödött, megpofikásodott, tokát is eresztett. A nyaka meg úgy megrövidült, hogy szinte nincs is nyaka.

A mise alatt folyton rajta pihent a szemem. Vajon mért halt meg olyan fiatalon az ura?

Délután egy béresfiu jelentette, hogy szalonkát látott a réten. Szokott ott tanyázni a vizárokban minden taváson. Az idő is napos volt. Fogtam a puskámat és ki a rétre.

Ahogy ott járom a vizes füvet, három embert látok, hogy megyen a malom felé, meg egy kutyát. Elöl a mi Toldi Miklósunk, mögötte a kutyája; aztán egy kistermetű szemüveges ember, s leghátul a sánta. Mind a három ünneplős ruhában persze. A kovács a cifra acél-

fokosával darutollas hortobágyi kalapban, a másik kettő is feketében.

S azért lépkednek egymás mögött, mert az út kissé sáros. A kovács olykor lábujjhegyen lépked, mintha tojások közt járna. Olykor megáll, néz és utána hosszút szökell. A kutya is megáll, néz, és szökell egyet. A másik két ember még tétováz, de azok bizony nem bírnak olyan hosszút szökelleni. Inkább kerülnek egyet-egyet. Csak ahol jobb az út, ott lépkednek a kovácsnak a lába nyomába.

De csak nem molnárékhoz mennek tán?

A kovács a molnárral esztendőök óta haragos. A harag oka egy talyiga troszka volt. A troszka arra kellett a molárnak, hogy az udvarát beszórja vele. Értéktelen valami az. A kovácsok örülnek, ha elhordják a műhelyük elől.

De a kovácsné is kért egyszer valami szivességet: tyúktojást vagy négyet a molnár bóbás tyúkjáéból.

Molnárék meg is adták a kívánt négy tojást, s nagy volt az öröme a kovácsnének. Mert ritka fajú tyúk volt a molnáréké: fehér mint a galamb, de a bóbája fekete. Mindenkinék a szeme megállt rajta. Egy csendőrmester azt tanácsolta, hogy küldjenek belőle egyet vagy kettőt a királynak.

Debizony molnárék nem küldtek. Ki is tudná azt, hogy hogyan mimódon küldhető valami a királynak?

Hát a kovácsné szép vigyázatosan alája rakja a kotlósnak a négy tojást. Várja várogatja a huszonegyedik napot. Még álmodik is felőle. A nap végre elérkezik. Repedez a tojás: bujnak ki egyenkint a csirkék. Sárga és sárga, és megint sárga és megint sárga! Bóbás egyse!

A kovácsné csaknem sirt mérgében. A kovács is morgott, boszankodott:

— Hálátlan rókák! No megállj molnár, iszen elősz te még hozzám!

Nem is kellett sokáig várnia. Beállit egyszer a nagypipájú molnár. Hoz egy nagy lapos vaskarikát. A karika el van törve. Össze kell forrasztani.

— Mingyár tűzbe teszem! — feleli szinlelt-nyugodtan a kovács.

S bedug a kohóba két vastag rúdvasat. Beszélget nyájasan. A legényét elküldi borért.

Mikor a vas már fehéren izzik, odaugrik a kohóhoz:

— Hopp elég a vasam! Fogd meg emezt! Kapd ide az üllőre. Tartsd míg össze-kovácsolom.

A molnár leteszi a pipát a szerszamos asztalra, kirántja a vasat. Kapja az üllőre. A kovács is kirántja a másikat, csapja szintén oda. Azzal csihi-puhi! A vasat úgy veri, hogy a szikra záporként pattogzik a molnárnak a szeme közé!

— El ne ereszd! — kurjantja közben.

De a molnár se nem lát, se nem hall. Tán ép az orrába szökött egy szikra. Csak elkapja a fejét, eldobja a vasat. Két tenyérrel kap az arcára. Elfordul. Akkor meg a nyakába, fülére, hátára zúdul a tüzező.

A molnár a falnak is nekiment, míg kitalált az ajtón. Még a pipáját is ott feledte a műhelyben.

A kaszinó persze röhögött.

A molnár is értett annyit a kovácsolás tudományában, hogy a vasat lefelé szokták verni, s nem oldalt a kalapácscsal. Megszakadt köztük a barátság.

A molnár aztán hetek múlva engesztelődő kedvü-

nek mutatkozott: köszönt a kovácsnak a községházán, mikor adót fizettek. De a kovács csak elnézett a feje fölé.

— Három veszedelemtől mentsen meg az Isten, — mondotta másnap a műhelyben, — tüztől, víztől, veszett kutyától meg a hálátlan természetű embertől.

Ez ugyan négy veszedelem volna, de a kovács bizonyára egybeértette a veszett kutyát a hálátlan emberrel.

Dehát íme a kovács mégiscsak molnárék felé lépett. Nézem. Csakugyan odamennek. Meg se állnak a kapu előtt, csak befordulnak.

Összebékültek? Minden megtörténhetik falu helyen. De hogy épp a kovács . . . Hát ha most meg a molnár ugrasztja őt valami lisztesládába, vagy épp a zúgóba?!

Tünődve néztem utánok. Arra is vélekedtem, hogy a kovács szintén meglátta a templomban molnár Etelkát, és egyet gondolt! . . .

De az ünnep után való kedden megfordultam a műhely előtt, s hallottam, hogy ellene nyilatkozott minden házasságnak.

— Mán én nem házasodok meg, — mondotta féltréfásan, — majd csak Dolfi után.

Magát a susztert is meglepte ez a nyilatkozat.

— Énutánam?

De csakhamar visszatalált a kerékvágásba:

— Nem is kell soká özvegykedned. Én csak Ferit várom meg, úgy fogadkoztam. Megvárom mikor elveszi a *tszölke bazsalikumot*.

És Katira pillantott.

A leány ott ült a konyha-ajtó előtt, az öregasszony

mellett, s a kovács Imruskájával játszott. Úgy játszott vele, mint a kisleányok szoktak a bábúval. Hol föl-vette, hol letette. Dédelgette, csókolgatta.

A gyermek már akkor másfél-esztendő volt. Barnafejű és aprószemű, mint az apja. Csak éppen hogy az apjának kicsiny a feje a testéhez képest, — azért is visel tán olyan nagy üstökös haját, — a gyermeké meg oly nagy volt, hogy alig bírta. Akkor kezdett járni. A feje hol jobbra húzta, hol balra, de legtöbbször előre. Olyan volt, mint aki részeg.

A leány azzal mulatott, hogy el-elbocsátotta, mikor a gyermek elesett volna, megkapta.

Máskülönben tisztán volt öltözve Kati is, a gyermek is. Katin rózsaszínű karton ruha volt, — amilyenben a falusi lányok járnak: szűk szabásu, hogy csaknem repedt a vállán meg a hátán. A gyermekén meg térdig érő kék szoknyácska volt meg piros cipőke.

A *bazsalikom* szóra gyűlölettel pillantott a suszterre, aztán meg rám is. Mikor rámpillantott, elvörösödött. De nem felelt.

Később tudtam meg, hogy két cserép bazsalikomot öntözgetett folyton, s azért bérmálták el bazsalikumnak.

— Hát én el is veszem, — fűzte tovább a tréfát a legény. Pünkösdkor esküszünk. Igaz-e Kati?

Kati helyett az öregasszony felelt:

— Nyughassatok már!

Kati sohajtott, és behunyta fehér szempilláit. Ismét halavány volt, olyan sárgás halavány, mint szokott lenni. A gyermeket az ölébe fogta:

— Álmos vagy édes? álmos?

— Álmos, — felelte a gyermek.

És átölelte a leány nyakát. A fejét a keblére hajtotta.

A leány bement vele a házba.

Az öregasszony duhogott:

— Örökkön-örökké ezen a leányon köszörültek a nyelveteget. Csodálom hogy állja. Én már nem soká élek, talán csak hetekig, talán csak napokig. Kit találsz helyibe?

És ő is betért a házba.

— Hát ne izéljeteget mán, — szólt rájuk a kovács. Aztán nem is igaz, hogy olyan csunya. Formás ennek minden tagja. Termetre az Isten nem alkotott szebbet.

— Csak a fejét cserélte el! — vágott rá a suszter. No Feri, elcsapja a lányt a kezedről a gazdád!

Akkor meg a kovácson neveltünk.

*

Az érettségin is átjutottam. Egyszerre más lett nekem a világ. Mint a hernyó mikor átvedlik és szebb bőrrel jelenik meg s vigabban éli tovább az életét.

Az öreg kocsisunk jött értem az állomásra egymaga. Az apámat már lekötötte az aratás. Hogy víg lélekkel ültem a kocsinkban, beszélgetést kezdtem az öreggel:

— No Márton, hát hogy vannak otthon?

Azelőtt Márton *bácsinak* szólitottam. Most csak úgy magától elesett a bácsi szó.

— Ekkis himlő jár a faluba iftyuram, — felelte az öreg.

— De csak nem veszedelmes tán?

— Dehogy is iftyuram. Mindössze két ember fek-

szik meg egy legény. Meg igazis egy asszony, a Jósvali kanász felesége.

A himlő kevésbé érdekelt. Alig van tavasz, hogy egy-két ember meg ne ragyásodna. Kivakaródnak belőle, aztán dolgoznak tovább.

— Hát a Pajtás ló megvemhezett e mán?

— Meg, szerencsésen. Csődört.

— Hát ez, hát az, — eszembe jutottak kovácsék is.

— Hát a *tszölke bazsalikom* férhő ment e mán?

Márton hümmentett:

— Dehogy ment. Ki venné azt el? Ámbátor amilyen dógos leány, asszonynak se lenne rossz.

— Kend elvenné, ha legény vóna?

— Én ugyan el nem venném. Ha más faluba lakna, talán még el lehetne venni. Jólélek az iftyuram!

— Dehát mér éppen a mi falunkban nem lehet elvenni?

— Nagyon kikezdték. Ha mán eccer valakit kikezdenek, soha abba nem hagyják hóttáig. De ű az oka. Mer akárhogy csúfolják, semmit se felel, csak sóhajt vagy könyvezik, vagy az eget bámulja. Nem úgy kéne.

— Hát?

— Neki tiz körömmel a csúfolódónak! Akárki, az istenfáját! Akkor osztán elhallgatnának.

Megpöccintette a lovakat, s folytatta:

— De ott a hiba, hogy maga a kovács is figurázza. Most Szép Ilona a legujabb neve. A leány, a bolond, ahelyett hogy elmenne, csak kóvályog, mint a beteg kísértet. Mindenféle cifraságot szed magára. A képit egyszer kipirosította valami piros ronggyal. Attul még csunyább lett szegény.

— Dehát mért nem is hagyta ott kovácsékat?

Márton vállat vont:

— Mán egyszer összehányta mindenit a ládájába, hogy elmegy. De a gyerek ríva fakadt, mikor mondta neki, hogy elmegyen. Nem bír tüle megválni.

Hallgattunk egyideig. A lovak vigan poroszkáltak a kocsiuton. Aztán az öreg újra megszólalt:

— Pedig csak meg köll tüle válnia. A kovács mán jegybe jár.

— Kivel?

— A mónárék Etelkájával.

— Elveszi? Az jó lesz neki!

— Élnek-halnak egymásér.

— No lám!

— Az Etelka mindennap megfordul a kovácsék-nál. Mán rendezgeti a baromfi-ketreceket. Mindig tanácskoznak az öregasszonynyal. Kávét főz neki.

Mély gondolatok következtek, — bizonyosan a kávé irányában. Aztán meggyihikelte a lovakat. Látszott már a kastélyunk tornya a távolban.

Arra gondoltam, hogy fognak örülni otthon a megérkezésemnek. Szivart is hoztam magammal. Rágyujtottam. Vajjon mit szól az apám, ha meglátja, hogy szivarozok? Bizonyára nem szól rá semmit. Hiszen már ember vagyok, az érettség bizonyítványa az arcomon is pelyhedzik.

Márton újra megszólalt:

— Tyhe! Katit is megtartaná. Kati csak a lakadalmat várja meg. Most mán igazán elmegy.

Bántam is én már Katit, a kovácsot, meg az egész műhelyt, csakhogy egyszer hazajutottam, s kicsaphatom a bizonyítványomat az asztalra!

A férfi-embernek hét boldog napja van az életben. Köztük az egyik bizonyára az, mikor utolszor lép ki az iskolából.

Annak a boldogságnak napokra, hetekre kiterjed az édessége.

Én is boldog voltam azokban a napokban. A boldogságomat csak az zavarta meg, hogy a hugaimat elvitték a háztól. A doktor ajánlotta, hogy vigyék el őket. Jósvainé meghalt a himlőben, s utána a szomszédaira is ráragadt a himlő.

A hugaim ugyan be voltak oltva, de ha csak egy két szem himlőcske is kitör az arcon, — riadtan siettek a Tátrába, az anyámmal együtt.

A házunk hát kongott az ürességtől. Vendég se jött hozzánk azokban a hetekben. Rosszul is éltünk, hogy nem az anyám szeme előtt főztek.

Az apám darabig csak tűrte a szakácsasszony hibázásait, de egyszer hogy töpörtő nélkül tette az aszszony az asztalra a túrós csuszát, az apám kifakadt:

— A teremtésit! Hát még csuszát se tudnak ezek főzni! Te Pali, eridj át délután molnárékhoz. Hátha az Etelkát ideadják egy-két hétre? A molnárok jól élnek. Ha egyebet nem, a csuszát megcsinálják rangosan. Mindennap csuszát eszünk míg anyád vissza nem tér!

Fogtam a puskámat. Mentem mingyár ebédután. Etelkát nem találtam otthon.

— Kovácséknál van, — mondotta az anyja. — Tudja tán urfi, hogy vőlegénye. Mindennap csuszát főz neki is. Ma meg peracet is vitt. Tessék mán megkóstolni.

S elém tett egy kosár illatos omlós peracet.

— Persze maga azt gondolja molnár néni, hogy nem eszek belőle.

S neki ültem. Azalatt beszélgettünk mindenféléről, legtöbbet Etelkáról. A kovács úgy szereti, hogy az első feleségét se jobban. Etelka csaknem az egész napját ott tölti, a kovács meg esténként mégis eljön, s beszélget Etelkával néha éjfélig is. Tíz nap múlva lesz a lakodalmom, szombaton.

Beszélgetés közben előfordult a szegény Jósvainé halála is.

— Minden halál szörnyű, — mondta a molnárné, — de a himlő-halál a legszörnyűbb. Nekem egy bátyám halt meg himlőben. Még most is ha rosszat álmodok, hallom a nyöszörgését: *Vizet, vizet! A pokol minden parazsa bennem ég!* Nem győztük vízzel. Utoljára fölkelt, kitámolygott éjjel, mikor mindenki aludt, és beledőlt a zúgóba. Ott fulladt meg.

Szörnyű elbeszélés volt. Még most is borzong belé a hátam.

Nodehát megyek a kovács-házba Etelkáért.

Mióta hazajöttem, csak egyszer jártam a műhely felé. A kaszinó véletlenül nem ült együtt, csak Dolfi pipázott ott egymaga. Meg egy paraszt-gazda ráfoltattott szekérekereket.

A ráfot éppen akkor huzzák rá nagy vasfogókkal a kerékre. Füstölt, bűzölt.

A kovács kedvetlen volt és zavaros szemű, mint dorbézolás után szokott lenni.

Mellette ott állt Etelka is, és aggodalommal nézte. Még tokásabb volt mint husvétkor, s a gyászruha volt még rajta. Aggodalmas szemmel kérdezgette a kovácsot:

— Dehát mitül? mitül? Hiszen még délelőtt nem volt semmi baja.

— Bizonyosan jól bevermeltél a csuszából, — mondotta rá Dolfi. Fene abba a csuszába, egyszer vándorló-legény-koromba nagyon zsiros csuszát adtak Érsekujvárt. Egy egész tállal megettem. Félesztendeig sanyarta a gyomromat.

— Az lehetetlen! — szólt rá hevesen Etelka. Ami csuszát én főzök, azt megeheti a beteg is.

Az öregasszony is kilépett a konyhából. Vizes kendőt hozott.

— Kössük be a fejedet.

A kovács a fejét rázta rá. De Etelka vette át a kendőt, s mosolyogva kérte:

— No ha én kötöm rá.

A kovács engedett. Még csókot is cuppantott az Etelka képére, amitül az szemérmetesen sikoltott, és pofonra emelte a kezét.

— Ugyan hát, jegyeseknek szabad! — mentegeltődzött a kovács. De nézd, már is szűnik a forróságom.

Akkor mondtam el aztán én is, hogy mért küldött az apám.

Etelka öröm-arccal hallgatott:

— No lássák, — mondotta diadalmasan, — az urak nem félnek a csuszámtól. Jó hát holnap elmegyek. De csak úgy, ha a vőlegényem . . .

— Eleresztelek! szívesen eleresztelek! — szólt a kovács. Hadd izlelje meg a kasznár úr is a főztödet.

A suszternak egyszercsak elváltozik a képe. A térdére csap.

— Te Pali! Nem-e a himlő kezd ki téged?

— Ördög! — feleli félvállról a kovács.

— De a Pilátusát! Így kezdődött ez Jósvainén is.
Be vagy-e ótva?

— Nem vagyok.

A suszter fölkelt. A fejét csóválta, s elbaktatott köszönés nélkül, be a faluba.

Másnap reggel a kovácsék Katija jött hozzánk.

— Izeni Etelka asszony, hogy bocsánatot kér, nem jöhet: beteg a vőlegénye.

— Mi baja a kovácsnak?

— A keresztcsontja fáj.

— No lám, — mondotta az apám, — nyáron is meghülhet az ember.

Az orvos éppen a faluban járt. Etelka elfogta a műhely előtt. Könnyezve kérte, hogy nézze meg a vőlegényét.

Már akkor feküdt a kovács. Csak a diványra dőlt le azon bőrkötényesen, ahogy volt. Boszankodott is, hogy az orvost behítták.

— Nincs nekem semmi bajom! — mondotta fölkelve. Nagyot emeltem: megerőltettem a derekamat.

— Forróságot nem érez?

— De olyan hideglelés félét. Elmúlik az magátul is.
Az orvos bólintott:

— No csak vetközzön le majszter! Feküdjön le.
Az ilyen erős ember kibirja — a himlőt.

Az öregasszony még azon órában kocsit fogadott.

— Én már öreg vagyok, — motyogta, — fölösleges is vagyok már itten. A fiatalok majd elgondoznak.
S visszatért a falujába.

A Feri legény éjjel megszökött a faluból.

Etelka másnap délelőtt hozzánk jött főzni.

— Nem vagyok bolond, — mondotta, — hogy rám szedjem a himlőt.

A kovács-műhely két héten át be volt zárva. Aki véletlenül odament is, meglátta a piros cédulát a házon, ijedten fordult el onnan.

Mi történt a két hét alatt a házban? A jó Isten tudja.

Én is irtózva kerültem azt a tájéket. Mindig a molnárlegény kísértett, aki nyöszörögve kért vizet, s utoljára beleölte magát a zúgóba.

A harmadik héten aztán láttam a kovácsot, amint egy kantával ballagott a patakra. A szakálla kinőtt. A képe sötétvörös volt messziről is. Aztán megint láttam, ahogy ott ült a konyha előtt és sárgarépát tisztított. Mellette a kislány játszadozott a kutyával. A fiúskán nem látszott semmi baj, de a kovácsnak a képe olyan tarka volt, mint az üvegházi ananász. Alig lehetett ráismerni.

A következő héten Kati is előbujt. Annak még cifrább volt az ábrázata. A konyhaajtó előtt állt, és a falu felé nézett, miközben a kezével ernyőzte a szemét, hogy a nap bele ne süssön.

Valami tíz napra rá betértem a suszterhez, hogy a cipőm sarkát megjavíttassam.

Ahogy ott ülök a csiriz-szagu nyomoruságban, belép Gede is, és hoz a hóna alatt egy pár rongyos csizmát.

— No, — mondja vigan, — hát látták-e a kovácsot?

— Nem, — feleli Dolfi buzgón kopácsolva a sarkat. Mióta lefeküdt nem láttam.

— Most mentek el itt a ház előtt Katival.

A suszter rábámult:

— Katival?

— Avval ám. A papho mennek.

A suszternek kiesett a cipő a kezéből.

— A papho?

— Ahho. Kihirdettetik magukat.

— Pronty! — kiáltotta a suszter.

S olyat csapott az asztalára, hogy minden szer-
szám zörgött belé.

A kihirdetés csakugyan megtörtént.

A suszter még azon a héten átköltözött a falunak a
másik végére.

A rettenetes mama.

A kupében már hárman ültünk. Egy monoklis ősz úr volt az egyik velem-utazó. A másik egy kövérségtől szuszogó szintén igen-úr, panama-kalapos.

Bizonyára nyaraló fővárosiak.

Nem ügyeltem rájuk. A Budapestre induló kis vicinálison egy-órás utacska várt rám. A fővárosi emberek beszéde ritkán érdekel.

Az állomás órája a reggeli nyolcon járt. A kánikulai nap már is befűtött a kupéba. Nyitva hagytam az ajtót: hadd szellengőzzön. Ők utánam szálltak be. Ők is nyitva hagyták.

De aztán a panamás mégiscsak be akarta vonni, — nehogy még valaki beüljön. Ahogy kifele mozdult, üdvözlést intett valakinek, s halkán visszaszólt:

— Bogláriék.

A monoklis megrándult:

— Csapd be az ajtót!

— Már késő, — mormogta a panamás.

A monoklis boszusan duhogott:

— A penész egye meg! Nem szeretek azzal a vipe-

rával egy-diványon ülni. De mit keresnek ezek a fővárosban?

— A felesége nyelvét akarja talán kihuzatni. Nevettek.

Aztán a monoklis szólt:

— Örzsikének vesznek tán kalapot.

— Nem látom velök.

— Gyujtsunk rá hamar, akkor talán nem ülnek ide.

A két ember gyorsan cigarettára gyújtott. Magam is szivart vettem elő a tréfás vészjelzésre.

Közben kipillantok, hogy miféle házaspárt akarnak oly buzgón elfüstölni? Hát egy szürke-cilinderes szöke-ősz urat látok, s vele egy fekete bársony-kalapos öreges hölgyet. Testes asszony volt, büszke és begyes mint a jóllakott pulyka, de oly bánatos szemű, mintha gyászolna valakit.

A Boglárinak nevezett szürke-cilinderes úr a szomszédos fülkébe noszogatta.

— Nem ül itt senki, és itt nem dohányoznak.

Az asszony habozva nézett a mi füstfelleges fülkénkire, aztán eltűnt a szemem elől.

Két útitársam hallgatva lapult a kupé belsejében.

Kis idő múlva megszólalt a monoklis:

— Máshova ülnek.

— Hálisitennek, — felelt a panamás.

És a fejét rázta:

— Sohse birtam megérteni, hogy mért élnek ezek együtt?

A monoklis vállat vont:

— Hja ahol gyermek van . . .

— Hogy vehet el egy úri ember egy szakácsnét? egy sárkefét? egy cafrát?

— Kérdezd meg Götét, Russzót, vagy Móric bátyánkat.

A vonat már indulóra füttyentett, mikor valaki megnyitja az ajtót. Boglári cilindere jelenik meg. Boglári behág közénk.

— Láttam, hogy itt vagytok, — mondja örvendezve. Ide jöttem szivarozni. A feleségemnek találkozott asszonytársasága.

S kezet fogott a két fővárosi úrral.

A tekintete mosolygó volt, s a hangja meleg. No mégse lehet a felesége valami nagyfogu vipera. Ahol a férj vidám és egészséges, ott az asszony jóasszony, ha valamikor szakácsné volt is.

A beszélgetésükből megértettem, hogy harmadéve együtt laktak ők hárman a Tisztviselő telepen. Aztán csak Bogláriék maradtak ott, de az utóbbi tavaszon azok is elköltözték.

Aztán a beszéd másra fordult.

— Hova mégy? — kérdezte a panamás.

— Pestre, — felelte Boglári a cilinderét a hálóba helyezve.

Kopasz volt a jó ember fülig. Lehetett ötvenöt éves. A szeme azonban fiatal volt. Világoskék tót szem, kerek szőke magyar arcban.

— És a kedves leányod? — folytatta a kérdezést a panama-kalapos.

— Asszony, — felelte vigan Boglári. Hát nem tudjátok, hogy férjhez ment? Benne volt egy pár lapban is.

A két pesti úr összenézett. Egyik sem olvasta.

— Bizony, bizony, — bólogatott Boglári, — már három hónapja.

— És ki vette el?

— Egy művész, jeles művész: Nagy Balázs. Ismeritek talán?

A két ember a fejét rázta:

— Nem.

— Egy ragyogón talentumos ember! Csodálom, hogy nem ismeritek legalább névről . . .

Hosszu szivartárcát vont elő a zsebéből. A tárcából meg összesrófolható csibukot.

A vonat elindult.

— Haj, — mondotta Boglári vigan a csibuk tömése közben, — sok bajom volt nekem ezzel a házassággal! Pedighát . . . éppen nem rossz. Csak a feleségem . . .

— Nem szereti?

Boglári felvonta a vállát.

— Attól tartok . . . Az ő beleegyezése nélkül történt . . .

— Az ő beleegyezése nélkül?

— Az ő beleegyezése nélkül. És aggódom hogy még most is ellenzi . . .

Kissé elkomolyodva gyujtott a csibukjára, aztán ismét mosolyogva folytatta:

— Három hónapja nem beszélünk erről semmit. Az asszony, — iszen ismeritek, — csak magában pukadozott. Hogy az ő beleegyezése nélkül!!! Iszen ismeritek.

— Éppen azért csodálkozunk.

— Nem lehetett másképp. Ő a leányát valami előkelő embernek szeretne volna adni. Legalább is bárónak. A báróságot bizonyára nők találták fel.

Megszivogatta a csibukját és folytatta:

Belép egyszer hozzám az asszony és azt mondja:

— Te Kálmán! A mi Örzsinket nem tudom mi lelte? Már három napja, hogy se nem eszik, se nem iszik.

— Hm! Tán megszidta valamiért?

— Nem én.

— Hát mi baja lehet?

— Nem tudom.

— Kérdezted tőle?

— Kérdeztem. Faggattam. Azt feleli, semmi baja sincs. De éjjelenként hallom ahogy sohajtozik, forgolódik. Ha ez így tart, elpusztul az a leány.

— Hm. Szólj neki, hogy jöjjön be.

A leány mindenkor bizalmasabb volt hozzám, mint az anyjához. Az én figyelmemet se kerülte el, hogy kedvetlen. De gondoltam: az anyja bántogatja. Iszen tudjátok, hogy micsoda tüskés asszony a feleségem.

A leány belép. Kérdőn néz rám és szomorún.

— Örzsikém, — mondom neki, — mi bajod?

És megfogom az állát, hogy a szemébe nézzek.

— Semmi, — feleli fahangon.

— Semmi?

— Semmi.

Hm, gondoltam, ismerem én ezt a *semmit* még leányiskolai professzor koromból.

A szemébe nézek:

— Te szerelmes vagy!

A leány szeme megnedvesedik.

— Nono, — mondom vigasztalón, — hiszen az nem olyan nagy baj; főképpen ha az, akit szeretsz, méltó ember.

A leánynak erre megcsordul a szeme. A könnyein át az anyjára pillant.

Az anyja düllyedt szemmel bámul rá. És már remeg a szája, hogy kifakadjon.

Intek neki:

— Eredj. Hagyj magunkra!

De az asszony . . . hiszen ismeritek milyen természetű.

— Nem! — mondja visszafojtva az indulatát. Nekem kell ezt legjobban hallanom!

És vallatón rival a leányra:

— Ki az az ember?

— Én azt nem mondom meg, — sirja a leány.

— Valami gazember!

— Nem.

— Valami éhenkórász!

— Nem.

— Valami pincér!

— Oh!

— Valami diák!

— Semmi diák!

Intettem az asszonynak, hogy hallgasson.

— Örzsikém, mondom a leánynak, töröld meg lelkem a szemedet. Hiszen ha becsületes ember . . .

— A legbecsületesebb!

— Ha nem éhenkórász . . .

— Nagyon is úri ember!

— Ha tisztességes foglalkozása van . . .

— A legtisztességesebb!

— Hát akkor mért nem mondd meg?

A leány hallgat.

Én tovább biztatom:

— Mink nem fogjuk a te boldogságodnak útját rekeszteni. Akárki az, ha nem ült Illaván, ha szereted, és ha van rendes fizetése, nem ellenezzük mink. Légy bizodalmas!

A leány csak hallgat, és még mindig nedves szempillákkal pislog maga elé.

— Szólj hát, — biztatom újra. Hiszen egyszer ugyanis csak meg kell mondanod.

— Igérik, hogy nem ellenzik? — rebegette a leány.

— Becsületemre igérem.

Soha ezt a szót nem hallotta tőlem a lány. Láttam is, hogy meg fog nyilni a lakatja.

Az anyjára nézett.

— Előbb tudni akarom, kicsoda? — felelte az asszony.

Végre a leány szepegve megszólalt:

— A Nagy úr!

Elképedten bámultam rá.

Az asszony is elképedt:

— A Nagy úr?! Az a kicsi?! Az a majom?!!!

A leány mind a három kérdésre könnyezve biccentett.

— Dehiszen annak felesége van! — rikoltotta az asszony.

— Elváltak.

— Gyereke is van!

— Az asszonynál.

— És negyven esztendő!

— Harmincegy.

Én e vallatás alatt fel és alá kóvályogtam a szobában, és füstöltem, mint a gyárkémény.

Az a Nagy úr ugyanis egy alázatos kis úr. A

szeme zöld, az arca négyszögű és csúnya; a termete meg semmi, egy töcsök. Másfél fejjel alacsonyabb a lányomnál. Foglalkozására festő volna, de mindig csak tehenet fest. Kezdett derengeni a fejemben, hogy mért találkozom vele esténként a mi utcánk táján? mért szorongatja a kezemet a kaszinóban? és mért ajálgatja, hogy lefest ingyen a feleségemmel együtt?

Végre is befogtam az asszonynak a száját.

— Ne vijkj már! Az ügy el van intézve. A festő nem Örsinek való. Eredj, ne gyötörd ezt a leányt!

A leány leroskadott a diványomra, és zokogott. Az asszony is megelégtelte immár a tortúrát, de azért kifelé vonultában mindenféle címeket rakott a leánycsábító festőre.

— Meg ne lássam erre azt az akasztófárávalót,
— rikácsolta, — mert úgy csúffá teszem . . .

És mind a tíz ujját meghorgasztva csapott a levegőbe.

Megálltam a leányom előtt.

— Örsikém, — mondtam a könnyeit letörölve. Tudod édesem, hogy mink nagyon szeretünk, és megmondtam már, hogy ahhoz adlak, akit magadnak választasz. De kijelentem, hogy az izlésed kétségbeejtő! Az az ember nem hozzád illő! Engedek neked hat heti időt a gondolkozásra. Ha a hat hét alatt ki nem megy a fejedből, ám legyen, ahogyan te akarod. Meg kell azonban ígéred, hogy a hat hét alatt se nem levelezel vele, se nem találkozol. Ha ezen idő elteltével nem változik meg a szándékod, én állom a szavamat. Hogyan és miképpen? még nem tudom, de állom. Hát megígéred nekem?

— Meg, — felelte a leányom határozottan.

— Anyádrak azonban ne szólj semmit. Mondd hogy letettél róla. Vagy legjobb, ha hallgatsz, akármit beszél.

Az asszonyt is elővettem aztán:

— Mindent elrontasz, ha szidalmakkal kinzod azt a leányt. A szerelem olyan mint a kova. Mentül inkább verik, antul inkább szikrázik. Csak bízd rám. Én majd napról napra lágyítom. Tudod hogy én leánylelkekkel foglalkoztam egész életemben.

— Én találkozzak avval a mázolóval! avval a rücsökkel! avval a vakarccsal! Iszen tudom Istenem, leszedelem róla a szentölt vizet!

— Akkor a lányod sajnálkozni fog rajta, és csak annál örültebben lángol érte. Azt akarod, hogy elfelejtse, és te hordod mindig az eszibe.

— Költözzünk el innen! Menjünk Leányfalvára, vagy még messzebb!

— Azt is megtehetjük. De most már késő a felmondás.

— Fizesd ki a házbért. Augusztus elsején hurcolkodni akarok!

— Legyen meg a te akaratod!

Este megfogom a piktort a kaszinóban, és bevezetem egy zugszobába.

— Hallja-e, — mondom neki haragos nyers hangon, — a leányom megvallotta, hogy ön szerelmes belé, és hogy ön el akarja venni. Én azt hiszem: önök mind a ketten megbolondultak.

A festő megrökönyödve nézett rám. Olyan karikára állt a szeme, mint a lokomotív-lámpás.

— Hát van magának valami vagyona? — förmedtem rá.

— Van, azazhogy nincs, — hebegte gözölögve, — de a művészetem . . .

— Művészet? az a tehénfestés? Még ha igazi tehének volnának, gondolhatnám, hogy tejcsarnokot nyit . . .

— Kérem, kérem, — szólt sértődve, az én teheneim első díjat nyertek Münchenben. Én évenként három négyezer forintot keresek, és egyre többet.

— És maga kicsiny is a leányomhoz!

— Kérem vannak kisebb emberek is. Én közöttük még nagy is vagyok.

— Látom. Azért, hogy magas sarku cipőt visel, meg cilindert, azért csak kicsiny maga. Node mindegy: maga elbolondította a lányomat, hát magukra vessenek. Én csak arra kötök, hogy hat hétig ne beszéljen vele, se ne írjon neki, se ne találkozzon vele. Legjobb, ha visszavonul a műhelyébe és dolgozik. Ha ezt megállja, hat hét múlva jelentkezhetik. De csak itt a kaszinóban. Akkor megigérhetem, hogy a hat hét alatt iparkodom a feleségemet belehajlítani az egyezségbe.

A festő égnék emelte a két ujját, aztán szótlanul megrázta a kezemet, és eltávozott.

Mi célom volt ezzel a hat héttel?

Hát először is az időnyerés. Hat hét alatt hatszor megfordulhat a szerelem. Tudakozódtam mindenfelé a festőmről: nem kártyás-e? nem lump-e? nem tart-e szeretőt? mért vált el az előbbi feleségétől? Szóval valami rosszat akartam róla megtudni. Hacsak egyvalami rosszat is eléje teríthetek a leányomnak, beleutálkozik és megtér az esze.

Hát a festőről csak jókat hallottam. Töviről hegyire megtudtam az egész életét. Jóraivaló, szorgalmas

ember. A felesége pazarló volt, elkényeztetett divatbáb; nem asszonynak nevelték. Maga ment vissza az anyjához. Semmi rossz, semmi! Mégcsak pálinkát se iszik!...

Nem maradt egyéb reménység, csak az, hogy a hat hét alatt kipárolog a leánynak az eszéből.

— Hogy viselkedik a leány? — kérdem a második héten az asszonyt. Nyugtalankodik-e még?

— Nem, — azt mondja. De még mindig nem a régi. Gondolkodik, és hallgat. Nem szeretem mikor a leány hallgat.

— No csak ne említsd neki. Ne zavard fel a vizet, hadd higgadjon le végképp. Inkább eredj vele társaságba, ahol fiatal emberek is megfordulnak. Menjetek el a majálisra is. Hadd táncoljon.

— Ott lesz a festő is.

— Nem lesz ott.

Ugy történt. A leányomat meghordozta az asszony mindenfelé. Elujságolta, kivel beszélt, kivel táncolt. A festővel nem találkoztak.

Az ügyről én se szóltam semmit a leánynak. Sirni már nem sirt. Gondolkodó maradt és hallgató. Néha szó nélkül megcsókolt és elfordult.

Furta az oldalamat a kíváncsiság, hogy ugyan kezd-e kijózanodni abból a kurta emberből? De nem akartam az eszét ráfordítani: hadd vélje, hogy a festő személyével gondolatban se foglalkozunk.

De mi lesz, ha letelik a hat hét, s mind a ketten megmaradnak a szándékukon?!

Rábeszéléssel próbáljam-e az asszonyt beleegyezésre bírni? vagy az akaratomat vegyem elő.

Nehéz két kérdés! A rábeszélés sohse fogott az én feleségemen. Az meg hogy szembeszálljak vele

előbb valami torreadorhoz kellett volna járnom órákra. Iszen ismeritek.

Hát letelik a hat hét.

A lányom meg se várja, hogy szólítsam, элем áll:

— Hát papa meggondoltam.

— És mit határozta?

— Azt hogy hozzámegyek.

Rögtön felelt és határozottan. A szeme-állásából is lehetett látni, hogy mozdithatatlan, mint a Szent-Gelérthege. Hát mit csináljak vele? Átgondoltam már százszor is a hat hét alatt, hogy ha éppen bele-csökönysödött a festőbe, nem tehetünk ellene semmit. Elvégre ha csunya kis ember is, neki nem csunya. A fő az, hogy egészséges ember és négyezer forintot megpingál évenként. Főispánnak se több a fizetése. Aztán hát mit várjunk grófokra, bárókra? Hátha a gróf nem jön, se a báró nem jön, de még csak a lovászu se jön. A vénleányságban van valami szomorú. Olyan mint a fa amelyik virágzik, de nem gyümölcsözik.

Hát a leányom válaszára csak vállat vontam:

— Jó. Beszélek este a festőddel. Ha ő is megmaradt a szándékán, anyádnak is engednie kell.

Este csakugyan ott volt a kaszinóban a festő. Nem is a teremben várt, hanem az ajtóban. Ő szedte le a köpönyegemet, kalapomat.

Az érzelmei neki se változtak.

Egy utolsó ellenvetést próbáltam meg rajta:

— A leánynak vagyona nincsen.

— Dehogynincs, felelte mosolyogva, az Örzsike lelke felér a Rótschild vagyonával!

Ez is csökönys, mint a leányom, — gondoltam. Éppen összevalók.

— Hát jó, mondtam. Valamit azért adunk garnírunknak a lelke mellé, de csak később. Az asszonynyal kell előbb beszélnem. Addig ne jöjjön hozzánk, míg nem értesitem.

A festő aggodalmasan pislogott:

— Ön megigérte . . .

— Megigértem. A lányomnak is megigértem. Meg is lesz.

— Ha nem egyezik is bele?

— Ha nem egyezik is bele. Egyszercsak én is lehetek úr a házamban!

El voltam határozva a legkeményebb föllépésre. De mikorra hazaérkeztem, megint csak vakaródtam:

— Mit szól az asszony?

Mindig jól szoktam aludni, de azon az éjszakán sehogyse jött rám az álom.

A lányom leolvasta az arcomról, hogy a festő mit határozott. Reggel a fülembé sugta:

— Tehát ma . . .

— Ma, feleltem bágyadtan, mint az elítélt, aki a vesztőnapjára ébred.

— Délelőtt . . .

— Hagyjuk ebédutánra.

— Jó.

Szótlanul és gondolkodva ebédeltünk. Az asszony locsogott egyet-mást, de mink a lányommal alig feleltünk rá. Én hárommannyi bort ittam, mint amennyit szoktam. Enni is ettem bőven. Fütöttem a lokomotívot.

Mikor a fekete kávénál tartunk, úgy csibukszó mellől odaszólok az asszonynak:

— Tehát a leányod férjhez megyen.

— Kihez? — kérdezte ijedten.

— Nagy Balázs festőművészhez.

Felrobbant, mint a puska.

— Soha!

— De ő akarja. És én is beleegyeztem.

— Én meg nem! Soha! Soha!

A szeme elfordult, mint a fuldoklóé. Fölkapta a kenyérszelő kést és fölemelte:

— Megölöm! Megölöm, azt a varangyékot ha ide be mer lépni! Elmegyek a lakására, ott ölöm meg!

No ez nagy vihar volt, nagyobb mint amekkorát bármely tengerész átélt. Örzsike elájult. Az anyja elrohant. Enmagam azt se tudtam, hogy locsoljam-e a lányomat? vagy az asszony után fussak? vagy hogy magam is elájuljak?

A leányt nem lehetett lebeszélni. Csak sirt éjjel nappal. Az anyja meg örjöngött. Olyanná vált a házam, mint valami tébolyda.

Végre is azt mondtam a leánynak:

— Az istenért ne sirj már! Hiszen tudod, hogy én a te pártodon vagyok. Ha másképp nem lehet, hát megesküszök titokban, aztán elmentek egypár hétre ahova akartok. A többit bizd reám.

Csak úgy ötletképpen vetettem ezt oda. De a leány kapott rajta.

— Úgy lesz! Megesküszünk titokban. Oh hála az Istennek, hogy ilyen jó apát adott!

És ő dolgozta ki a titokban való megesküvés módját, idejét.

Belevitt.

A festőnek megmondtam este, hogy ne mutatkozzék, mert a feleségem meg akarja ölni, de ne búsuljon

mert én ebben az egyben nem tágitok. A lányomtól levelet adtam át neki. Azt hiszem ő is olyasmit irt, hogy ne járjon még csak közel se az utcához, mert a mama megesküdt, hogy leszurja.

A festő elsápadt és aggodalmasan nézett reám.

— Nincs más mód, feleltem neki, — csak hogy az ügyet titokban kijárjuk. Maga beszéljen a pappal; én beszélek a polgármesterrel. A kihirdetést valahogy csak elengedik.

— Igen, de hogyan lesz az esküvő?

— Az bizony bajos barátom, mert azóta úgy őrzi a feleségem a leányt, hogy még csak az ablakhoz sem ereszti. De mikorra kitűzik az esküvőt, előtte való éjjel kiszökünk Örzsikével és a Vadászkürtbe szállunk. Reggel aztán a lehető legkorábbra tétesse az esküvő óráját.

Úgyis történt. Az esküvő terminusáról suttyomban értesültünk. Az asszony még csak nem is álmodta, hogy mi készül a háta mögött. A leányt egy percre se bocsátotta el maga mellől. Azt gondolta, hogy láncon tart mind a kettőnket.

Elérkezett végre az utolsó éjszaka. Milyen vigan voltunk este! Még kártyáztunk is vacsora után! Engedtem, hogy az asszony nyerjen.

Tizkor feküdtünk le. Örzsike megvárta, hogy az anyja elaludjon. Aztán átosont hozzám. A hóna alatt hozta a ruháját, a közönséges utazóruháját, és az én szobámban öltözködött fel. De annyira remegett, hogy a gallérját is képtelen volt bekapcsolni.

Aztán holmi útravaló apróságokat kapkodott össze, és én kinyitottam az ablakot.

Az éj csillagtalan volt. Csak az útcái lámpás világított. Megvártunk egy részeg gyári munkást, aztán

az éjjeli őr. Végre az utcán nem láttam senkit. Kitártam az ablakot.

— Ereszkedj le. Én majd a kapun megyek ki.

Kisegitettem a leányomat, aztán bezártam az ablakot, s én magam az ajtón osontam ki, harisnyában. A folyosón huztam fel a cipőmet. A házmester ugyan csóválta a fejét. Bizonyosan azt gondolta, hogy mulatni megyek.

Az utca sarkán van a bérkocsi állomás. Hamar be egy kocsiba! És elhajtottunk.

Reggel aztán zárt fiakkerben mentünk az anyakönyvvezetőhöz, s onnan a Józsefvárosi templomba. Hét órakor már férj és feleség voltak.

Elképzelhetitek azt az ábrázatot, amelylyel visszatértemkor a feleségem fogadott. (Kénytelen voltam, hazatérni, nehogy az asszony a rendőrséget mozgósítsa értünk.)

Hát képzeljétek azt az ábrázatot, azt a geometriai ábrázatot!

— Örzsike?! Veled ment el Örzsike?

— Velem, — feleltem olyan nyugalommal, mint amilyennel egy előre várt nagy pofon elé készülhet az ember.

— És hol van?!

— Nem tudom.

— Nem tudod?!!

— Nem.

— Dehát valahol csak van!?

— Valahol van.

— Dehát hol van?!

Már akkor még a fülecimpája is remegett.

Én végre kipöffentettem:

— Valamelyik vonaton van.

— Vonaton? Micsoda vonaton?!!!

— Vasuti vonaton. Mennek valahova.

— Kivel? — hörögte az asszony.

— Kivel? Hát a férjével.

A kancsóhoz kapott, hogy hozzám vágja, de szerencsére elájult.

Én azalatt ellógheceltem.

Másnap levelet irtam neki, hogy nem térek többé haza, ha nekem szent esküvéssel nem fogadja, írásban persze, hogy legalább is egy hónapig nem szól semmit az ügyről. Ami megtörtént, változtatni azon nem lehet. Ha az írást meg nem kapom, a vömnél fogok élni, és sohse fogja megtudni, hol?

Harmadnapra megjött az írás. Az asszonyt fekve találtam. Mérgében feküdt persze. De még két hét múlva is olyan sárga volt, mint az érett uborka.

Nem szólt semmit a leányról. Igaz, hogy egyebet se szólt. Olyan volt a házam, mint a siketnémák intézete.

Végre egy hónap múlva, egyszer hogy az asztalnál ülünk, könybe ereszkedik a szeme, és ázott hangon rebegi:

— Hol van? . . .

— Külföldön, feleltem nyugodtan. Elmentek Münchenbe, onnan Párisba, visszatéret Drezdába.

— Mikor térnek haza?

— Mikor te megigéred, hogy nem reszelsz tormát az orruk alá.

Egy hétig hallgatott ismét. Egyszer ebéd után megszólal:

— Telegrafirozz nekik, mert a szivem megszakad!

— Telegrafirozz te.

— Én? Miért én?

— Mert ha én hívom őket, arra nem indulnak meg. De ha te telegrafirozol nekik, kedves hangon persze . . .

— Hogyan?

— Beleírod, hogy mindent megbocsátasz és soha többé egy keserű szót nem fognak tőled hallani, Isten téged úgy segítjen!

Darabig vonakodott, de aztán látta, hogy ha nincs békesség, nincs leány.

A telegrammot megírta, elküldte.

És most megyünk, megyünk a lányomhoz. Nem Drezdába, csak Pestre. Régen haza tértek, és a Szondy-utcában laknak. Boldogok. Itt várnak bizonyosan az állomáson.

*

A két ismerős gratulált.

— Okos ember vagy! — dicsérte az öreget a monoklis. Elvégre, ha a lányod szereti . . .

— Magam is úgy gondolkodtam, felelte az öreg. És jó fiu, igazán jó fiu. Csak egy valami aggaszt . . .

— Pofon fogja ütni, az biztos!

— Az még csak hagyján, de most gondolok rá, hogy hátha ez az asszony revolvert hozott?

— Csak nem tán?

— Ettől kitelik. Csak gondoljátok el, mennyi mérget nyelt ez a lefolyt hetek alatt!

— Meg kell vizsgálni mielőtt kiszállana, — vélte a panamás. Ha másképp nem lehet, lefogjuk: megnézed a ridiküljét, a zsebeit.

Boglári hümmögött, és aggodalmasan nézett maga elé.

A vonat már a fővárosi házak között kanyargott, és meg is lassabbodott. A nap melege szinte tüzes katlanná hevítette a vasuti kocsit.

Boglári összesrőfolta a csibukját, és gondosan eltette.

— Nem, ne vizsgáljuk meg, — szólalt meg aztán. Hanem, gyertek velem, és álljatok szorosan mögöttem. Ha gyanus mozdulatot tapasztalunk, elkapjuk a kezét.

— És ha a gyanus mozdulat csak pofon?

Boglári a fejét rázta:

— Már azt aligha birjuk elkapni.

A vonat beérkezett. Megállt. En az ablak mellett ültem, hát első pillantásra megláttam a várakozók között egy tömzsi kis szőke embert, nagyarcut és cilindereset, s vele egy fiatal barna nőt aki aggodalmasan nézett az ablakokra.

A festő vörös volt mint a cékla. A kezében kis rózsacsokrot tartott.

Alighogy megállt a vonat, a leány a szomszéd kupé felé rohant. Összeölelkezett az anyjával.

No nem volt érdemes várakoznom. Se revolver, se pofon. A vő némi szorongással kezét csókolt, és átnyujtotta a rózsacsokrot.

Az asszony habozás nélkül elfogadta, és könnyes szemmel, mosolygó arccal fenyegetett rá:

— Többet ilyesmi ne történjék!

A vas-tyúk.

Az állomás tornácán a vonatra vártunk. Az égből az első hó pihézett. Készt a vonat.

Egy bársonykabátos úri mama a vas-tyúkhöz vezette a fiacskáját.

— No itt egy húszfilléres: tedd bele. Fogd meg a fogóját: ránts egyet rajta!

Négy-öt gyermek is odacsoportosult. Parasztgyermek. Irigy szemmel nézték, hogyan kotkodácsol a vastyúk, s hogyan veszi ki örvendezve az úri fiucska a piros fényes bádogtoját.

A perron sarkán két iparosféle beszélget. Az egyik feketekezű, — ruhafestő vagy kalapos. A másik vastag szemöldökű szintén szennyes kezű vaskos ember, — falusi kovács.

— Haj, haj! — hallatszik olykor a festékes kezű sóhajtása.

A kovács csak hümmög reá.

Micsoda elnyűtt labdái a sorsnak!

Különösen a festékes kezű. Fél századnak a nyomorusága rí le az alakjáról. A kalapja horpadt ócska

kalap, amilyen a szemétdombokon hever. A csizmája csupa folt. A téli kabátjának minden gombja más. Hogy eldobtam a szivarom maradékát mohón hajolt le érte. Zsiros megyfa-szopókába illesztette, és apró füsttel szívta.

De még a szivarvég se vigasztalta meg. Szomorú volt és sápadt. Hogy egy percre megállottam mellettök, hallottam is a bánata okát.

— Hát bezony sógor, — beszélte dűnnyögő orrhagon, — így állok én mán egyhete mint a karó, amelyik mellül a szőlő veszett. A kéményem azóta nem füstölt, sepedig söprű nem járta a házat. Idegent fogadjak? Kilopja a szömöm világát is. Uj asszonyt vegyek? Eltékozolja mindenemet. De meg nem is tanálok én olyan dógos kezű asszonyt többet.

— Dehonnem, — brummogta vigasztalóan a kovács.

A kalapos terebélyes kék zsebkendőt vett elő és megtörülte vele orrát, szemét.

— Aztán ha kerül is, ki tudja micsoda veszedelem? Én nem szeretem, hogy az asszony tartogassa a zsebébe a pénzemet. Az én Annám ebbe az erányba nem volt erőszakos. De azér mindent kiteremtett, ami a házhoz kellett. Ha végigment az utcán, megszólította a parasztasszonyokat:

— Csúnya fakó mán az uradnak a kalapja! Hozd el: megföstjük ingyen.

Az asszony elhozta a kalapot, de hozott vele egy-pár tojást, vagy egy kötény babot, vagy egy tál lisztet, vagy egy zacskó kását. Néha csirkét is. Sohse vettünk mink pénzen élelmet.

A kovács hümmmentett.

— Űgyes asszony lehetett. Minálunk drága a fűstés. Egy koronán alul nem fűstének.

A kalapos legyintett:

— Az asszony beledobta a kalapot holmi régi maradék fűstékbe. Nem köll a parasztnak se bélés, se szalag.

A kovács csodálkozva nézett és hűmmögött.

A városi főorvost pillantom meg a perronon. Hozzá sétálok. Űdvözlöm. Beszélgetűnk.

Egyszer oldalt pillant a két iparosra, és azt mondja:

— Látod azt a kalapot?

— Látom. Mi van rajta nézni való?

— Annak a szennyes embernek több a pénze, mint valamennyiűnknek, akik itt utazunk az első osztályon.

— Lehetetlen!

— Tudom.

— Dehiszen fűlszedi a szivarvéget.

— Azér gazdag. Uzsorás, fűsvény kutya. Csak a mi bankunkban magzik vagy százezer koronája.

Cigarettát vont elő a zsebéből.

A parasztgyerekek mögött, akik a bársonyruhás úri fiut bámulták, egy sápadt fiucska ácsorgott. Csizma volt rajta és ködmenke, de a fején úri kis vadászkalap.

— Nézd, — mondtam, — de kedves arcu gyermek!

Olasztemplomban láttam egyszer egy fali festményt, egy szinehagyott angyalt rajta, akinek a szeme mégis élt . . .

— Ismerem, — felelte az orvos a cigarettaját meggyújtva. Azért kedves arcu, mert a másvilág szine van már rajta.

— Beteg? Gondolhattam volna.

— Szivbajos. Kezeltem. Annak a gazdag kalaposnak a fia.

— Szegényke!

— Nem éri meg a tavaszt.

S megszólította a fiut.

— Hogy vagy Bandika?

A fiucska az orvosra emelte bágyadt kék szemét.

— Jól, — felelte mosolyogva.

De olyan panaszos volt a tekintete, hogy most is előtttem van. Semmi se szomorúbb a beteg gyermeknek a szeménél!

Folytattuk a sétánkat a tornácon.

— Kár azért a szép gyermekért, — szólottam elgondolkodva. Mondtad a kalaposnak?

— Hogy mondtam volna? Az orvos nem jósol essőt sohse. Csak napfényt.

Sétánkban ismét a tornác végére értünk, ahol a kalapos beszélgetett. Az orvos elhallgatott.

A gyermek ott huzgálta az apja kezét, és rimánkodott neki:

— Apám! Szeretnék egy vastojást . . . egy vastojást . . .

A kalapos úgy tett, mintha nem hallotta volna. Csakugyan volt az arcán valami a fösvények vonásaiból. A soványsága, a szeme kigyói hidegsége, ajka vékonysága.

— Apám, — esengett újra a fiucska, — az a tyúk tojik . . . ott la . . .

— Elhallgass! — mordult rá a kalapos.

— Csak egyszer . . .

— Mingyárt agyoncsaplak! No nézd! Eltékozolna itt húsz fillért semmiért!

Már a zsebembe nyultam, hogy adjak a gyermeknek egy vastojásra valót, de bedübörgött a vonatunk. Mindenki a táskáját kapkodta. A vonat csak egy percet áll azon az állomáson.

A következő év júniusában ugyanazon a tornácon épp úgy vártuk a vonatot. Az idő borús volt, a perron közsénszagu.

A várakozók közt a kalapost pillantottam meg. Nyári ruha van rajta, de azért megismerem. Még soványabb, mint a télén volt, s még fakóbb az arca. A fiúcskát nem látom vele.

A kalapos unatkozó arccal őgyeleg a tornácon. A hóna alatt valami elfakult régi fajta zsák-táska. Egy percre se teszi le, pedig látszik, hogy nehéz.

A vastyúk elé egy csoport falusi iskolás gyerek siet. Valamelyiköknek pénze van. Kijöttek a faluból a vastyúkhöz. Izgatottak az örömtől.

— Én teszem belé! — kiáltja az egyik. Én már tudom, hogyan kell.

Egy idősebb izmos pofás gyerek félrelöki:

— Erigy innen! Én vagyok ennek a mestere!

És a tyúk csakhamar kotkodácsol és tojik.

Az utazók gyermekei is odacsoportosulnak.

Egy hatéveske kis szeplős-képű parasztgyerek áll-dogáll az anyja kezén lógva a tyúk közelében. Elálmélkodva nézi az iskolásokat és a csodatyúkot.

Aztán az anyjához fordul:

— Anyó! Hadd tojassak én is!

— Hallgass! — feleli kedvetlenül az asszony, — drága az!

És fölemeli a köténye sarkát, törül egyet vele a gyermek orrán.

— Csak egyszer, — rimánkodik újból a gyermek.

— Hallgass!

— Oh Istenem . . .

— Hallgass!

A kalapos ott állt. Gondolkodva bámult rájuk. Egyszer csak leereszti a lábához a táskáját. A nadrágja zsebébe nyúl. Nagy piszkos bugyellárist von onnan elő. Kiválaszt egy huszfillérest.

— Nesze, — mondja komolyan, — tojásd meg a tyúkot.

És könnyes szemmel nézett a gyermekekre.

Az órás meg a kutyája.

Az órást Zsadányinak hívták.

Csak afféle óra-javító órás volt. Órát nem lehetett nála venni. Neki magának se volt órája. Hanem ha valaki hozzáadta a zsebóráját, hogy javítsa meg, hát szombatig azt viselte. Szombaton maga vitte meg. Mert vasárnap pénz kellett neki. A vasárnapot mindig megülte. Megülte a sárga földig.

Volt úgy, hogy nem akadt munkája. Olyankor kiment halászni. A városunk végén jókora tó van. Egy patakocska táplálja. A patak hat méternyi magasságból zuhog alá, s két nagy malomkereket hajt. A zugó mély. A tóban csak derékig érő a víz. Zsadányi naphosszat tartogatta ott a horgát.

Máskülönben kis lompos sápadt ember volt, körülbelül negyven éves, kevés-beszédű ember. Kecskeszakált viselt, és mindig egy piszkos könyökű sárga kabátban járt.

Vasárnaponként azonban tüzoltó-ruhát öltött, s úgy feszített az utcán mintha nála nélkül megégne a város.

A tűzoltók nagyokat ittak vasárnap délutánonként. Az órásnak olyankor megeredt a nyelve. Lärmázott, veszekedett. Nem egyszer az élete megmaradását köszönhette annak, hogy tűzoltó. Ha a réztarajos papiros sisak nincs a fején, bizony nem egy vasárnap került volna véres fejjel a kórházba.

Egy dologtalan tavaszi napon szokása szerint a tóparton ült. A patak vize egy kiskutyát vitt bele a tóba.

A kutyácska fehér-bundás állatka volt. Nyifogott, kepickélt a vízben.

Zsadányi benyult érte a horog-pálcával, és kivonta a partra.

— De szép kis dög!

Az állatka olyan volt, mint egy kis fehér muff. Csupán a bal füle volt fekete. Talán azért is vetették a vízbe.

Hogy kivonták, megrázkódott. Úgy megrázkódott, hogy el is dőlt belé. Aztán bután nézett maga elé. Talán azon gondolkodott, hogy mi történt övele?

Zsadányi nevetett. A hóna alá fogta és hazavitte.

A hegy oldalában lakott, egy mohos tetejű barlangházikóban. Egy rozoga ágy meg egy-két hitvány bútor volt az összes vagyona. Az ablaknál állt a szerszámos asztala, — egy alacsony széles asztal, — s mellette két szék.

Zsadányi arra gondolt, hogy a kiskutya talán éhes. Mit is adhatna neki? Tej kell az ilyennek, tej.

Az átellenes házban egy csizmadia lakott. Zsadányi azokhoz nyitott be:

— Láttatok-e már szőrös pontyot? Ihol-e! A tóba fogtam!

Csizmadiák nevették.

— Egye meg a pontyát!

S tejet adtak a kutyának. Majd leszolgálja az órás, ha az órájok meghibásodik.

És lett a kutya neve *Ponty*.

Zsadányi örült a kutyájának. Se felesége, se gyereke, senkije. Ime a sors egy kis állatot vet melléje, hogy ne éljen magányosan.

A kutya egyszerre otthon volt az órás hajlékában. Míg az órás dolgozott, a kiskutya egy rossz cipővel játszott. A foga közé vette, s megrázta, eldobta; utána ugrott; megint megrázta, s eldobta.

Az órás le-lepillantott rá az asztaláról és nevetett.

Egy hét múlva már csaholt is a kis állat. Ha valaki belépett az óráshoz, Pontyika beiskolt az ágy alá, s onnan csehetelt.

— No-no, fel ne falj! — szóltak rá olykor tréfásan.

S az órás mindenkinek elmondta, hogy ne féljen, mert nem kutya az, hanem ponty, négylábu ponty.

A kis Ponty napról napra nőtt és kedvesedett. De nőttével nem szépült. A feje kicsi maradt; a teste ellomhult. Hasonlítani kezdett a fehér medvéhez.

Hogy kiskorában az órás az asztal mellé a vendégszékre fektette, megszokta azt a helyet, s ott hevert legszívesebben. A széken egy rossz ülő párna volt. A kutya szereti a párnát. Ponty jóízűket aludt ottan. Mikor meg nem aludt, fölült a széken, és órákig elnézte, hogyan dolgozik a gazdája?

Különös mosolygó nézése volt annak a kutyának. Talán hogy a fél szája-széle csempe volt, azért látszott olyannak, mintha mosolyogna? Talán valósággal is mosolygott? Ki ismerhetné a kutyának a lelkét?

Hanem egy hibája volt Pontynak, ami a gazdájának nem tetszett: mindig éhes volt, mindig.

Az órás hétköznapiakon csak kenyéren élt még szalonnán. Esténként vett csak a hentestől töpörtyüt, vagy egy szelet párizsit. Pontynak kicsikorában elégnék látszott a kenyérhaj, meg a szalonna-bőr, később azonban oly esennen nézte az órás evését, hogy a nyála is csurgott belé.

Az órás nem keresett annyit, hogy olyan nagy kutyát jóltarthasson. S a kutya enni akart, mindig enni. Bármennyit is adott neki a gazdája, csak egyet nyelt, s lent volt. A következő percben megint könnyörgőn nézett. S ha az órás nem vetett neki, fölemelte az első lábát, s rátette gyöngéden az órásnak a térdére.

— Ménkü ebbe a dögbe! — fakadt ki olykor az órás, — egyszercsak meg fog szólalni, mint valami ember!

S odavetette neki az utolsó falatját is.

Végre is arra gondolt, hogy elajándékozza a kutyát. Odaadja valaki olyannak, aki kellőképpen táplálja.

Először a csizmadiának akarta adni. Csizmadiáék el is fogadták volna. Délben és este ők adtak neki, az órás egy falatot se. Gondolták, úgy majd átszokik.

Ponty nagykedvvel is fogadta a jóltartást. Mikor kiürítette a tálat, még néhány percig ott nyalogatta a száját. Várt, hogy vége van-e a menünek? Mikor aztán a csizmadiáné kinézett, és a forgószéllel szidta a telhetetlen gyomrát, lefutott nagymosolyogva a patakra, s ivott nagyokat.

A pataktól azonban nem a csizmadiáékhoz tért vissza, hanem az óráshoz. Egyet kapart az ajtón, s oly kedvesen mosolygott, hogy az órás bebocsátotta.

Fölfeküdt a székre és szunyókált.

— Szomszéd! — szólt rá egyszer a csizmadiáné,
— ha maga mindig beereszti azt a kutyát, ne tartassa
velünk. Tartsa maga!

Az órás hát kikergette a kutyáját.

Ponty lefeküdt az ajtó elé, s ott heverészett. El
nem mozdult onnan, míg csak megint meg nem éhezett.
Akkor aztán odaült a csizmadia ajtaja elé és nézett be
vidám esdeklő szemmel az asszonyra.

— De a görcs essen beléd! — fakadt rá az asszony,
— ha te csak enni jársz ide, nem adok én neked!

Az órás nevette.

— Máshova adom, — mondogatta, — máshova,
messzebbre.

Vasárnap megtudakolta a tüzoltók között, kinek
kellene kutya?

— Nekem bizony kellene, — szólt egy vastag-
nyaku tüzoltó, aki hétköznapi kerékgyártást művelt. Ne-
kem kellene egy jó kutya, mert éjszakánkint lopják a
fámat.

— Nohát ilyen kutyád nem volt még! — mondotta
az órás. Ez vízi kutya. A tóba' fogtam én horoggal.

— Vizi kutya nem kell nekem, — felelte a kerék-
gyártó. Nem vagyok én hajós. Nekem földi kutya kell,
egy jó csahos, okos földi kutya, amelyiknek az ugatá-
sától megijednek a tolvajok.

— Hászen földi kutya is az én kutyám, — felelte
az órás. Ugatni egy kutya se ugat szebben. Okosságra
meg olyan okos, hogy még nevet is, mint az ember.

A tüzoltók nevetésre fakadtak.

— Ez az órás mindig hazudik! — mondotta az
egyik.

— Nem hazudok biz én! Az én kutyám nem olyan fajta állat, mint más kutya. Az én kutyám érdeklődik az órák szerkezete iránt is. Micsoda? Nem hiszitek? Hát örült vagyok én? Hát ki ismeri jobban a kutyámat? Én ismerem a kutyát, ti nem ismeritek. Minden nap ott ül mellettem és nézi, hogyan bajlódok némelyik órával. Néha nem találom meg a hibát. Olyankor a kutya is tünődik és a fejét rázza. De persze nem tud szólni, csak nevet, ha ránézek. Ha lába helyett keze volna, már régen dolgozna mellettem.

A tűzoltók méginkább dültek neveltökben.

— No, — mondotta a kerékgyártó, — ha az a kutya csak egyszer is rámnevet, egy hordó sört fizetek itt az asztalnak.

Az órás egyszerre haza akart menni a kutyáért, de az egyik tűzoltó nótát kezdett, s arra valamennyien daloltak.

Az órás visszaült a helyére, s velök dalolt.

— Egy hordó sör! — mondotta. Vasárnapra bizonyos az egy hordó sörünk!

Másnap, hogy kialudta a mámorát, eszébe jutott a kerékgyártó meg a kutyája.

— Dehogy adom oda a kutyámat, — mondotta. Ez a kutya még fejlődik, okosodik. Dehogy adom oda!

S elment a pékhez, vett kenyeret magának is, a kutyának is. A kutyának persze maradék kenyeret vett. Két krajcáron jókorát adtak.

Otthon aztán mikor ettek, szeletekben vágott a kutyának is.

A kutya megette a kenyeret mind, s rátette a lábát a gazdája térdére.

— Ugyan ne légy olyan telhetetlen! — mondotta neki az órás.

S boszuságában kikergette a kutyát.

Három óra tájban kinéz, hát a kutya egy bőr-darabot rág. Bizonyosan a csizmadia szemétjéről vitte az ajtó elé.

— Nem lehet tartani ezt a kutyát! — boszankodott az órás. Hiába, akármennyit adok neki, kevesli. És ha mindennap egy garas áru kenyeret adok is neki, évenként háromszázhatvanöt garas: több hét forintnál. De ennek nem elég két garasáru se. Hát csak nem fogok ennek a dögnek még külön dolgozni?!

Hétköznap mindig számító és takarékos volt az órás. Éshát őhöz jobbára a parasztok meg az iparosok hordták az órajokat. Azok bizony csak 10—20 krajcárt fizettek egy-egy javításért.

Másnap délután elvitte a kutyáját a város végére a kerékgyártóhoz.

Régi léckerítéses házban lakott a kerékgyártó. Az udvara tele volt keréknek való hajlított fával. Szép máglyarakásokban állott a fa ottan, hogy szellőzzön, száradjon.

No a kutyának ott megörültek. Szép kutya! okos kutya! éshát csakugyan nevet!

Kötelet a nyakára! S hozzákötötték egy mélyen bevert karóhoz, és jöltartották.

A kutya mohón evett. Ugy jóllakott, hogy szinte domborodott belé.

— Három-négy nap ne eresszék el, — mondotta az órás. Ha látja, hogy itt bőven kap enni, megmarad.

S mivelhogy ingyen adta a kutyát, a kerékgyártó egy üveg bort hozatott fel a pincéjéből.

Az egy üveg borból kettő lett, a kettőből aztán több. Az órás, mint afféle ülve dolgozó mester-ember, ahova egyszer leült, nem mozdult el könnyen. Éjfélkor tért haza.

Reggel mikor kinyitotta az ajtaját, Ponty ott ült. A nyakában volt a kötel is, meg a karó is.

Ránézett a gazdájára és mosolygott, örvendezett.

— Ménkü ebbe a kutyába! — mondotta nevetve az órás.

A kerékgyártó elküldte az inasát egy vékonyfajta láncsal a kutyáért. A kutya azonban gyanakodva nézte. Átfutott az utca tulsó felére.

— Ponty! — kiáltott rá az órás haragosan. Gyere ide!

A kutya odacammogott. Búsan tartotta a fejét a lánc alá. De mikor a gyerek vezetni próbálta, visszahuzta a gyereket.

Az órás megint elment vele. A kerékgyártó megint megvendégelte egy üveg borral. Az egy üvegből több is lett. Az órás csak reggelfelé tántorgott haza.

Valami egy hétig láncon volt a kutya. Adtak ennie, amennyi belé-fért. Szinte meghízott az egy hét alatt.

A nyolcadik napon amikor kivitték neki az ételmaradékot, a kerékgyártó leoldta a láncot a nyakáról.

— No most már megmarad.

A kutya akkor körülpillantott, egyet szökemlett, s ki! Otthagyta az ételt, a kerékgyártót: elinalt vissza haza.

A kerékgyártó újra elküldött volna a kutyáért, de az asszony nem engedte.

— Majd bizony, hogy reggelig itt üljön az órás.

Zsadányi se vitte vissza a kutyát.

— Ménkü ebbe a dögbe! — mondotta nevetve, — hát nem akar tülem megválni!

A kutya mintha értette volna a szavát, örvendezve nézett a gazdájára.

Zsadányi aznap megintcsak vásárolt kenyeret a kutyájának.

— Itt van, edd meg. Ha többet akarsz, keresd meg magadnak!

Ponty azonban nem keresett. Mióta láncra tették, nem mozdult el hazulról. Órákig elült a széken, és nézte figyelmesen hogyan rakogatja a kerekeket az órás. Néha nem illett be az új kerék, s reszelni kellett rajta. Olyankor Ponty annyira mosolygott, hogy a foga is kilátszott. A kalapácsolásnál azonban félrevonta a fejét.

Ekközben elkövetkezett a nyár is. A kutya időnkint fölemelte a hátulsó lábát, és buzgón vakart a füle tövéén. Vagy hátra kapdosott és végigvacogtatta a fogát a bundáján fel a háta közepéig.

Az órás eleinte nem sokat ügyelt rá, később azonban hogy a kutyája minduntalan vakaródzott, megboszankodott reá:

— Ménkü ebbe a dögbe! Mit vakaródzik!

S ő is vakart egyet az oldalán.

— Mars hinaus! az apád irgalmát!

Kikergette a kutyát.

Másnap, hogy halászó napja volt, Ponty ott ült mellette. Máskor csendesen megült, de akkor vakaródzott.

— Gyere, — azt mondja Zsadányi, fürödj meg. A kutya azonban húzódott a víztől.

Zsadányi megfogta a hátán a bőrt két kézzel és bevetette messze a tóba.

A kutya ijedten uszott ki, megrázkódott és hazafutott.

Attól fogva nem lehetett a tóra elcsalni.

Ha a tóra ment az órás, a kutya otthon maradt. Ha nagyon hívta és mégis velement, a tónál visszamaradt a kutya husz-harminc lépésnyire. Akárhogy hívta az órás, csak fölkel, a farkát csóválta, a fejét leleütögette, mosolygott, de nem mozdult közelebb.

Egy holdvilágos éjen az órás levetkezett a tóparton és bement fürödni a vízbe.

A kutya akkor nyugtalanná vált, a parthoz szaladt, és nyöszörgött, csahintott is olykor. Különösen mikor az órás a víz alá bukkott.

— Gyere be te is, gyere! — biztatta az órás.

S ki is akart menni a kutyájáért a partra, de amint feléje közeledett, Ponty elfutott.

Irtózott a víztől.

Egy napon falura hívták az órást. A tisztartónak az órája állott meg. Zsadányi fölült a kocsira. A kutya futva kísérte a kocsi mellett.

— Hol szerezte azt a különös fajta kutyát? — kérdezte a tisztartó.

Az órás elmondta.

— Tessék megvenni, — tette hozzá. Nem adnám el semmi kincsért, mert jó állapot, de nekem nincs konyhám. Én csak apróságokkal élek. Az ilyen kutyának ennie kell.

— Hát hogy adja?

— Odaadom egy forintért.

— Jól ugat?

— Mint az oroszleány!

— Hát jó, megveszem.

— De ajánlom, hogy jól meg tessék kötni, mert hazajön.

— Dehogy megy haza. Hogy menne haza olyan messzire. Vettem én már máskor is kutyát onnan.

— De csak tessék megkötni.

— Majd betesszük egy hétre a baromfi udvarba. Onnan nem bir kimenni.

És az órás becsalta Pontyot a baromfi kertbe. Sűrű tüskésdrót-kerítés övezte azt a kertet, jó kétméter magasan.

Az órás megigazította az órákat, s estefelé végezett. Kapott vagy öt forintot.

Mikor elbucsuzott, a kutyája nyugtalanul nézett utána. Szükölt. Fel-alá ugrált a tüskés drótkerítés mellett. Itt is, ott is kidugta az orrát a drót közül, de nem birt áttörni rajta.

Az órás sokáig hallotta az üvöltését.

A város végén csárda áll. Zsadányi, hogy pénzt érzett magánál, betért oda. Egy óra mulva vigan zengett a cimbalom.

Reggel már a nap is kelt, mikor az órás haza vetődött. A kutyája vidáman futott eléje. A bundáján pirosuló vérfoltok tanuskodtak arról, hogy a drótkerítés nem bocsátotta át valami könnyen.

— Ménkü ebbe a kutyába!

A tisztartó harmadnapra elküldött a kutyáért. Csak nagy küzdelemmel birták lefűlelni, s megkötni.

— Láncra kell tenni legalább is egy hónapra, — vélekedett az órás.

Három hétig nem látta az órás a kutyáját.

Egy délután ahogy kilép, ott fekszik megint a kutya az ajtaja előtt. Csupa por a bundája, de úgy megvan hívva, hogy alig ismer rá.

Az órás attól fogva nem bírta a város határán tulvinni a kutyáját. Ponty elfutott, ha kocsi állt meg a ház előtt. S ha a gazdája kocsira ült, csak épp a sorompóig kísérte. Ott leült és búsan nézett utánna. S ott várt reá, míg csak vissza nem tért.

Pedighát igen láb alatt volt már a kutya. Ha szombat-délutánonként gyakorlatra vonult a tűzoltóság, Ponty nagyokat szökellve futott elől, és erős *vuh-vuh!* kiáltásokkal ijesztette az utca népét.

Mikor a gazdája fölment a gyakorló létrán, nyugtalanul nézte, és keservesen tutult. Nevették miatta Zsadányit.

Még izgatottabb volt a kutya, ha tüzre kongattak. Olyankor végtelenül vonított, mintha a fogát huznák, és kaparta az ajtót.

Zsadányi nem szeretett éjszaka fölkelni. Azelőtt mindig azt mondta, hogy nem hallotta a kongatást. És el is hitték neki, merthiszen a város végén lakott. Mióta azonban Ponty megnőtt, olyan veszekedett lármát csapott mikor kongattak, hogy fel kellett ébrednie.

S a kutya száguldott vele a tüzhöz, mintha ő is tűzoltó volna. A tűzoltó kocsik előtt dühös buzgósággal rohant a tűz felé, s mintha eleven ágyu volna, amelyből vastag *u-u* hangokat lönek ki, úgy ugatott.

A tüznél aztán ide-oda ugrált és lármázott: zavarta a tűzoltókat a munkájokban.

— Ménkü ebbe a kutyába! — mondta olykor az órás. Agyonverem!

Egy vasárnap, hogy kimaradt, szokása szerint be-

rugott. Ide oda tántorogva haladt hajnalban hazafelé. A kutyája is, hogy mellette járt, a gazdája lépéseihez alkalmazkodott. Olyan volt mintha ő is részeg volna.

Egyszer azonban mégis elhibázta. Az órás rálépett véletlenül a lábára, s a kutya úgy ugrott félre, az órás is úgy lépett félre, hogy bizony az órás átesett rajta, és elvágódott a földön.

— No elpúszítom ezt a dögöt! — mondotta az órás. Belököm a zúgóba. Onnan nem tud kijönni.

És ahelyett hogy haza ment volna, elment a tóra.

Őszi hajnal volt az. A platánok már hullatták a leveleiket. A tó vizében hideg szürke felhők tükröződtek. A malom kerekéről egyhangú zúgással omlott le a víz.

Az órás a zsiliphez tántorgott. Át lehetett ott menni, mint valami hidon. Az órás arra gondolt, hogy a kutyája követni fogja, s ő akkor megfordul, beleveti a kutyát a vízbe.

A kutya azonban elmaradt tőle vagy húsz lépésnyire.

— Ponty! Gyer ide Pontyi!

A kutya megcsóválta a farkát és néhány lépést közeledett. De megint csak leült.

— Pontyi! Gyer ide hát! No gyere ide!

A kutya megint fölkel. Mosolyogva nézett a gazdájára, és a farkát csóválta. De nem ment közelebb.

— Ponty!

Zsadányinak eszébe jutott, hogy mikor fürdött, mennyire nyugtalankodott a kutyája.

A zsilip tetején csaknem félméternyi széles volt a gerenda. Gondolta oda fekszik és nyögni fog. Akkor a kutyája bizonyosan melléje ül: belökhethi.

Rálépett hát a kettős gerendára s a zsilip közepére ment. Leült ott. S a kutyjára pillantott.

A kutya csakugyan közeledett. Nézte a gazdáját, hogy hova tűnt?

Zsadányi lekókadtt fejjel ült ott. A lába alatt egy általgerendát pillantott meg, régi általgerendát, amelyen a vizi moha hosszú rojtokban csüggött alá. Arra gondolt, hogy lehúzódik oda, s akkor a kutya keresni fogja, hova lett? Hirtelen megkaphatja, belökheti.

Lelépett. Megsikamlott az izsamós mohon, s hanyatt-háttal le a vízbe.

Ponty látta hogy a gazdája eltűnik, de a zugástól nem hallotta a loccsanást.

Hát csak nézett, nézett és mosolygott. Várt néhány percet. Aztán közelebb futott. Leült. Várakozón nézett, hogy honnan tűnik elő a tüzőltő sisak?

De a sisak nem tűnt elő.

Ponty elkomolyodott. Nyugtalanná vált. Odafutott a zsiliphez. Nézett jobbra balra. Lenézett a zúgóba is. Egyszer csak megpillantotta a vízben forgó sisakot. Megrándult. Merő szemmel nézett alá.

A sisak forgott, forgott, és kiúszott lassan a tóba.

Ponty nyifogott. Egy-két nagy ugrással lenn-termett a tóparton. S nézett nézett meredt-izgatottan. Várta, hogy a gazdája felbukik valahol, és reá nevet, és szólítani fogja.

De a tóból nem bukott fel senki. A vízben lomhán kerengett a sisak.

Ponty mindegyre izgatottabbá vált. Remegett. Lefutamodott a víz színéig. Látszott rajta, hogy be akar menni a vízbe. De a lába besüppedt a sárba. Vissza-

ugrott. Vakkantott egyet kettőt. Egyszercsak egy nagy szökéssel benn termett a vízben.

A sisakhoz uszott. A foga közé vette. Határozatlanul nézett széjjel a vízben, aztán a sisakot kivitte a partra.

Ledobta a földre a sisakot, s ismét a vízbe nézett. Nyüszölt. Végigfutott a parton. Megmegállt. Benézett a kerekek alá. Felszökkent a zsilipre is. Nézett előre, hátra. A szeme aggodalmat fejezett ki. A teste megmegrándult.

Az úton egy falusi paraszt ballagott a malom felé. Putton volt a hátán, s a kezében két füles kosár.

Ponty fölugrott a levegőbe, s panaszos ugatással futott hozzá.

— Méggy innen! — rikoltott rá az ember ijedten. Kusti bűdös!

A kutya visszafutott a tóhoz. A fejét rázta. Vagogott. Aztán egyszercsak fölkapta a sisakot és loholt vele haza.

Az utcákon már akkor mozgott a város.

A sisakot vivő kutya mindenkinek föltűnt.

— Nini! — kiáltotta egy inasgyerek. Mit visz a kutya?

S követ kapott fel. Hozzásujtotta.

Más gyerekek is követték a példát.

— El kell tőle venni!

S repült a kő Pontynak eléje, utánna.

A kutya nagy szökellésekkel menekült. Egy kő tomporon találta. Nyikított egyet, aztán tovább rohant.

Lihegve ért haza. A tomporán folyt a vér. A sisakot letette az ajtó elé, s kapart az ajtón. Nyafogott, ugatott.

Depersze az ajtó nem nyillott ki.

A kutya megnyalogatta a tomporát. Ismét zörgetett. Várt. Szűkölt. Egyszer csak megfordult. Rohant a tüzoltó-tanya felé.

A tanyán nem volt senki, csak az őrálló két tüzoltó, meg a kocsisok. Az egyik tüzoltó kenyeret és szalámit reggelizett a padon. A nagyszobát, ahol inni szoktak, söpörték.

— Nini, a Ponty! — mondotta a reggeliző tüzoltó. Az órás erre jár.

S egy falat kenyeret vetett a kutyának.

Ponty azonban rá se nézett. Befutott a nagyszobába, meg kifutott. Az istállóhoz is futott. Benézett. Majd a reggeliző tüzoltóra fordult a tekintete, s vakkantott reá.

— Ne, — mondotta a tüzoltó.

És a szalámi-bőrt neki dobta.

A kutya az eldobott bőrre pillantott, de nem kapta fel. Egy szökéssel kiiramlott az udvarból.

— Ez a kutya beteg, — mondotta a tüzoltó.

Ponty száguldva rohant vissza haza. Ismét kapart egyet az ajtón, ismét nyalt egyet a combján. Aztán megint el, le a tóra!

Ott szűkölt, ott ritt. Beúszott a vízbe. Uszkált jobbra balra. Olykor fölemelte a fejét és a levegőbe ugatott.

Dél előtt végre órát vitt valaki az óráshoz, s megpillantotta az ajtó sarkában a sisakot.

— Mi a fene? — mondotta. Az órás nagyon részeg lehet.

S átment a csizmadiához.

— Ugyan kérem, ha az órás fölébred, adják át

neki ezt az órát. Nem akarom felzörgetni, hátha csak reggel feküdt le.

A csizmadia nevetett:

— Vasárnap mindig bekeffent . . .

Az óráshoz aztán mások is próbáltak bemenni, de akkor már Ponty ott ült az ajtónál, a sisak mellett, és dühösen morgott.

Azelőtt nem szokott senkire haragudni.

Csizmadiák nevelték, hogy a sisak kívül maradt. Másnap azonban, hogy még mindig ott volt a sisak, tanakodni kezdtek, hogy vajjon otthon van-e az órá? Hátha valami baja van? Hátha felakasztotta magát?

— Hátha elment falura? — vélekedett az asszony.

— Akkor a kutyája nem volna itthon.

A csizmadia átment és zörgetett. A kutya őt nem morogta meg.

Zörgetett erősen. A kutya aggodalmasan nézett a kilincsre.

De semmi válasz.

A csizmadia akkor elment a rendőrségre.

Dél felé megérkeztek a rendőrök és egy lakatos.

A kutya a sisak fölé állt és haragosan nézett rájuk. Morgott.

Az egyik rendőr kivonta a kardját:

— Mars innen!

A kutya akkor dühösen ugatott. Látszott, hogy egykönnyen nem tágít.

A rendőrök azonban követ ragadtak. Két dobás: egyik oldalba, másik a fejen. A kutya sikítva menekült át a csizmadiához.

Tiznap elmúltával az órá szegényes holmija dobra

került. Rokonai nem voltak. A ház gazdája a házbérért jelentett jogot a holmira.

A kutya még mindig ott ült az ajtóban. Lesóványodott, elhitványodott. Bágyadt bús szemmel nézett a közeledőkre.

Mikor látta, hogy megint rendőrök közelednek, keservesen csahintott és nyugtalanul nézett rájuk. Uगतott. Hátrált. Neki hátrált az ajtónak, s elkeseredetten ugatott. A rendőrök megint elűzték.

De alig hogy az árverést megkezdték, a kutya egyszercsak bentermett. A mosóné épp a lepedőt akarta lehuzni az ágyról, azon okkal, hogy az órás másfél forintjával tartozik. A kutya felszökött az ágyra, s a szeme közé uhogott. A mosóné csaknem hanyatt esett ijedtében.

A kutya a négy lábát megfeszítve elszántan vi-csorgott mindenkire.

Ütötték. Akinél csak bot volt, mindenki ütötte, csépelte.

A kutya az ágy sarkába huzódott, de a botok ott is zuhogtak rá, fejére hátára. Végre leugrott és bebújt az ágy alá.

Az árverést folytatták. Az ágy, a két szék, a roz-zant ruhaszekrény, s a szekrényben levő köznapi ruha és fehérruhaféle, mindenre akadt vevő. Még a papu-csáért is adott egy kofa két garast.

Aztán a szerszámos asztal került kótyára.

Az asztal azonmód állt, amint az órás elhagyta. A finom reszelők, fogók, rugók, kerekék, nagyítóüveg, kiskalapács minden ott hevert a szokott rendben.

A végrehajtó egy minutumig gondolkodott, hogy úgy adja-e el az asztalt ahogyan áll? vagy külön a szer-

számokat? Végre is azt vélte, hogy legjobb lesz egyenkint eladni az apró holmit: többet kap érte.

Fölvette hát a kiskalapácsot és kiáltotta:

— Egy kis kalapács, gyermekjátéknak is alkalmas . . .

Abban a pillanatban dühös mordulással szökött ki az eb az ágy alól. Egyetlen ugrással fönntermett az asztalon, és megmarta a végrehajtónak a kezét.

Mindenki visszahőkölt.

A kutya a négy lábát szétvetve, nagy fehér fogait bőszült vicsorgatással mutogatva állt az asztalon. Már nem medvéhez hasonlított, hanem tigrishez, megádázott megbőszült nagyfogu tigrishez. A feje mintha megnőtt volna. A szeme dühtől kikarikásodottan meredt rájuk. S hörgött, herregett. A szeme szinte tűzkarikákat hányt.

— Fene essen ebbe a kutyába! — kiáltotta a végrehajtó.

S újra zuhogtak a botok a kutyán. Ütötték fejét, hátát, ahol érték.

Azonban a kutya mintha nem is érezte volna az ütéseket. Elszántan kaffogott jobbra balra. Csupa fog volt, csupa agyar. Egy-egy nagy ütésre villámként rándult az ütő felé, és az arcoknak kapdosott. A szerszámok, rugók, kerekecskék csörögve röpültek jobbra balra a lába alatt a forgolódásától. Forró lehelete, mintha láng lövellett volna a torkából . . .

— Ez a kutya megveszett! — kiáltotta a végrehajtó.

Erre egymás hegyén hátán igyekezett ki a népség a szobából.

— El kell küldeni a sintérért! — mondogatták hűledezve.

Félóra beletelt, míg a sintér megérkezett. Azalatt a kutya ott ült az asztalon és a szemét az ajtóra meresztve morgadozott.

A sintér nem mert bemenni. Bezúzták az ablakot. Ott nyúlt be a dróttal. Ponty hurokba került. A sintér izzadásig erőlködve húzta kifelé a hurkot, hogy a kutyát megfojtsa.

Ugylátszott, meg is fulladt. De mikor a sintér kifelé húzta, a kocsinál eszméletre tért és lehasította a sintérnek a kabátját.

Végre mégis lefülelték, bevetették a ketrec-kocsiba.

A kocsi megindult. Az árverést folytatták.

Ponty szőre-borzasan, rémült, aggodalmas szemmel bámult ki a haladó kocsiból a világba, s meg-meg-tántorodott, mikor a kocsi zökkent a kövezeten.

Anna-báli emlék.

A Malom-útca csakolyan kisvárosi útca, amilyen ezer meg ezer van Magyarországon: alacsony házak, hepehupás kövezet, az ablakokban cserepes virág; a kapu tetején alvó macska; egyik-másik ház előtt úri ruhás, de mezitlábás gyerekek.

Az utcában ismerik egymást a lakók, köszönnek egymásnak és pletykáznak egymásról.

Ha bérkocsi robog át az utcán, könnyü gurgulálására azonnal ablakhoz sietnek a lakók, és kíváncsian nézik, hol áll meg? Beteg van-e valahol? Vagy úri vendég érkezett valahová?

Mert csendes szokott lenni az útca, legfeljebb ha a gyermekek hívják kiáltva egymást, vagy ha a vargalegény danol rajta végig ünnepnapon; vagy ha a kőműves kutyája idegen kutyát pillant meg az utcán s vele összeverekedik.

A Malom-útca e napon is csak olyan mint mindig, tiz esztendeje, száz esztendeje. Az udvarokból eperfa-lomb hajlik ki. Az útca árnyékán egy ház előtt gyermekcsoport ül. És az ablakok tárva vannak.

De ime érkezik egy figyelmet keltő zörgéske: aprókerekű bolti szekér. Vonja egy mezitlábás széletlen szalmakalapú inasgyerek. A szekéren cimbalom csillog, egy barnára fényezett új cimbalom. S a szekérke után egy zöldkötényes mesterember ballagdál pipázva.

Egy karcsú kisasszonyka előzgeti őket, depersze ő a házak mellett lépdegél. Rózsaszínruhás fekete szemű leány; a fején tavalyi divatu florentin-kalap, és a kezében fehér napernyő. Úgy lépdegél, mintha tojáson járna, s olykor mosolygó pillantást vet a cimbalomra.

— Jaj, vigyázzunk! — szólal meg minden zökkenőnél.

— Ne féljen kisasszonyka, — nyugtatja olykor komoly arccal a kötényes iparos.

A gyermekek egyszerre fölmozdulnak.

— Cimbalom! — kiáltja az egyik.

— A mi utcánkba hozzák! — kiáltja a másik.

Csak egy ölbeli kisgyerek marad a földön, hátul nyitott ingü félmeztelen csöppség. De azt is felkapja egy tíz éves, rövidre nyírt haju leány; gyakorlott kézzel üti le a ráragadt port a hátuljáról, s megindul a gyermekraj vidám zsibongással a cimbalom után.

A muskátlis ablakokban egy-egy fej jelenik meg, ahogy a cimbalom arra halad. S kíváncsi kérdések állítják meg a fehér napernyős kisasszonyt:

— Magukhoz-e Cilike?

— Hozzánk, — feleli Cilike boldog arccal, — de csak béreltük. Öt koronát fizetünk érte minden hónapban.

— Hát tud-e már rajta?

— Hogyne: hiszen már négy hónapja tanulok.

És Cilike mosolyogva bólint. Lépeget tovább a cimbalom után.

De a következő ablaknál megint megállítja egy ki-könyöklő öreg asszony: —

— Nini Cilike . . . Talán biz magukhoz . . . ?

— Hozzánk, — feleli Cilike a napernyőjét összecsukva. Tetszik tudni hogy ma az öregmama nevenapja van.

— Igaz ám: Anna van ma.

— Aztán ő taníttatott cimbalomra. Majorossy kis-asszonyhoz jártam. Aztán a kisasszony azt ajánlotta, hogy vegyek cimbalmot, vagy béreljek. Hát béreltünk. Öt korona. De jó cimbalom: igazi „Schunda.“

— Egészséges az öregmama? Mert épp ma éjjel álmodtam felőle, hogy a temetésén voltam.

Cilike mosolyogva rázza a fejét:

— Nem hal az meg sohse. Ámbár ahogy mondani szokta: „Mán én gyerekek meg vagyok halva, csak éppen hogy a lélek mindennap vissza-száll egy-két órára a testembe.“

— De hiszen borzasztó régen fekszik!

— Tizenegy esztendeje. De azért csakúgy elbeszélget velünk, mint aki egészséges. Még nevet is olykor. De megyek már . . .

— Hát most meglepik.

— Meg. Arra gondoltunk a mamával, hogy a nevenapján állítjuk be a cimbalmot. Aztán én megtanultam a nótáit, amiket emlegetett. Tetszik tudni az Anna-bál . . . „Mikor én lány vótam gyerekek, aztán az Anna-bálon könyörögtek, hogy danojjak egyet. Mer ojjan hangom vót mint a kerti fülemilének. Oszt mondok, ide hát a cigányt. A sok cigány mögém áll. Én

meg (kezembe a kis csipkés zsebkendő) rákezdttem, hogy Cserebogár, sárga cserebogár . . . hát még a falevelek is attúl rezegtek. Akkor szeretett meg az uram.“

Mind a ketten mosolyogtak, mert Cilike az öregasszony hangját utánózva mondta el az idézetet. Ismerik azt a szomszédok mind. Az öregasszony mindig az emlékeit beszéli, s az Anna-bál az emlékeinek közepső gyémántja. Merthát akkor ő volt a bál legszébbje, és akkor szerette meg az ura. Dehát hol van már az az Anna-bál! és hol van azóta az ura! Az ura földesúr volt, később elszegényedett és falusi nótárius lett belőle. Az öregasszony kis penzió-pénzéből él a család ma is. A lánya is öregasszony már. Az unokája meg férjhez-menő leány.

— Tessék átjönni, — mondja Cilike.

— De át is megyek, — feleli az öregasszony. Megnézem hogyan örül a cimbalomnak az asszony-néni?

Ezalatt a cimbalom-szekér megállt a Malom-utca 76-ik számú kis háza előtt. S a fiu kibujt a hámból. A mester pedig a reteszt kereste az ó zöld kapun.

Cilike szapora lépésekkel vált át az utcán.

— Csak egy percet várjanak, — mondja a zöldkötényesnek. Előbb megköszöntjük az öregmamát, aztán majd kiszólok.

S belebben.

Az útcai szoba az övék. Tágas fehérfalu szoba. Három ágy benne, s avult bútorok.

Az egyik ágyban egy fehérhaju öregasszony fekszik, egy időtlen idős pergamenszinü múmia. Az arca oly érzéstelen és oly szögletes, mintha fából faragták

volna, abból is csak elnagyoltan. A szemöldöke is szürke már, a szeme pillája is. Száraz kezében zsebkendő. Ha légy száll feléje, bágyadt mozdulattal emeli rá a zsebkendőt.

Cilike gyors kézzel teszi le a florentin kalapot, és széket visz a falhoz, ahol egy tüllel leborított aranyrámás kép lóg.

Az agg asszony unatkozó szemmel kíséri a leány mozgását és álmos hangon kérdi:

— Mit csinálsz Cilike?

A leány nem felel. Leoldja a tült. A falon előttük a vedlett aranyrámásban egy méltósággal néző szőke-szakállu atillás magyar ember. Egy csudásan szeplős ember, akinek még az inge gallérja is szeplős.

A szobába ezalatt egy másik öregasszony is belépett, egy fehérkötényes kövérke asszonyság, akinek a szeme épp olyan fekete mint Cilikének, és az orra is épp oly fitos, csak hogy immár cseperke gombává kövéredett az arca közepén.

A kövérke asszony odaül az ágy szélére, és megfogja az agg nő kezét:

— Kedves mama, ma van a nevenapja. Isten éltesse.

S fölemeli a csontig hervadt kezét: megcsókolja. Ráhajol az arcra, oda is csókot nyom.

— Igazán? — hebegi az agg nő. No nézd...

A hangja is olyan fakó mint az arca. Bágyadt szemén ólomszín árnyék ül.

Cilike is megcsókolja.

— Igazán öregmama. És én ma olyan köszöntőt mondok, amelyet még nem hallott.

Azzal kiszól az ablakon:

— Behozhatják!

Az agg nő fölül az ágyban és nyugtalanul pislog. A leánya, — a kövérke asszony, — a háta mögé igazítja a párnát. Négy párnát is tesz oda, hogy ülhessen.

S a cimbalom bevonul. Cipeli a zöldkötényes ember meg az inasgyerek.

A szoba közepén felfordítják a cimbalmot, s bele-srófolják a lábakat.

— Ide, ide az ágy elé! — mondja Cilike izgatottan.

A szobaajtóban kíváncsi szomszédok jelennek meg. Két asszony, aztán egy pápaszemes és bozontos szakállu csizmadia alak, pipásan és műhelyi ingben. Aztán egy fiatal tanítóképzős-féle, aki csak a küszöbig bátorodik s onnan kíséri szerelmes tekintettel Cilike mozdulatait.

— Tessék beljebb, — mondja a ház asszonya.

S beljebb vonulnak a szobába. Befurakodik a csecsemőt tartó kisleány is. Néhányan leülnek, a többi (mert nincs szék csak négy) az ajtó mellett marad.

Cilike feljebb türi a rózsaszínű blúz ujját, és kezébe fogja a cimbalom-verőket.

A szoba lágy cimbalomhangokkal telik meg. Bevezető futamok összevissza, de aztán méltóságos mély búgással szólal meg a nóta: Cserebogár sárga cserebogár.

Az ágybeli agg-asszony a párnákra könyökölten bámul az unokájára. Bágyadt szemébe az életnek fénye gyullad bele. Fehér ráncos arca mosolygóvá válik. Es bólogat.

Cilike buzgón veri a nótát. Mikor odaér, hogy nem kérdezi a nyarat, hosszan pengeti cifrázza a vékonyát. Aztán végigcikáznak a verők a húrokon s folytatódik a nóta.

A gyülekezet ámuló csendben hallgatja. A zöldkötényes iparos elégedetten pislant. A szemüveges csizmadia is bólint. Az ölbéli gyermek repülön mozgatja a karocskáját a cimbalom felé, de a tiz éves néni lefogja:

— Csitt! — susogja, — mert kikergetnek!

Cilike verőai alatt új nótá fakad a cimbalomból: „Meztláb a cigánylegény...” Ez már vigabb valamivel.

A tekintetek földerülnek. A szemüveges csizmadia vidáman köpint ki az ablakon. Az agg asszony a fejét rázogatja. S még következik valami négy nótá, az öregmama kedves nótái.

Hallgatja a fehérhaju asszony a párnára könyökölten.

Aztán Cilike megáll a nótá végén.

— Mit muzsikáljak még öregmama?

Az agg nő pislog, a kezében levő fehér zsebkendővel egyet töröl a szemén, aztán elsimit egy fehér fürtöt a homlokáról:

— Azt az elsőt, — motyogja fogatlan ajkkal, — Istenem mikor leány voltam... Füreden az Anna-bál... iszen beszéltem már nektek... kint a csillagos ég alatt... olyan karcsu lány voltam mint te, Cilike. Aztán könyörögtek a fiatalok, hogy daloljak egyet, hát csak kiállottam a középbe, oszt mondok: Ide cigány mögém... Az a szőke ember ott a falon, akkor még pelyhező bajszu legény volt... Azt verd el még egyszer Cilike...

A leány megpengette a cimbalmot s újra a cserebogárt játszotta. Az öregasszony behunyt szemmel hallgatta és bólogatott a végén.

A vendégek megdicsérték a leányt és elégedetten szállingóztak el egyenkint:

— Jól kiverte! — mondja a csizmadia.

— Beállhatna akármelyik bandába! — mondja rá a zöldkötényes.

Az inasgyerek fütyörészve vont a vissza az utcán a szekerét. A gyerekek visszatértek játszani. Az öreg beteg elgondolkodva ült az ágyon.

Egyszer aztán fölemeli a fejét s körülpillant:

— Elmentek?

— El.

Az öreg nagymama pislogott:

— Te Cilike, verd el nekem mégegyszer azt a nótát.

Cilike visszaült a cimbalomhoz, s legott megzendült a nóta a verők alatt.

— Várj, várj... — mondotta az öregasszony, — ne olyan szaporán... szép lassan...

Fölemelte aszott kezét, mintha taktust akarna inteni, s zengéstelen öreg reszkető hangon kezdte dalolni: Cserebogár sárga cserebogár...

Dalolt buzgón, s bizony éktelenül. Beszáradt meléből már csak úgy jött a hang, mint az elköpött régi verkluból. Egyik hang erősen, a másiknál csak az ajka mozgása mutatta, hogy dalol. De azért dalolt az öreg beteg. Bágyadt kezét emelgette hozzá. A szeme fénylett. Agg fejét úgy ingatta mint a márnoros. S mikor odaért, hogy: Csak azt mond meg, babám-é leszek-e? — megrázogatta a fehér zsebkendőt a füle mellett, és a képre mosolygott.

A mult velünk él!

Szeretem nézni a vásározó népet. Mennyi ember nyüzsög mint a hangya! Mért nyüzsögnek? Mi indította őket a vásárra a távoli falvakból, tanyákból? Egy sütőlapát, egy méhkas, egy szita, borjukötél, kád, talicska, s másefféle szükséges hitványságok.

A sátorok között egy hosszunyaku ösztövért falusi pap jött velem szembe. Egy csomó új pipaszár a hóna alatt, a zsebéből meg egy hőmérő vége kandikál elő. A többi zsebe is ugyancsak domborodik. Térdig érő fekete liszter kabátja poros. Virzsínia szivart szí, és szőke juhszemét unalommal pillogatja az előtte sokadozó parasztasszonyokra.

Nini! — mondok Répa Pál atyámfia!

Gyermekkori pajtásom volt. Huszonöt éve nem láttam. De a beretvált arcú ember vén korában is csak olyan mint gyermekkorában. Az arc aszottabb, fakóbb, de a szem ugyanaz marad.

Répát voltaképpen nem is Répának hívták, hanem Zellernek, Zeller Pálnak. Sváb fiú volt; valami szegény

harangozónak a fia. A diáknép magyarosító pajkossága ragasztotta rá a Répa nevet.

Különben jó fiu volt. A társaságot nem kereste, de ha belekerült, szívesen tréfálkozott velünk. Én csak három latin osztályt jártam vele Pozsonyban. Aztán a szél engem elfujt tőlük. A társaim mind urak lettek. Én csak falusi tanító.

Örvendezve nyujtottam neki a kezemet:

— Főtisztelendő Répa barátom! Jónapot!

Meglepődve nézett reám, és mosolyogva pillogott. Beletelt egy perc, míg végre megszólalt:

— Nini! Te vagy? No lám: vásárban mit nem talál az ember!

És beszélgettünk.

— Hát milyen az élet Pali?

— Ízetlen, barátom; ízetlen, mint a cukrozatlan tea?

— Nem vagy tán beteg?

— Nem. Vagy olyan vagyok, mint aki beteg?

S kérdően fordította rám a szemét.

— Nem. Csak hogy az életet ízetlennek mondd. Abból gondoltam, hogy talán gyomorhajos vagy?

— Én? Gyomorhajos? Ugy eszek, mint a csikvándi farkas.

Egy testés úri ember nyomult át a vásári népen. Naptól sült piros arcu, felkandarított bajuszu. A fején poros szürke kalap. A kezében lovagló ostor.

Rábámultunk.

— Ösmered? — kérdezte a pap a szemöldökével a nagy ember felé intve.

— Nem. Csak hogy ilyen virító egészségű ember, azért bámultam meg.

— Nohát csak nézd meg jól. Emmiatt lettem én pappá.

És fanyaran mosolygott.

A nézd-meg-jól emberen nem volt több nézni válog. Láttam máskor is olyan embereket, akik az egészségök virulásával tűnnek ki a sokaságból. Mindig ragyogó szeműek, elégedett arcuk, bőven esznek-isznak, harsogva nevetnek, ritkán haragszanak, mindenkit szeretnek. Öröm az ilyen embert látni!

— Lócsiszar vagy borcsiszar? — kérdeztem a paptól.

— Birtokos ember. De gyerünk valamerre. Nem óhajtok vele találkozni.

Magával vont egy lejtős útca felé, amelynek magasra vont kapujáról sörös kancsót tartó bádogkéz nyúlt ki az utcára.

Oda tértünk be.

Az udvar tele volt asztallal. Még a kis udvari kertbe is tettek vagy hármat. Az a három üres volt. Odatelepedtünk az egyikhez a díófa alá.

A pap elkérdezett, hogy hogy és mint vagyok? Aztán én kérdeztem:

— Hogy élsz? Micsoda gondolat vitt a papi pályára? Ámbátor okosan választottad.

— Hát én is azt tartom, — felelte a sör habját lefujintva. Mit vergődjek az élet gondjaival!? Csármas asszony, vásott kölykek, gyötrelmes munka értök egy egész életen át, — bolond aki vállalja. Az életem legokosabb lépése bizonyára az volt, amikor átléptem a szeminárium küszöbét.

— Az imént azt mondtad, hogy izetlen az életed.

— Hát tudod azért nekem is megvan a magam

sokféle tüskéje. Az iskola, a község, aztán az az unalmas fészek. Nyáron még csak megjárja: sétálhat az ember jobbra-balra, de télen . . . Korán sötétedik, aztán olvasni se lehet mindig. Olykor az óra elé ülök, és nézem hogyan halad az élet . . .

— Nincs társaságod?

— Ki volna? A jegyző? Mindig ír, és mikor nem ír, alszik. A tanító? Nem tud egyébről beszélni, csak a vadászatról. A szakácsném? Csak nem ültetek be egy nyolcvan éves tyúkot a szobámba, hogy ott vatyogjon!? Te nem unatkozol?

— Soha.

— Persze városon lakol. Ámbátor én, ha városon laknám is . . . Nem szeretem a társaságot. Magvatosan szalma az emberek beszéde. Miről beszéltek városon? Helyi ügyekről, meg amit az ujságban mindenki olvas, tehát mindenki tud.

A megüresedett szomszéd asztalhoz falusi molnárféle ember telepedett. Két fiu-gyerek volt vele. Az idősebbik tízéves, a kisebbik hat. De mind a két fiu egyformán volt öltözve, szinte uriasan. Dohányszinű, egyforma ruha rajtok és pörge kalap. A ruha úri szabásu, a kalap parasztos. Mind a kettő csillogó fekete szemü, piros arcu tömzsi gyerek. S hörpintgették a sört boldogan.

— Nézd milyen szép gyerekek, — mondtam a papnak, — s mily egyformák!

— Csakugyan szép gyerekek, — felelte a pap. Hiába, csak falun lakik a jóegészség!

Akaratlanul is a többi asztal körül ülő falusiakra pillantottam. Mind egészséges arcu ember. Vörösek mint a cserépszindely, s eleven tekintetűek.

A pap maga elé mélyedten nézett az asztalra, aztán mintha én is tudnám miről gondolkodott, mintegy folytatásképpen szólott:

— Ezzel történt barátom, hogy mikor letette az érettségét, hazament. Az apja, — afféle úri ruhába bele gazdagodott paraszt ember, — kiveszi a bugyellárist, és előnyálaz belőle egy szép ezres bankót.

— No azt mondja, — minekelőtte beiratkoznál a jogra, eredj kissé világot látni. Pihenj egy esztendőt. Nesze, itt a pénz. Vagy ha két esztendőt akarsz pihenni, adok még egy ezrest.

— Adjon még egy ezrest, — mondja a fia.

Akkor még mondanom se kell, forint járta.

A fiu zsebrevágja a két ezres bankót, s másnap útnak ered. Azzal búcsúzott el, hogy kimegyen Párisba, Londonba, talán Amerikába is.

Valami nyolc napra rá Sopronban van az öreg hetivásáron. Az idő csunya essős. Ül a vendéglő ablakában és ebédel.

Egyszer ahogy kipillant az utcára, látja, hogy ott cammog négy gyönyörű szimmentáli tehén. Oly remek állat mind a négy, hogy a kés, villa, kiesik a kezéből.

A tehén után két hajcsár kullog. A két hajcsár nyomában . . . alig hitt a szemének: az ő kedves Lukács fia.

Poros volt a fiu nyakig.

Az öreg csaknem kövé meredt bámulatában.

— Mi a csoda lelte ezt a gyereket? Csak nem állt be tehénhajcsárnak?

A fiu megállt a vendéglő előtt. Magához intette az egyik hajcsárt és aprópénzt adott neki. Ő maga befordult. Egy perc múlva belépett az ebédlőbe.

Az apja még mindig azt hitte, álmodik.

— Hát te . . .

— Hazaérkeztem.

— Csak nem a tied tán az a négy gyönyörű . . .

— De bizony apám. Bécsben éppen gazdasági kiállítás van. Bementem. Láttam azt a szép négy tehenet. Gondoltam: ezeknél szebb néznivalót nem látok én Londonban se! hát minek menjek tovább?

— No fiam, — azt mondja rá az öreg, — már látom, hogy te se születnél úrnak. Csak vedd át a birtokot. Szánts, vess. Éljen kedvedre.

Ilyen tulok.

De az imént említettem, hogy emmiatt lettem én pappá. Hát azt is elmondom:

Mikor nyolcadikba jutottunk, én egy finánc fővigyázónál laktam. (Izlik neked ez a sör? Nekem se. Igyunk tán ürmöst. Hé, csaplár! Hozzon félliter ürmöst! vagy egy litert is ha jó.)

Én akkor tizenkilenc éves voltam, Lukács huszonegy. Későn kezdte az iskolát.

Egy márciusvégi napon ellátogat hozzám Lukács. Nem szokott hozzám járni. Valami meleg barátságban se voltunk, csak ahogy szoktak lenni akik egyszőlőben szoktak kapálni. De a vár közelében lakott ő is, és valami görög fordítás kellett neki.

Körülpillant a szobában, és azt mondja:

— Hogy lehet ilyen lyukban lakni?

Mert kamara volt valamikor az én szobám. De előttem is diák lakta. Az ablakom egy kis húszlépéses kertre nyílt. Kályha nem volt benne. Csak épp ami meleg a konyháról begözölgött, az enyhítette télen a levegőjét.

— Hogy lehet ilyen lyukba lakni?

Ma már bizony magam is ezt kérdezem. S főképpen hogy hogy lakhattam ott négy éven át?

Abban a szűk zúgban nem volt egyéb csak egy ágy, egy ingó-lábu asztalka, meg egy nádszék. Az ágy oly rövid volt, hogy csak összevont térddel lehetett benne feküdni. A ruháim szögön lógtak. Ha vendégem jött, ráült az ágyamra. De ritkán nézett el hozzám valaki.

És én mégis szívesen laktam ottan. Tizenegy forintot fizettem mindössze a teljes ellátásért. Azt másutt nem kaptam volna meg sehol. A másik ok meg, ami odakötött az volt, hogy én már ötödik osztályos koromban pipáztam. Fináncnál jó annak lakni aki pipás.

De más kellemségek is kötöttek arra a helyre. A házban nem volt bölcsős gyerek, se hegedű, se zongora. Az udvar másik felén álló házacskában is csendes lakó lakott: egy hadnagynak az özvegye, Dormándyné nevű. Annak csak egy leánykája volt, s az se lármás.

Az én gazdám többnyire hivatalos csavargással foglalkozott, hát csak a felesége volt otthon, egy bodros-fejkötőben járó pápaszemes asszony. Magában az nem zajoghatott. A másik asszony, a hadnagyné napestig a szobájában ült, és dolgozott. Abból élt, hogy papagályokat himzett, rózsaszín-szárnyu fehér papagályokat amint kék levegőben, valami leveles galyon ülnek, és ostoba szemmel néznek a világba. Később hallottam, hogy spanyolfalra valók voltak a himzései. Hát az sem ért rá lármázni. Többnyire egyedül is ült otthon. A leánykája — Cili nevű, — iskolába járt. Szóval, az is odaragasztott engem, hogy zavartalanul lehetett a házban tanulnom.

Nyári estéken kiültünk a fináncal a kiskertbe, vagy az udvarra, és ott pipázgattunk. Néha az asszonyok is széket tettek ki, és hozzánk ültek. Beszélgettünk. De jobbára csak a finánc beszélt. Jóhumorú ember volt. Mindig tréfás történeteken járt az esze, és röhögve mondta el. Vannak olyan boldog emberek! Persze szamarak. De átvihogják az életet, tehát boldogan élnek. Porubának hitták a jóembert. Vastaglábú és vastag hajszu finánc volt. A bajuszához hozzáeresztett a szakállából is, és mikor gondolkodott marokba fogva simogatta.

A dohánycsempészekről meg a falusi parasztokról beszélt persze legtöbbet. Hallgattuk és nevettünk vele. A felesége rikoltva nevetett, és rácsapott olyankor az ura vállára, mintha mondaná:

— Óh te nagy furfangos!

Olyankor a kis Cili is vonaglott a nevetésben. A kezét tördelve nevetett, s a fejét a félvállára hajlítva. A fogai szinte világítottak az esthomályban. Csak a hadnagyné maradt félkedvű. Fanyaran mosolygott, és a fejét rázta:

— Szegény ember, — mondotta az sz-et kissé a nyelve hegyéről ejtve. Minek bántják őket? Hadd éljenek.

Az orrát kissé magasan viselő negyvenéves asszony volt; szigorú arcú és nagyfejű. Mindig feketében járt, és mindig méltóságosan.

— A törvény törvény, — mondta rá néha a finánc.

De nem is igen hajszoalta ő a szegény dohányosokat, inkább a pálinka-csempészek érdekelték. Azok többnyire németek voltak, és különféle rókasággal igyekeztek a fináncokat kijátszani.

Egyébiránt szegény volt a finánc is, a hadnagyné is, mint ahogy a külvárosi nép szokott lenni. De azért sohse éhezünk, sohse fáztunk.

Hát mondom: Lukács látogatott el hozzám.

Leült az ablakhoz. A párkányra tette a papirosát. Én belefogtam a görög fordítás diktálásába.

Egyszercsak Lukács visszaszól:

— Te Pali, ki ez a szép kis teremtés?

Kinézek az ablakon, hát Cilit látom a kertben, az özvegy hadnagynénak a leányát.

Semmi csodálni való nem volt azon, hogy Lukács egy leány iránt kérdést vet. Elvégre gyakori az ilyen pillanatnyi érdeklődés az öregdiákoknál a lányok iránt. *Ki ez? Vagy: De csinos!* — Aztán a következő percben elfelejtjük.

Akkor mégis, nem tudom miért, megérintett a kérdése. Hogy azt a leányt Lukács szépnek mondja. Én négy esztendeje látom mindennap, de sohse fedeztem fel rajta semmi szépséget. Mikoriban odakerültem kurtaszoknyás csontosképű leányka volt, s vörös-kezű, nagylábu és nagyfogu. A négy év alatt persze megnőtt. Én bizony nem sokat koptattam rajta a szememet.

A leány gyakorta megfordult a kertben. Csak afféle kis kert volt az: húsz lépés széle-hossza. Két fa állt benne: egy sovány szilvafa, meg egy hitvány kis diófa. Az ablakom előtt egy orgona-bokor is magánkodott. A bokor előtt padocska volt és egy alacsony malomkő-asztal. Említettem, hogy kiültünk oda szép estéken a fináncsal.

A leányon az anyjának a fekete kabátja volt, s a fején ibolya-színnel sávós zsenília-kendő. Valami magot vetett: mákot, vagy répát, és azt gereblyézte.

Lukácsnak a szava csak elmúló megjegyzés volt. Irt tovább. Aztán valami negyedórát beszélgettünk, s hálás kézszorítással távozott.

Másnap ebédután rágyujtok pipára, és az ablakhoz ülök, hogy tanuljak.

Cili megjelenik a kertben.

Máskor rá se néztem volna, de hogy Lukács szépnek mondta, akaratlanul is ráfordult a szemem, hogy mondok: mit lehet ezen szépnek látni?

Csakabban a színehagyott posztókabátkában volt, amelyben az előttevaló nap, és csakaz a zsenilia-kendő a fején. Hát bizony felnyúlott, megnőtt. Formásabb is, mint gyermekkorában volt, szinte fiús testalkatú. Keze, lába nem olyan nagy már mint csirke-korában volt, de szépnek bizony nem valami szép. Olyan mint száz meg száz más leány: kifejezéstelen arcú, közönséges, mint a gyári kanál.

A leány valami öt cserép poros pelargóniumot ültetett ki. A kert fele az övök volt. Csakhogy a kertnek az a fele, amelyikre a mi házunk vetett árnyékot. Az udvarunk ugyanis amint említettem, két kis egymással szembenéző ház volt. A kert is asszerint oszlott volna kétfelé, de a fiánc volt a ház tulajdonosa, és a koszmós szilvafa tekintetéből a tulsó felét tartotta meg a kertnek.

Hát Cili ott térdelt féltérden. Konyhakéssel vájt gödröcskéket a virágainak. Az arca álmodozó volt és sápadtkás, mint a szobai leányoké szokott lenni.

A nap oly melegen sütött, mintha már java tavasz volna. A macskájok is, — egy hasas szürke macska, — kifeküdt a kerti padra, a nap melegére, és ott aludt.

Cili az essővízes hordóhoz ment a kannával, és gondosan öntözgette az imént ültetett pelargóniáit.

Ekkor egy nyájas hang szólal meg az udvaron:

— Bocsánat kisasszony, hogy figyelmeztetem, de nem jó ilyenkor öntözni.

Lukácsnak a szava.

Cili ránéz. Elpirul.

Lukács se szól többet. Vörös arccal nyit be a szobámba.

— Megin itt vagyok, — mondja vidáman. Egy nagy gondolat hozott, pajtás!

— Nagy gondolat?

— Az. Arra gondoltam pajtás, hogy együtt tanulhatnánk. Kétszer-háromszor elolvassuk, aztán egyikünk elkezd mondani, a másik folytatja, ha megakad. Ha egyik se tudja mondani, belenézünk a könyvbe. Hát nem nagy gondolat ez? nem jó ötlet?

Az ötlet nagyon is jó volt. Szinte csodáltam, hogy annak a szalonna-embernek a fejében megszülethetett. Olyannyira buzgó tanuló voltam, hogy örültem mindennek, ami a tanulásban segített. A leányra nem is gondoltam abban a percben.

Nekidőlünk a tanulásnak, de az én Lukácsom mingyárt az első próbában megfeneklik. Az igaz, hogy mindig kipislogott a leányra.

— Hiába, — azt mondja, — ma nincsen jó- napom. Az éjjel rosszul aludtam. Nem jó ha útcái szobában lakik az ember. Milyen szerencsés vagy te, hogy van ilyen csendes kis zugod. Te Pali, mondok valamit: cseréljünk lakást.

Ez az ötlete már bolondság volt. Az ő lakása legalább is kétszer olyan drága, mint az enyém.

— Megszoktam ezt a lyukat, — feleltem kitérően.

— Megszoktad, hát megszokod azt is. Vagy attól tartasz, hogy az költségesebb? Az én apám fizeti továbbra is. A cserét én nem írom meg neki.

— Nem, nem. Hátha apád betoppan egyszer? Nem szeretem az efféle izéket.

— De az én apám nem olyan. Legföljebb nevet rajta egyet. Az én apám minden kívánságomat teljesíti most már.

— Nem, nem, — feleltem, — mindent kerülök ami nyugtalanít.

E beszélgetés alatt Lukácsnak a félszeme folyton a kertben bolygott.

— Te Pali, — azt mondja, — hogy hívják azt a leányt?

— Cilinek.

— A fiáncnak a lánya?

— Nem. Egy özvegy asszonyé.

— Aki a másik házban lakik?

— Azé.

— Nincs vele valami... izéd... barátságod?

És nevetett.

Megvetően legyintettem.

Ő megint kisandított az ablakon, és a fejét rázta:

— Micsoda fehér homlok! Micsoda szem!

Kinézek, hogy talán más leány is van ott? De csak Cilit látom. Ott babrál a virágain. Spongyával mossa a port a pelargóniák leveléről.

Hát csakugyan fehér a homloka, és nem olyan keskeny, mint a nőké szokott lenni. Én bizony nem láttam eddig a homlokát.

— Tégy nekem egy szivességet, — mondja Lukács.

— ?

— Gyere ki velem a kertbe. Látom hogy pad van itt az ablakod alatt. Azon a padon tanuljunk. Jó?

— Nem bánom.

— És mutass be engem annak a leánynak.

Vállat vontam:

— Kell is ide olyan parádé. Szólj neki, aztán megvan.

Semmi csodálni valót nem láttam a kívánságán. Húsz éves korában az ember minden kötény iránt érdeklődik. Sőt éppen az az érthető hogy az ilyen ostoba ember figyelmét éppen az ilyen semmi-leány vonja magára.

Kiléptünk a kertbe. Nálam pipa volt, nála szivar, és mind a kettőnk kezében könyv.

A leány megint elpirúlt.

Lukács meglökött.

— Cilike, — mondom leereszkedően. Ez a barátom be akar mutatkozni. Lukács a neve, Horváth Lukács.

A leány főlegyenesedett, és fülig pirosan nézett Lukácsra.

Lukács olyan városiasan emelte meg a kalapját, mintha legalább is egy grófkisasszonynak mutattam volna be. A leány nem nyújtott kezét, csak Lukács felé fordította a tenyerét, és mosolygott:

— Sáros . . .

— Felírom tartozásnak, — felelte Lukács. Az imént mondtam, hogy ilyenkor nem jó öntözni. Meglássa Cilike, hogy egy hét múlva rozsdás lesz minden levél.

Cili hitetlenül nézett reá:

— Igazán?

— Tapasztalásból mondom. A gazdák az essőt se szeretik ilyenkor. Azt mondják: A márciusi essőt vasvillával is ki kellene vetni a földből, ha lehetne. Milyen virágú pelargóniák ezek?

— Mind halvány rózsaszín, — felelte mosolygó arccal a leány. Én nem szeretem a tüzes-piros pelargóniumot.

(Milyen csinosan tud ez a csitri mosolyogni! És milyen bizalmasan beszélnek!)

— A piros virág csak a mezőn szép, — felelte Lukács. Mondja csak Cilike, milyen virágai vannak még?

— Csak szegfűm van egy bokor. Fehér szegfű, teljes. Meg egy leánderunk van. De azt csak később tesszük ki.

— Ha megengedi, hozok én magának hónapos rózsát. Legközelebb, mikor eljövök Palihoz.

— Köszönöm, — felelte újra elpirosodva a leány. Nem tudom, hogy... hogy a mama megengedi-e, hogy elfogadjam?

— Ha nem engedi meg, akkor idelopjuk. Igaz-e Pali?

Rábólintottam. Gondoltam: üres fecsegés.

A leányt ugyancsak pirosította ez a beszélgetés.

— Megyek már, — mondotta. Csupa sár a kezem...

És kacérkásan mosolygott. No lám!

Hogy magunkra maradtunk, elhajtottam a macskát a padról, és leültem.

— Gyere hát, — mondtam türelmetlenül, — ta-

nuljunk. Vagy ha nem akarsz, hát erédj haza, legalább én hadd tanuljak.

Ujra nekikönyököltünk a tanulásnak. Lukács összeszedte az eszét. Csakugyan úgy lett, ahogyan javasolta: hamar és tökéletesen elkészültünk.

Másnap, — bolondnak bolond a szerencséje is, — Lukácsot kiszólítják. Felel persze ahogyan soha életében. A professzor még meg is dicsérte.

— Ezt neked köszönhetem, — mondja óra után. És megölelt.

— Magadnak köszönheted, — feleltem jószívvel. Gyere el ma is, aztán meglátod, hogy micsoda változás lesz a lelkedben is, ha mindig elkészülsz.

Mert az iskola falain belől mindig nyomott volt a kedve. Becsületesen sohse tanult, hát szorongott, hogy kiszólítják. Hapedig kiszólították, ritkán birt kiverejtékezni egy-egy *elégségest*. Akkor meg az kedvetlenítette. De ha kívül volt az iskolán, egyszerre elcsapott magától minden gondot: szivarra gyújtott, és az övé volt a világ.

A világ egyáltalán a szamaraké, barátom. Figyeld meg. Az okos ember mind dologba veszi az életét. Kinek dolgozik? A szamaraknak, a henyéknek, a selyem ágyban született heréknek.

Lukács eljött aznap délután is. A kertbe nem álltunk ki, mert éjjel eső esett, és a föld ragadós volt még. Cilivel nem beszélt, csak épp az ablaknál köszönt neki, hogy áthaladt az udvaron. Tanultunk megint buzgón majdnem estig. Lukács boldogan vált el tőlem. Azt mondta, hogy egy vadonatuji tajtékpípával fog megajándékozni.

Sohse volt addig tajtékpípám, hát persze örültem az ígéretének.

— Csak gyere el, járj el rendesen, — mondtam a kezét melegen megrázva, — meglátod mennyire javadra válik.

Másnap azonban szél fujt. Lukács otthon maradt.

Pedig este elállt a szél, s tavaszi enyheség következett a nyomába. Gondoltam: eljön tán este? vártam is a kapuban pípázgatva, debiz az én Lukácsom nem jelentkezett.

A finánc akkor tért haza. Vacsora után kiültünk a kertbe, hogy meghallgassuk az élményeit. A két asszony is hozzánk telepedett. Cili kis szalmaszéken az anyja mellé.

— Érdekes, gondoltam, hogy ez a leány még most is gyermek-székre ül: maga se érzi, hogy nagyleánynya fejlődött.

S több gondolattal nem is foglalkoztam vele. Nekem ő csak egy szoknyás senki volt. Akárhányszor láttam őt söpörni, cipőt kefélni, krumplit tisztogatni. És hát nekem is volt otthon lánytestvérem, akiről a barátaim azt mondták: Gyönyörű leány ez a te Kati nénéd! — Csak magamban nevettem. Látták volna reggelenként a foltos alsószoknyában, fásultan ásítozva, nyujtózkodva. Csunya prózai állat a nő! Ők maguk is tudják. Azért szednek magukra mindenféle cifraságot.

A finánc összehazudozott, szokása szerint mindenfélét, és maga nevetett rajta legtöbbet. De aztán elálmosodott, s az asszonyok vették át a szót.

Egyszer csak hozzám fordul a hadnagyné:

— Mondja csak Zeller: ki az a derékforma fiatal ember, aki magához járogat?

— Iskolai társam, — feleltem közönbösen, — Horváth Lukács a neve.

— Miféle családból való?

— Gazdálkodó az apja.

Az asszony a két ujjába fogta az állát, és gondolkodva nézett reám:

— Vagyonosak?

— Hát biz azok nem kérnek kenyeret senkitől.

— Hány holdjuk lehet?

— Nem tudom. Lehet ezer is.

— Hm. És sokan vannak testvérek?

— Nem, csak ketten: ő meg egy leány.

Eddig érve asszonyi kíváncsiságnak véltem a kérdéseit. Az asszonynép rögtön érdeklődik mindenki iránt, akinek egyszer az arcába nézett. Tudni akar róla minden jót és minden rosszat; de legkivált rosszat. Hanem mikor azt kérdezte, hogy hányan vannak testvérek? nekem egyszerre az eszembe villant, hogy az asszony bizonyosan látta őket a kertben, ahogy beszélgettek, s azóta a hetedik szentségről álmodott.

Erre már elmosolyodtam.

— Gazdagok azok — mondtam féltréfásan. Lukácsnak már ki is van szemelve egy olyan menyasszony, aki nem harisnyában tartja a pénzét, hanem zsákban.

Dormándyné csodálkozva vont egyet a szemöldökén. Cili álmodozó nyugodt szemmel nézett reám. Aztán a fiácnak új történet jutott az eszébe a parasztról, aki föld-bért megyen fizetni a városi úrhoz s leveti előtte a csizmáját, hogy a pénzét elővegye.

Másnap Lukács megint meglátogatott, s elhozta

az ígért tajtékpípát. Félforintos babpípa volt, de én azért örültem neki.

Mégis jó fiu ez a Lukács, — gondoltam. — Tuloknak, tulok, az igaz, de azért jó fiu.

A tanulás aznap délután sehogyse folyt. Lukács szórakozott volt, s ki-kipillantott az ablakon.

— Nem tudok ilyen meleg időben tanulni, — mondotta renyhén elnyújtózkodva.

Nem volt pedig nagyon meleg a nap, csak mint tavasszal szokott lenni.

Darabig beszélgettünk, aztán kikisértem. Cili nem volt látható. Bizonyosan bent járt a városban.

Aztán három nap múlt el ugyanígy. Lukácsnak a tanuló kedve elcsökkent. Csak beszélgettünk. A leány nem találkozott.

A következő napon elmaradt. Mondtam neki másnap, hogy vártam. Azt felelte, hogy fáj a feje, ha tanul; majd csak külön tanulgat, otthon; egyéb-
iránt meg fog látogatni olykor, csakhogy estefelé, mikor már mind a ketten elvégeztük a dolgunkat.

Ekközben kibontakozott a tavasz. A fűzfák ki-levelesedtek. A ház előtt levő téren is kizöldült a fű. Néha egy madzagra kötött báránka legelészett rajta. A házak oldalában gyerekek gomboztak.

Kiállok napnyugta felé a kapuba, és ott pipázgatok. A hegyoldalon laktam. A kapuból látni lehetett az egész várost, jobban mondva a városi házak tetejét, templom-tornyokat, meg a távolban a gyárkéményeket. A szomszéd házak előtt is kiültek az enyhe tavaszi estén a padra.

Dormándyné is előbujt a lányával, és ott sétáltak a ház előtt fel és alá.

Én lusta voltam megmozdúlni, hogy velök sétáljak. Meg nem is érdekelt a beszélgetésök. Különben sem érdeklődtünk egymás élete iránt, noha egyudvaron laktunk. Eljártam olykor mellettök szótlanul, csak épp hogy megbillentettem a kalapomat. Cilinek meg pláne nem is szoktam köszönni se.

Hát mondom csak néztem őket.

Felöltött, hogy Cilin tavaszias kék ruha van, Tegethoff-szín, uj. A lábán is elegáns cipő, gombos. Sohse láttam azelőtt olyan csinosan felöltözködve. Az anyja csak a szokott fekete ruhájában sétált vele.

Egyszerscsak elővállik az utcából az én Lukács barátom. Kockás szürke ruha van rajta, s a fején szalmakalap. A szájában hosszuszáru kis tajtékpípa.

No lám: pipázik a kedvemért!

Hát mosolygott is rám. Mosolygott, mint a friss-festésű kulacs. De ekközben meglátta Cilit. Egyszerre irányt változtatott. Hozzájok ment gangos illegéssel. Bemutatkozott Dormándynénak, és velök lépett.

Erre én is csatlakoztam hozzájuk.

Ő mint afféle neveletlen fráter, Cili mellé sorakozott. Én az asszony mellé.

Dormándyné elkérdezte, hogy milyenek a reményseink az iskola végzésére? aztán magáról beszélt. Elmondta, hogy mily szerencsétlen volt az élete. Dormándy hadnagy hat év hosszát udvarolt neki, míg végre bele tudta hajlítani az anyját, hogy megesküdhettek. Dormándyné ugyanis árva leány volt és vagyontalan. A hadnagy anyjának kellett letennie a kauciót a menyéért. A kaució egy belvárosi emeletes házikó volt, amit szokás szerint a katonai bizottság háromszoros értékére becsült. Hát végre összekelhettek.

Azonban mi történt: a házasságuk második hónapjában a férje bevezette őt a társaságba, a tisztnek közé. A Palugyai ebédlőjében történt az, ahol szerdánkint este a tisztek feleségei is megjelentek. Egy ittas kapitány beszélgetés közben a keresztnévén találta szólítani Dormándynét, noha leánykorában nem ismerte. Erre Dormándy fölkelt és azt kérdezte: Mi jogon szólítja ön a keresztnévén a feleségemet? A kapitány részeg fővel csak legyintgetett: Szép asszony hát szép asszony . . .

Dormándy hazavezette a feleségét. Másnap a kapitánynyal megverekedett. Könnyűcske karsebbedt tért haza, s a kapitány a viadal után megígérte, hogy a legközelebbi együttes vacsorán ünnepiesen kimagyarázza, hogy boros volt és gondolat nélkül beszélt; megköveti az asszonyt is. Az ügy így el lett volna intézve szépen, de még se lett belőle semmi. A hadnagynak ugyanis a kardtól-e vagy a sebész gondatlan varrásától elmérgedt a sebe, s belehalt.

Az asszony ezt már tikkadozva, könnyes szemmel beszélte.

Én úgy félszemmel csodálkozva néztem rá. Ez a hámlós bőri fakó asszony . . . erre mondták volna, hogy „Szép asszony hát szép asszony!“? El nem tudtam képzelni, hogy milyen lehetett fiatalságában? A leányához nem hasonlított. Cilinek a szeme fekete volt, az övé sötétsárga. Cilinek az arca szélesebb, álla kerekesebb, ajka is duzzadtabb.

— Óh a lelkem jó uram! — folytatta az asszony fájdalmas sóhajtással, — mily nemes lélek volt! mily egyenes, vitéz karakter! A vonásait Cili örökölte . . .

S a leányára pillantott.

— És még ez volt az eggyetlen szerencsém a kegyetlen istencsapásban. Mert az anyósom engem okozott. Azt mondta, hogy kacér voltam, és hogy ismerem előbből is a kapitányt. Megtagadta Cilit is. Az uram sírját még jóformán be se hantolták, már levelet irt, hogy átadom-e a házat, vagy megvárom, hogy pörrel vegye vissza? Átadtam, visszaadtam neki mindent pör nélkül. A rokonaim hibáztattak, hogy a gyermeknek tartoztam volna az apai örökséget megtartani, de nem cselekedhettem másként. Azt gondoltam: elmondom majd Cilinek ha felnő, és ő helyeselni fogja.

A leányára nézett.

Cili mosolyogva bólintott.

— Fölneveltem a leányomat, — folytatta az aszszony, — fölneveltem az öreganyja segítségével, a kezem munkájával. Később persze megösmerte a bűnét az öregasszony. Láta a leányomat, és látta a leányom arcában a fia arcát. Megleste mikor kijött az iskolából, és megragadta, csókolgatta, mint valami örült. Eljött hozzám is, de amint belépett az ajtón, csak ránéztem, fölkeltem és az ajtóra mutattam:

— *Ki!*

Elment, mint a megdobott kutya. Sokideig nem látta a leányom se, de aztán megintcsak megjelent az iskolaajtóban, és csókolta. Különösen a szemét csókolja mindig, ha valahol megkaphatja. A leányom persze nem tiltakozik ellene. Mondtam neki, hogy csak engedje magát. Elvégre öreganyja, és Cili . . . hátha rászorul, ha én véletlenül meghalok. Mindössze attól tiltom el, hogy ha ruhafélét küld neki, nem engedem viselnie.

Dormándyné mindezt töredezetten, el-elfulladva mondta el. Szinte bele is fáradt.

— No én bemegyek, — mondotta a végén.

S a leányára nézett:

— Te még kint maradsz?

— Maradjon még Cili, — esengett Lukács.

És a leánynyal sétáltunk tovább.

Miket beszél az ember egy tizenhat éves leánynyal? — ma már nem tudnám megmondani. Csak arra emlékszem, hogy eleven és vidám csevegéssel folytattuk a sétálást. A leány mintha egy ma-született új teremtés volna, — a kaktusz mikor egyszerre virágban pompázik . . . És úgy csacsogott az a kis éretlenség, mintha teljes életében fiatal emberek társaságában forgott volna.

Hét óra tájban kiszólt az anyja az ablakon. Cili kezét nyújtott Lukácsnak:

— Jóéjszakát.

— Szép álmokat! — sóhajtotta Lukács a leány kezét hosszan megszorítva.

— Az éjjel apámmal fogok álmodni, — felelte ártatlanul a leány. — Anyám még ennyire nem beszélt róla soha. Nem szereti a szomorú beszédeket. Azt mondja: az élet ugyanis tele van szomorúsággal.

S tőlem is rövid kézszorítással vált el. Puha és meleg volt a keze érintése, — mint a leányoké szokott lenni. Azelőtt sohse fogtunk kezét.

Mink aztán még kasideig beszélgettünk. Lukácsot elkísértem az utcánk végéig, s barátságosan elváltunk.

Mért váltunk el barátságosabban, mint szoktunk? A levegő tavaszi volt. És a leány is tavaszi volt. A földből élet-áramlatok szállnak föl tavasszal. Rejtél-

mes erőket hordoz a levegő. Mindennek megvan a természeti oka.

Aznap este először történt velem, hogy gondolataimban a leánynyal foglalkoztam.

Úgy tűnt fel nekem, mintha aznap beszéltem volna vele először. Dehát mi is volt azelőtt? Éretlen szoknyás gyermek. Úgy néztem rá, mint a zöld szilvára. De ma . . . igazán szép és kedves leány! A szeme csakugyan érdekes. Ábrándos mélytüzű szemek! S mily egyenes, katonás járásu leány! Meglátszik rajta, hogy az apja katona volt.

És színes álmokat festett a fantáziám. Már nem prózai senki volt ő nekem, már én is olyannak kezdtem látni, aminőnek Lukács. Valami finomabb matéria ez, mint a többi leány . . .

Életemben először történt, hogy házasságra gondoltam. Milyen szép játéka volna a sorsnak, ha azt a leányt nekem osztaná feleségül.

De mi a házasság gondolata a tizenkilenc éves embernek? Bizony úgy gondolja, mint a gyerek a mézes kenyeret: Ha egyszer nagy leszek, mindig mézes kenyeret eszek. Se lekötöttség, se felelősség, se verejtékes gondok, csak mézes kenyér . . .

Reggelre persze kihűlt a házasság gondolata a fejemből. A leány alakjáról eloszlott a varázs. Olyanná vált, mint a színész-kisasszony, akit este szivárványos fátyolokban, gyémántos arany ékszerekben látunk, reggel pedig köznapi ruhában, ferde sarku papucsban, sárga arccal, álomtól dagadt szemmel, amint a konyhaajtóban ásitózva forgatja a kávédarálót.

Micsoda bolondság volna, — gondoltam, — ilyen kétszoknyás leányhoz kötni a sorsomat! Néhány hó-

nap mulva én végzett ember leszek: még néhány évi jogászkodás, aztán lapozgathatok a telekkönyvben.

Lány és házasság nem is fordult meg aznap többé a fejemben. Este csak Lukácsra való gondolatból állottam ki a kapuba. Meg is érkezett. Pípa nem volt nála, csak szivarozott. A nyakán cseresznye-színű új nyakkendő viritott. A bajuszkája olyan hegyesre volt sodorva mint az aprószeg.

— Bemenjünk? — kérdeztem, hogy kezet szorítottunk.

Mert az előbbi napi sétálást elmúlt történetkének gondoltam. Lukács hozzám jár barátságból, s ha véletlenül leánynyal, akármiféle leánynyal találkozik, kedves neki. A fiatal emberek mindenütt ilyenek.

De Lukács nem akart bejönni.

— Jobb ideki, — mondotta. — Minek ülnénk be abba a szűk barlangba?

Szép piros tavaszi est volt aznap, aranyhabosak a felhők. A Dunáról éltető fuvallat járta az utcákat.

Fel és alá sétáltunk a ház előtt.

Egyszer csak Lukács beköszön a Ciliék ablakán, s odalép:

— Ma nem sétálunk, Cilike? Az idő kellemes.

A leány válaszát nem hallottam.

Lukács folytatta:

— Vétek ilyenkor dolgozni! A szemét is rontja. Mozgás is kell. Aki nem jár levegőn, elfonnyad, korán megöregszik.

Erre magam is az ablakhoz léptem. Cili ott ült az ablaknál, himző ráma mellett. Az udvari ablaknál az anyja varrta a papagályt, nem tudom hány ezrediket.

Cili az anyjára nézett. Dormándyné bólintott:

— Hát csak eredj ki. Én még kisideig dolgozok. Cili egy perc múlva kilebbent az ajtón.

Sötétkéék szatinban volt, mint az előbbi napon, csak épp a nyakára vetett egy kis türkiz-szín selyemkendőcskét.

Lukácscsal kezét szorított; vidám volt, boldog volt, látszott rajta, hogy szívesen van velünk.

Amint a bárányhoz értünk, megállt és rágyönyörködött:

— Micsoda édes kis állat!

Megsimogatta a fejét. Fűvet szakított neki onnan, ahova az állat el nem ért. A bárányka elfogadta a kezéből. Cilit ez méginkább elbájolta: féltérdre bocsátkozott, és a két tenyerébe fogta az állatka fejét, az arcához szorította:

— Kis gyönyörűm!

— Ezt kellene paravánra hímezni! — mondotta Lukács mámorosan, — magát így a báránynyal. Annál szebb paraván nem lenne a világon!

Aztán sétálgattunk tovább.

Napenyészet után Cilit beszólitotta az anyja. Elkísértük a kapuig, aztán csak magunkban beszélgettünk.

— Mily édes szép teremtés! — ábrándozott Lukács. Soha sem láttam emberi arcon ennyi kifejezést! Pedig nem mozgékony az arca. De a szeme! az a lélekkel teljes két ragyogó szem! Ha néma volna, mindent meg tudna mondani ez a leány a szemével!

És elgondolkozva nézett a kapura.

Gondoltam, képzelődik. Nem volt ő soha semmi beszédében komoly. Vannak olyan emberek, akik éretlenek maradnak örökké.

Aztán arról diskuráltunk, hogy micsoda pályát válasszunk az érettségi után?

— Én vagy jogász leszek, vagy mérnök, — mondtam. — A jogi pályán nagy lépcsők vannak. De a mérnökség is jó, különösen a vasuti mérnökség. Előre látható, hogy a vasút-építés folyton terjedő foglalkozás lesz.

— Én még nem tudom mi leszek, — felelte Lukács. — Apám azt véli, hogy legjobb, ha jogra megyek, és országgyűlési képviselőségre törekszem.

— És a birtok?

— Apám nem akarja, hogy paraszt legyek. Pedig csak egy az igazi élet: a földdel való együtt-élés.

És sohajtott.

— Apád okos ember, — mondtam vigasztalón. A falusi vagy tanyai élet nyomorúság. Essőben sár, száraz időben por, műveletlen emberek társasága . . .

— Városon nagyobb a por, — felelte Lukács. És épp az apám beszélgette egyszer a jegyzőnek, hogy azt mondja: a városi emberek zsebórához láncolt rabok. A városi ember nem tudja mért él? mért dolgozik? Csak hordozza a terhet, amit a sors rárakott; hordozza, mint a teher-hordó öszvér, nem gondolva arra, hogy hova? miért? Megy ahova hajtják, és megy mert hajtják. A gazdálkodó embert nem hajtja senki. Magának dolgozik. Annyit dolgozik, amennyit akar. Látja a szántást, a vetést, a fakadást, érést, a napot, a felhőket, csillagokat, az élet teljességét. A legszegényebb földműves is tudatosabb életet él, mint a városi irodaférgek.

Eldobta a szivarja végét, és csüggedten folytatta:

— Hát akkor mért kell nekem városi életre kár-

hoznom? Kell egy úr a családba, egy nagyúr, egy városi úr, kell egy páva a ludak közé . . . De az apámmal csak nem ellenkezhettek.

Egy nagybakancsos honvéd toppogott felénk a kövezeten. Hogy Lukácsot meglátta, meglassúdott és szalutált.

— Szervusz Marci! — kiáltotta Lukács.

S ahogy a kezét nyújtotta neki, a gallérjára nézett:

— Hallám, hány a csillagod?

— Örmester vagyok iftyuram, — felelte a katona, a nyakát félrevonva.

Lukács nevetve vert a vállára, s együtt mentek tovább. Másnap mondta, hogy az örmester úr juhászuk nekik, mikor nem katona.

Az idő nyolc óra felé járt: magam is befordultam, vacsorára. Mondottam tán, hogy az útca-ajtó a Ciliék folyosójára nyílt. Amint elléptem az ablakuk alatt, megfordultam az udvar puha földjén s benéztem.

A két nő az asztalnál ült. Spiritusznál melegítettek valamit, bizonyára tejet. Az anya háttal volt felém. Az arca mozgásáról láttam, hogy beszél. A leány a szék karjára könyökölten hallgatta. A lámpafény a spiritusz-láng fényével egyesülten vert az arcára, s valami különös fehérre színezte. Nagy fekete szeme álmatag kifejezéssel állt az anyján, mintha mondaná:

— Mily bölcs vagy anyácskám!

S csakugyan megrezdült a szeme pillája, és bólintott.

Ki nem meglepett az az arc azon estén az eszemből. Valóban rajta van a lelke a homlokán!

Megint azon eszmélkedtem, hogy kergülök.

— Az ördögít neki! — mondtam boszusan, — semmi ügyem, semmi dolgom vele!

De hiába igyekeztem józanítani magamat. Az embernek az okossága már napnyugtakor alszik; sokkal hamarabb alszik, mint a szeme. Csak az ostobaságunk marad ébren. Az ostobaságunk még azután is ébren marad, mikor már a szemünk elaludt.

Lefeküdtem, s átengedtem magamat az ostobaság bővöleteinek.

— Nekem ez a leány jó lenne mégis, ha feleségem lenne. Mily kedvesség, mily ártatlanság! S bizonyos hogy lelkileg is olyan fehér, mint az arca volt az este. Hiszen a szemem előtt nőtt fel. Soha láttam, hogy fiatal ember lépett volna be hozzájuk. S mikor is lépett volna? hiszen csak e napokban feslett ki a bimbóburókból. Mi haszna, ha valami nagyúri leányt veszek el, multjában ismeretlent, jelenében rosszkarakterűt, piperészt, tékozlót, kívül kacérkodót, otthon kigyónyelvűt, mérgesen toppantót.

A toppantásról a toppogva járó őrmester jutott az eszembe, az őrmesterről meg Lukács.

Vajjon hozzám jár-e az a Lukács esténként, vagy a leányhoz?

Ez a kérdés nyugtalanított.

Hallottam, hogy akit az ágyban háborgat valami gondolat, forduljon a másik oldalára. Ezt a tanácsot én százszor megpróbáltam, s mondhatom, nem haszontalanul. Ha valami éppen csökönyösen háborgatott, fölkeltem és ittam egy pohár vizet. A víztől aztán biztos, hogy eltávozik a lidérc.

Akkor este is megfordultam a másik oldalamra.

Hát fordult is velem a gondolataim kereke. De csak annyit, hogy Lukács helyett a báránkyára gondoltam.

A báránkyát láttam, amint Cili az arcához öleli, és bájosan mosolyog reánk.

Mennyi szeretet van a női szívben!

De ismét meg kellett fordulnom, mert Lukács szava jutott az eszembe: „Ezt kellene hímezni paravánra!”

Aztán azon képzelődtem, hogy ha egy este újra kiülünk a kertbe, és Ciliék is hozzánk, szólni fogok neki:

— Sétáljunk Cilike.

És sétálni fogunk ott kettecskén. És megfogom a kezét, és azt mondom neki:

— Cilike, édes Cilike . . .

Fölkeltem és ittam két pohár vizet. Attól aztán az érettségi vizsgálatokra fordult az eszemnek a kereke. S elaludtam.

De álmaimban újra megjelent a leány, és tündéralakká finomodva lebegett hozzám. És sétáltunk ismeretlen virágos tájakon, kék vizek és selymes lombok között. A leánynak le volt bontva a haja. Fejét a vállamra eresztette. És mindenféle édes bolondságokat susogott.

Reggel persze fölébredt újra az okosságom is. Kिरáztam az álmot a fülemből. Egyszerre tiszta szemmel láttam a világot.

— Micsoda okatlan ellágyulások! Borbélylegényhez illő ábrándozás!

Egy fiatal unokabátyám, Zeller Adolf volt az első aki nagyúr lehetett volna a családunkból, és az az ember öngyilkossá vált egy nő miatt, egy selyemruhas bes-

tia miatt, egy színházi állat miatt. Én még akkor kicsi voltam, de nagyon az eszemben maradt a családuk kesergése, a temetés, az utána való hosszas bánat, s aztán egy törvényszéki hír a kórista leányról. Lopás miatt elzárták.

Tehát már gyermekkoromban tudtam, hogy az ok-talan szerelem olyan veszedelmes nyavalya, akár a tifusz. Én bizony nem fogom elfuserálni az életemet egy szoknyáért!

Reggel, mikor iskolába indultam, találkoztam az udvaron Cilivel. A macskájokat hívta tejre. Csekélyke megrezdülést éreztem. Hidegen köszöntem neki, s rá se néztem.

Az úton aztán újra meg újra átgondoltam az éjjeli nyugtalanságomat, s tisztáztam, hogy az esti levegő s utána a szpiritusz-láng butított el. Mindennek megvan a természeti oka. S azt gondoltam: végeztem mindenkorra ezzel az ostobasággal! A leány nem nekem való. Pont!

És szinte megkönnyebbülten, megvilágosodott fejjel hallgattam aznap a professzoraimat.

Ebéd után pipára gyujtok, és az ablakomhoz ülök, hogy valami írásbeli dolgot műveljek. Ahogy kipillautok a kertbe, megakad a szemem valami rózsaszínű virágon: a Cili virág-ágyának közepén kisdud rózsa-bokor. Csak egy rózsa van rajta, de az akkora, mint a félök-löm. Gyöngye pirossal árnyalt fehér rózsa.

Valami ismeretlen szúrás járta át a mellemet.

A rózsát bizonyára Lukács adta!

... Mikor adta? Mért adta titkon? ... Hát ilyen álnok ember ez? Az én megkerülésemmel udvarol? ... Talán az utcán is kísérgeti? ... Talán

azért is jött hozzám azzal a szinnel, hogy tanuljunk együtt?

Aztán azon boszankodtam, hogy mért fáj ez nekem? Mi közöm az ügyeikkel?

És mégis rágta a belsőmet!

Szabadúlnom kell ettől az érzéstől, szabadulnom, szabadúlnom!

S a lelkemre nyugalmat bilincselve gondoltam:

Délután el fog jönni Lukács: nem talál a kapuban. Ha bejön, jó. Ha nem jön be, sétálhat maga a leánynyal. Bánom is én mint játszanak a verebek!

Meg is voltam egész délután kedvetlen nyugalommal a szobámban. Tanultam. A felölök való gondolatokat el-elhajtottam, s marokba szorított homlokkal folytattam a tanulást.

Úgy hat óra tájt azonban még erősebben nyomultak rám a zavaró gondolatok:

... Itt van-e már Lukács? Sétálnak-e már? Ha sétálnak, miről beszélnek? Olyasmit beszélnek-e, amit előttem nem mondanának? Talán éppen ma van az a nap, amelyen Lukács magához szédíti valami nyilatkozattal? Talán már meg is kezdte? Talán épp ebben a percben...

Hiába ráztam a fületem, hiába csaptam a levegőbe, a zavaró gondolatok még csapatosabban tértek vissza.

Végre is azt mondtam:

— Megfogadtam, hogy nem kergülök, hát nem is kergülök, de hiszen azért kimehetek, velök járkálhatok. Nem is az ő ügyök bizgat kifelé engem, hanem hogy órák óta tanúlok. Az agy elfárad. Pihentetni kell. Mehetnék elvégre máshova is, hogy szórakozzak, de mért

kerülném el őket? Annál derekabb, hogy belemegyek a tűzbe, s megmutatom, hogy éghetetlen vagyok.

Fogtam a pipámat, és kiléptem az ajtón.

Hát csakugyan ott volt már Lukács. Ott állt a leánynyal a kapuban. Ott állt pirosra hevülten, csillogó szemmel, mosolygó boldog arccal.

A leány galambszin atlaszban, fehér napernyővel, keztyűsen, kalaposan . . . Tehát bizonyosan a városban járt. Vajjon ott találkoztak-e? Jól nevelt leány nem kísérteti magát fiatal emberrel végig a városon. De hátha csak itt a kapuban találkoztak? Ki tudja mióta beszélgetnek itten?

A leány elmosolyodva nyujtotta a kezét:

— No csakhogy itt van! Magukat már el se tudom képzelni egymás nélkül.

Ez olyan hangon volt mondva, mintha a megjelenése valami kátyuból segítette volna ki. Vagy örül nekem? Talán hogy reggel hideg voltam iránta?

Abban a pillanatban nem értettem a nyájasságát. S meglehet nem is volt egyéb oka, csak az, hogy új ruhát öltött, s az új ruha az a leányoknak, ami nekünk a bor. Részegek tőle.

De abban a pillanatban nem gondoltam erre. A nyájassága egyszerre elolvasztott bennem minden jeget és zúzmarát.

— Kijön sétálni? — kérdezte esdő szemmel Lukács.

— Ha anyám megengedi, — felelte mosolyogva a leány.

— Meg fogja engedni, ha maga akarja. Ki ne engedne magának? Még a csillag is leszáll az égről, ha maga szépen megkéri.

A leány édesen pillantott a Lukács szemébe, de ugyanúgy az én szemembe is, s beillant az ajtón.

Lukács mosolyogva nézett utána, s a fejét rázta.

— Furcsa leány!

— Mért?

— Csak. Furcsa.

Gondoltam: a levegőbe beszél.

Egy perc múlva kilépett a leány, és sétáltunk.

Feltűnt nekem, hogy kedvesebb hozzám, mint szokott lenni. Csaknem minden szavát hozzám intézte. A hangja, pillantása meleg volt. Csodálatos lelki átváltozáson megy át a leányféle, mihelyt az első szépelgő megjelenik. Mint a hernyó, amely három hét alatt változik pompás pillangóvá.

De csak alig félórát maradt künn. Akkor azt mondta, hogy fázik. Az idő csakugyan hűvödözött. Cili bement a házba.

Mink még jóideig sétáltunk. Lementünk a városba is. A leányról nem beszéltünk semmit. Szerettem volna pedig megkérdezni, hogy itt találkoztak-e, vagy a városban? éshogy mit beszélgettek? De visszatartott valami. Az elhatározásom-e, vagy a büszkeség? nem tudom. A leányról egyáltalán nem beszéltünk, ha magunkra maradtunk, legfeljebb egy könnyen ejtett szóval.

Aznap este az a meglepődés ért, hogy a gazdám névnapot ült. Rikhárdnak hívták a jó embert. Nem tudom hol szedte ezt a regényes nevet. Vacsorára meg volt híva egy írnok-barátja is, egy méltóságos magatartású kis ember, aki a kisemberek szokása szerint hosszú szakált viselt, és magas-sarkú cipőben és cylinderben járt. Öregebb volt a fináncmnál vagy húsz

évvel, de sokkal pirosabb orrú. A barátságukat bizonyára pincében kötötték, ahol is korkülönbség nincsen.

Az írnok, — Szepesi volt a neve, — magával hozta a feleségét is, egy nálánál két fejjel magasabb duplatokás asszonyt, akinél gágogóbb teremtest soha nem ismertem. A fejét eleinte méltóságosan forgatta ő is. Később aztán, hogy összemelegedett a társasággal, a nyaka is mozgékonyabbá vált.

Az előbbi években nem ünnepeltünk névnapot. Lehet különben, hogy ők ünnepeltek. Nem egy-asztalnál étkeztünk. Ha a finánc otthon volt, két órakor ebédelt, hapedig nem volt otthon, magam ültem az asztalnál. Vacsorát én csak holmi hideg ételt kaptam: kenyeret és sajtot, vagy töpörtöt, vagy szalonnát, vagy déli hideghús-maradékot. Tizenegy forintért nem is lehetett többet várnom.

Az is lehet különben, hogy Poruba úr csakugyan nem ült az előbbi években névünnepet. Ha nem ült, bizonyára csak hivatalos kénytelenségből mulasztotta el. De azon évben éppen szabad napjára került a névest.

Mikor bementem, Cilit ott találtam fehér kötényben, könyékig felgyürt piros blúzban a mi konyhánkban, pecsenye-sercegés és mandula-gőz között. Segített sütni-főzni a fináncnénak.

— Nini, — mondtam, — hát maga főzni is tud?

— A télen tanultam. Hát nem tudja, hogy két hónapig jártam a főző-iskolába?

Én bizony nem tudtam. Annyira idegenül éltünk egymás mellett, hogy még csak azt se tudtam mi iskolákba járt, mit tanult, mit végzett.

A vacsorán persze ő is ott ült az anyjával együtt.

S mivelhogy én voltam az egyetlen fiatal ember a társaságban, hát mellém ültették.

No ez éppen jól összeillett a reggeli eltökélésemmel! De úgy elfelejtettem én minden eltökélést, mintha sohse is fordult volna meg a fejemben!

Lány mellett ülni esti világosságban, ételillatok között, vidám levegőben, szentet is megtántorítana. A nő kedves kanári-hangon csiveg-cseveg mindenféle ostobaságot, és mosolyogva forditgatja szépen fésült fejét az ember felé. Választ jófakatokat. Edd meg, mert ő adja. Az ember elbájolt lélekkel töm magába valami zsiros falattal egy olyan veszekedett gyomor-katarust, hogy hét esztendeig nyögi a görcsöt, — az ő kedvéért. Dehát akkor nem gondol az ember görcsre, csak azt látja, hogy ő bájos, ő kedves, ő aranyos, ő cukros. Buzgón töltögetsz a poharába, csakhogy kocinthass vele, és kocintás közben vágyakozva lesched, rádpillant-e? A testi jóérzés megcsalja az embernek az esztét. A nőben a jólétnek és földi boldogságnak angyalát látja. Minden jó belőle árad, a villanós szemű angyalból, a szépen fésültből, fitos orruból, pirosan mosolygóból.

Szóval a vacsora vidám volt. Böven értesültünk a finánc élet apró érdekességeiről, és az irnoki fölöttesek gazemberségeiről. A bornak fogyásával arányosan nőttek a finánc-élet érdekességei és az irnoki tirannusok pokolba-küldései. Közben gyakorta ittunk a gazdának az étetetésére, s én, hogy az eszemet ragyogtassam Cili előtt, köszöntőt is mondtam:

— Szeretett gazdánk... a magyar pénzügyőrség érdemei... buzgó szolgálat... példás férj... a magyar humor képviselője, stb.

A finánc könnyezésig meghatódott. A felesége is. Cili mosolyogva bámult.

— Éljen, éljen! — recsegte méltóságosan Szepesi úr. Bravó fiatal ember! Éljenek a szép asszonyok! Az én feleségem is!

Annak a kis embernek olyan harsogós vastag hangja volt, mint a repedt trombitának. A szeme már akkor tüzesen szikrázott. A szakálát méltóságosan simogatta.

A finánc hálából valami szokatlanul komikus történettel akarta megörvendeztetni a társaságot. Lenyomta a kis öreget a székre, és fölemelte az ujját:

— Ezt hallgassák meg . . .

Egy percig mosolyogva és hunyorogva nézett maga elé, aztán a fejét rázva röhögött.

— Hát mikor egyszer *ihih* . . . paraszt lakodalomba voltam *mihahahih* . . . egy mosonyi faluba *ahhahahuhuhu* . . .

S annyira röhögött, hogy nem bírta folytatni. Egy-egy szó kitört belőle:

— . . . az örömapa . . . a násznagy . . . hát ott ültünk . . .

De nem bírt a röhögéstől beszélni.

Semmi nevetni való se volt azon az egypár szón, amin a lakadalom elmondását kezdte, de a nevetése a társaságra is átragadt. A fináncné rikített, az írtnokné visított, az írtnok az asztalt verve hahotázott, Cili tekergett kacagtában, s nekem még a könnyeim is dőltek a szememből.

Csak Dormándyné volt a csendesen mosolygó.

— Mikor 'a lakadalomba' vótunk, — erőlködött újból Poruba.

— Hadd abba! — rikoltotta a felesége a két oldalát szorongatva.

— Hagyja abba, mert megpukkadunk! — sivitott az írkné is.

Ezen aztán újra nevtünk. S különösen Szepesinét nevtük, mert elpattant a miderje, elpattant hallható roppanással. S ő ezt röstelte. Igen elegáns asszony volt különben. Csipkés fekete selyemruhában ült az asztalnál. A haja csigákba fodorítottan magasra fel volt tornyozva, és gyémántos hajtűzők tartották össze.

Hát a fiánc beleegyezőn legyintett, s a pohárért nyúlt.

Erre aztán mindnyájan könnyebben lihegtünk, s a szemünket törülgetve csodálkoztunk, hogy voltaképpen mit is nevtünk azon a mosonyi lakadalmon?

Poruba fölemelte a poharát, és hozzákocintotta a Szepesiéhez:

— Nohát most a hölgyek egészségére!

Persze én is siettem kocintani Cilivel:

— A maga egészségére iszom. De most már magának is kell innia.

Cili bájosan kocintott, s belemártotta a nyelvét. Az arcán könnyed fintorodás futott át.

Nekem még az is tetszett.

Valóban igaz amit Lukács mond, — gondoltam. Ennek a leánynak az arca átlátszó.

— Maga egy kis dunai tündér! — susogtam lelkesülten.

— Maradjunk a valóságnál, — felelte halkan.

De azért boldogan pillantott.

És magunkban beszélgettünk tovább:

— A költészet is valóság Cilike.

- De nem a tárgya.
- A tárgya is lehet valóság.
- Szépitett valóság. Irt már maga verset?
- Eddig nem.
- És eztán?
- Minden nap írok egyet.

Megvonta a vállát, mintha csiklandoznák, s mosolygott:

- Miről ír?
- Egy rózsáról. Igaz: kitől kapta azt a rózsát?
- Az ön barátjától, — felelte rám csodálkozva.

Elkomolyodva, szinte fürkészőn nézett a szemembe.

— Nem láttam mikor hozta, — mondtam közönbösen.

A leány egy percre a daloló írnokra figyelt, aztán felelt csak:

— Nem is láthatta. Másnap délután adta be az ablakon.

S az asztalkendő sarkát morzsolgatva tette hozzá:

— Igazán kedves fiu.

Ez a szintelenül ejtett dicséret, tövisként szuródott a szivembe. Nem tudom, mi folytatása lett volna a beszélgetésünknek. Az öreg kis írnok ragadta magához a figyelmet: — Ezt hallgassák meg! — mondotta szinte követelőn.

S felbökött a levegőbe és bután mosolygó arccal danolt:

Gyön na meddve! Gyön na meddve!

Véribé bé van keveredve!

Valami régi operai dal volt. Úgy lökdöste az ég felé az öklét, mint valami színész. Mindenki ráfigyelt.

Mink folytattuk a halk beszélgetést.

Cili szólalt meg annélkül, hogy rámnézett volna:

— Mért mondta ön, hogy menyasszonya van?

Nincs menyasszonya.

— És honnan tudja maga, hogy nincs menyasszonya?

— Mikor a rózsát beadta, megkérdeztem anyámtól *öelötte*, hogy elfogadhatom-e? Anyám azt mondta: Mért ne fogadnád el, ha Lukács úr szívesen adja; *bizonyára jut azért a menyasszonyának is*. Akkor mondta az ön barátja, hogy nincs menyasszonya. Igaz?

— De csak nem mondták tán neki, hogy tölem hallották?

— Nem. Pedig kérdezte.

— Hát én úgy-tudtam. Lehet hogy szakítottak. De mért érdekli ez magát?

Cili mosolyogva vont vállat:

— Anyám nem engedte volna, hogy a rózsát elfogadjam, ha menyasszonya van.

— Dehát . . . csak nem magyaráznak valamit abból a rózsából?

Cili rám-csodálkozott:

— Mit?

— Hogy az többet jelent a szimpla kedveskedésnél?

A leány elkomolyodott:

— Nem. És mégcsak azt se szeretjük, ha másnak lehet efféle gondolata.

Ez a maga elé morfondírozott mondása a hetedik égbé ragadott. Azt értettem belőle, hogy Lukács iránt nem érez semmit.

— Maga igen kedves nekem! — susogtam mámoros nézéssel.

Elmosolyodva nézett maga elé. És én talán megfontolatlan vallomásokba rohantam volna, de az anyja fölkel, s intett a leányának. Bizonyára megsokalta a vérbe keveredett medvét, vagy hogy megneszelte a mi titkos beszélgetésünket. Elbúcsúzott a társaságtól.

Azon éjjel lírai költeményeket írtam a falra, ceruzával. Az egyikre ma is emlékszem még:

*Bogár-szemű tündér, mosolygó kishamis!
 Minek neked rózsza? Rózsza vagy magad is!
 Elöttem nyiltál ki igaz szerelemre.
 Ültessen az Isten az én kiskertembe!*

Szép vers ugye? Írtam ilyeneket vagy ötöt, de még szebbek voltak azok, amiket csak úgy képzeltem el.

Az emberi mágnesség nem mese. Akkor este anynyira magnetizált az a leány, hogy még másnap is magához rántotta volna az ujjon a papirost. S ha másnap történetesen szabad napom van, s beszélgetek a leánnyal, azt vélem, más irányt vált az életem folyása.

De mily kicsi sarkon fordul a nagy ajtó!

Egy tanuló társam, Fazekas nevű megszólít órák közben:

— Hallod-e, te tudsz németül.

— Tudok, — feleltem félvállról.

Fazekas félrevon egy ablakmélyedésbe és azt mondja:

— Egy fogorvos lakik az Orsolya utcán, abban a házban, ahol én két csikót tanítok. Most költözött ide. Magyarul akar tanulni. Fizet, mint a köles. Engem szólítottak, hogy tanítsam, és én meg is próbálkoztam,

de németül is kellene tudnom. Azt pedig én nem tudok többet, mint amennyit hat esztendő alatt tanultam Komáromban az iskolában.

— Mit fizet?

— Tíz forintot havonként.

Majd a falnak estem örömömben.

— Hát hány órákor menjek?

— Gyere el hozzám három óra után. Aztán együtt elmegyünk. Bemutatlak neki.

Délután három órára összecaptam minden dolgomat, s rohantam Fazekashoz.

A Konvent-utcán lakott egy apró ablaku ódon sárga házban. Az egyik szennyes udvari ajtón kérdezősködtem. A másik szennyes udvari ajtóra igazítottak.

Ahogy belépek a tágas alacsony szobába, meglepődéssel látom a dupla-tokás írnoknét, Szepesinét. Házi ruhában volt, és lomposan, boglyasan, tehát a saját otthonában. Ő is rám meresztette álmatlanságtól vörös két szemét:

— Valami baj van? — kérdezte megdöbbenve. Megütötte a guta Porubát!? Csak mondja rögtön. Tudtam, előre tudtam . . .

— Dehogy ütötte, — feleltem elmosolyodva, — Fazekas barátomhoz jöttem.

— Jaj de megijesztett! — sápogta az asszony. Szerencse, hogy nincs itthon az uram. Az is beteg a bortól. Micsoda napszámos bort adnak maguk az embernek? Az a bor einszlágos volt! Ne is tagadja! Éreztem.

Beszéd közben leültetett. Fazekas cigarettával kínálta meg.

Míg az asszony végig-gyalázta a vacsorát, körül-

néztem. Négyágyas szegény szoba; egymás mellett a mosdó és a kredenc; két ágy között egy hamlott politúros üveglakos szekrény; alól fehérnemű benne, középen könyvek, a Fazekas könyvei, fölül kalapok, a szekrény tetején meg paradicsomos és uborkás üvegek. A diványon egy piszkos fehér macska, az ágyon másik piszkos fehér macska, az ablak párkányán is egy vénronda fehér macska. S valami kábitó rossz szag a szobában.

Láttam én sokféle diák-lakást, de azon mégis elbámultam. Szepesiékről azt véltem, hogy bőségben élő városi urak. Cilinder kalapot nem visel olyan ember, aki egyszobás lakásban lakik.

Hát mondom az asszony végig-gyalázta a vacsorát, a fináncné bodros fejkötőjét, a hadnagyné finnyás orrát, a finánc butaságát, a tányérait, a lámpásból kiérzett petróleum-szagot, szóval megkritizált mindent oly kegyetlenül, hogy szinte pirúltam belé. Csak Ciliről nem mondott semmi rosszat.

De azért rá is gondolt:

— Maga nagy kópé! — mondotta rámfenyegetve. Láttam, hallottam mindent! Node helyes kislány, azt meg kell adni. Éppen összeillenek. Az én uram is ilyen diákkorában szeretett meg engem. Oh Istenem, ha rá gondolok . . . hogy éltünk haltunk egymásért! Hiába ellenezték a szülők a házasságunkat. Szembe szállt értem mindenkivel. Megvonták tőle a havi pénzt, koplalt. Kidobták a szülők házból, megvonta magát egy késénél. De tőlem nem tágitott. Elvégezte jóformán a nyolc osztályt, beállt írnoknak a telekkönyvhöz, s megesküdünk. Az én Károlyom ebben a tekintetben karakter, igazi karakter!

Csodálkozva hallgattam a kotyogását. Hogyan lehetett ilyen nőbe beleszeretni!? miatta szülőkkel megkülönbözní! nyomorult életet vállalni!

Tekintetem újra körüljárt a szobában. Még a falból kiálló rozsdás szög is, mintha ezt sóhajtott volna:

— Nyomorúság! nyomorúság!!!

Végre is Fazekas megszólalt, hogy gyerünk már, és így a Szepesiék élettörténete félbe-szakadt.

— Hogy tudsz ilyen ronda helyen meglakni? — mondtam, hogy az utcára kiértünk. És egy ilyen sápgó gágogó lúdnál!

— Ronda hely? — kérdezte csodálkozva. En bizony eddig nem ügyeltem rá.

Az orvos éppen operált, mikor odaérkeztünk. Az inasa a váróterembe vezetett bennünket.

Az bezzeg szebb szoba volt, mint a Szepesiéké! Szőnyeges, bársony-diványos. Csupa faragott bútor. A padló parkett. Az ablakok kétméteresek, csipke-kárpitosak. Az egyik ablak mellett pálma. A zugban egy életnyi nagyságu Aszklépiosz-szobor, sellakozott gipszből. A falakon tájképek, mind aranyrámás. Aztán egy nagy álló óra. Az óra tetején egy három-araszos félmeztelen bronz-ember állt pörölylyel egy nagy harang mellett. A harangon a szokásos latin mondat: *Vivos voco*, stb.

Egyszer csak az érc-ember megmozdult: egyet kiréntett, aztán fölemelte a pörölyt, és *somm-somm* . . . négyet vert a harangra.

Nagyon tetszett nekem.

Ekközben megnyílt az ajtó, s kilépett rajta egy elegáns kecskeszakállas úr, körülbelül harminc éves

nyúlánk ember. Fazekas bemutatott neki, s magunkra hagyott.

— Azt hiszem nem jön már senki, — mondotta az orvos a zsebórájára pillantva. Ha éppen vetődne valaki, abbahagyjuk kisidőre a tanulást.

Mindezt persze németül mondta. Leültetett a pálma alá, és szivarral kínált meg. Maga is rágyújtott. Aztán megbeszéltük, hogy nem könyvből fogom tanítani, hanem élőszóval. Valamicskét *pészelt* már *motyerül*.

Közben kinyitotta az ablakot, aztán meg a két mellékszoba ajtaját. Az egyik szoba a műhelye volt. Aból nyers kreozot-szag áramlott egy percre be a szalonba. A másik szoba bizonyára a hálószobája volt. Rézágý fénylett abban, és fehér márványmosdó. A mosdó fölött embernyi magas tükör; a ruhás szekrényének az ajtaja is tükör. A padlón mindenütt vastag vörös szőnyeg.

Csupa művészet és kényelem volt ott minden.

— Bámulom a szobáit, — mondtam magyarul. Érti mit mondok, doktor úr?

— *Ertek*.

— Így mondja: *értem*. Tehát: Bámulom a szobáit. A mi városunkban ilyen szép szobák nem tudom kinél lehetnek.

— Magam szereztem, — mondotta elégtelt arccal, németül. Nincs itt egy szög se, amely nem az én szerzeményem volna.

Mosolygós szemü kedves úri ember volt, minden mozdulata szíves, figyelmetes, és csupa ész.

Lefordítottam neki magyarra a mondatot. Akkor megismételte. lejegyezte papirosra.

S magyarra fordíttatott velem néhány maga csinálta mondatot, — ilyenféléket:

. . . Biztosítom, hogy a legkisebb fájdalmat se fogja érezni . . . Tessék a fejet hátra . . . Csak nyugodtan kérem . . . Ne tessék ijedezni . . . Tessék valami kellemesre gondolni . . . Hja kérem fájdalom nélkül nem megy az ilyesmi!

Mindezt gondosan bejegyezte egy sárgabőrös kis jegyzőkönyvbe.

A beszélgetésünkből megtudtam, hogy nőtlen ember, és hogy Bécsből telepedett Pozsonyba. Egyébiránt diplomás orvos volt. A katonaságnál kapott kedvet arra, hogy csak fogat gyógyítson.

Mikor hazafelé mentem, akaratlanul is összehasonlítottam az írnökék lakását az övével.

Micsoda nyomorúság ottan! Micsoda jómód itten! S ő maga szerezte! Hogy szerezhette? Csak a tudományával. Mi az orvosi tudomány? Négy évi kis huza-vona még az érettségi után. Ha Szepesi megállotta volna még azt a négy évet . . . Mily marha! S azért a lompos üresfejű bagolyért! Minden szépleányból vénbagoly válik idővel.

— Tanulj! tanulj! — biztatott egy belső szózat, — s lesz szőnyeges szobád, szobrod, pálmád, puha széked, rézágyad, sok szép tajték-pipád, dagadó bugyellárisod! De ne törődj négy évig semmi mással, csak tanulj!

Az utcán Lukácsba akadtam. Elmondtam neki, hol jártam, s hogy milyen szerencsés vagyok.

— Hát tíz forint sok pénz, — mondotta elgondolkodva.

Aztán megint nevetőre fordult a kedve:

— Vigyázz, hogy hamarosan meg ne tanuljon magyarul!

— Megelégettem a nyomoruságot, — feleltem komolyan. Úgy igazitom az életem rúdját, hogy az eddigi szűkölködésemnek inség ne legyen a folytatása.

Lukács velem tartott hazafelé. Szótlanul hallgatott.

— A fő az, — folytattam inkább magamnak beszélve, — hogy az ember bele ne kerengjen minden gyertyalángba. Aki korán bolondul, korán házasodik. Aki korán házasodik, korán a nyakába szakad az élet terhe. Ilyenkor kell legerősebbnek lenni, mikor az ember leggyengébb!

Lukács mosolygott:

— Hogy érted ezt?

— Nem szabad abbahagyni a tanulást semmiféle szép harisnya miatt. A házasság különben is bolond találmány!

— Deiszen barátom, — felelte mosolygón vonogatva a szemöldökét, — nem bolond találmány az! Az igazi élet a családos élet, meg a földdel való élet. Minden másegyéb csak betű meg betű, könyv meg könyv. A könyvet éppen olyanok írják, akik nem élnek igazi életet.

Vállat vontam:

— Vakondok gondolkodás! Az emberiség nem térhet vissza a földtúrára!

— Én meg azt gondolom, hogy visszatér.

— Hát akkor minek jársz iskolába?

— Bizony nem is a magam kedvéért. Az ember sok mindennel tartozik a szülőinek. Legfőképpen azal, hogy ne okozzon nekik bánatot.

Egy kirakat előtt bámuló csoport állott. Mink is odanéztünk, hogy mi az? Hát egy méteres méretű művészi olajfestmény volt ott. Fehér falon fecskefészek, valónyi nagyságú. A fészekből négy kis buti fióka kandikált ki. Az anyafecske a fészek szélén állva gyönyörködött bennök. A másik fecske meg egy alattok elnyúló hangafa gallyvégen énekelt. De még az árnyékuk is ott volt a falon.

— Remek! Gyönyörű kép! — hallatszott jobbról-balról.

Egy asszonyi hang:

— Édes kis picinyek!

— Lásd, — szólott Lukács diadalmasan, — a házasság szimbóluma.

Gondoltam: makkal álmodol!

S tovább mentünk. Találgattuk, hogy létrán állva festette-e a művész, vagy kitömött madarokról?

— Mindegy az, — mondotta Lukács. A fő a gondolat!

Ahogy a Ventur-útcába jutunk, egy nagy fekete kutya lohol zörögve kopogva a kocsijárón. A nyomorult állatnak vaslánc van a nyakán, s egy nagy korhadttuskót hurcol. Bizonyára vidéki kutya volt, és hogy el ne szökjön, hozzá-láncolták a tuskóhoz. A tuskót aztán kirángatta a földből, s vele együtt robogott világgá.

Az útcán járók megálltak, és sajnálva nézték. Nehányan próbálták elfogni, hogy segítsenek rajta. De a kutva félreugrott s még ijedtebben rohant tovább. Farkát a lába közé vontan, véres szemmel, és lógó nyelvvel vitte tovább a terhét.

— Lásd, — mondtam nevetve, — ez is a házasság szimbóluma.

Nevetett ő is.

Aztán jött velem tovább.

Bizonyára velem akarta eltölteni az időt, míg Cili sétára méltóztatik bocsátkozni. De én nem sétálok velők többé! Nem bánom, akármit csinálnak!

Kezet nyújtottam Lukácsnak:

— Még nekem vissza kell térnem a városba. Valamit elfelejtettem. Te csak eredj: ülj be a szobámba. Nem soká maradok.

S ott-hagytam.

Csak a vacsora-időre kerültem haza. Már akkor a dombon nem láttam senkit. Ciliék ablakából világosság szüremkedett a folyosóra. Megálltam az udvar puha földjén. Benéztem.

Mért álltam meg? Mért néztem be? nem tudom megmondani. Az ember igazán nem ismeri magamagát se. A gondolkodó embernek az élete nem is egyéb, mint maga-magának a folytonos, részről részre való felfedezése.

A két nő gyertya mellett ült a szobában. Kávés edény volt előttük. Cili éppen egy falat kávés kenyeret nyújtott a széken nyiákoló pocos macskájoknak.

Ime, gondoltam, kávé a vacsorájok. Micsoda kol-dús nép!

Az én vacsorám se volt sokkal különb, de én már képzeletemben a pompás szobában éltem, s különféle hideg-pecsenyéket éreztem az éléstáramban. Csak négy év! csak négy év! . . .

Vacsorázás alatt mégis az eszembe tolakodott néhány kérdés:

Mit beszéltek? . . . Örült-e Lukács, hogy nem vagyok ott? . . . Mosolygott-e reá a leány olyan bizal-

mas-kedvesen, mint rám a névestén? . . . Talán még bizalmasabban is . . . Lukács bizonyára felhasználta az alkalmat arra, hogy megszorítsa a kezét . . . Talán többször is . . . Talán föl is emelte a Cili kezét az ajkához . . .

Ez a gondolat mégis nyugtalanított. Hiszen igaz, hogy elvettem magamtól a csábító gondolatokat, de . . . hátha megbánom!?

Nem, itt nem szabad erőtenkedni!

És mégis ahogy pipára gyújtottam, csak kiléptem az ajtón. Hiszen, gondoltam, azért beszélgethetek vele.

Föl és alá jártam az udvaron. Dormándyék nem mutatkoztak. Csak épp egyszer nyílt meg az ajtajok, akkor is csak a macskát eresztették ki rajta.

A sötétség miatt nem jönnek ki, gondoltam. A finánc sincs itthon, és az ég csupa felhő. Az éjjel bizonyosan esni fog.

Hát másnap csakugyan csepergős időben mentem iskolába. Lukácstól resteltem kérdezősködni, ő meg magától nem szólott Ciliről.

Szinte örültem, hogy napokra terjedő essőzés következett. Azalatt elszoktatom a fejemet a hiábavaló gondolatoktól.

Lukács híven eljárógatott hozzám az essős napokon is.

No lám, gondoltam, ha olyan bizalmasságba jutott volna, mint véltem, akkor most nem hozzám ülne be, hanem a leányhoz. De nem úgy van az nevelve, hogy holmi diákkalandok szereplője legyen!

Lukács egyébiránt csak rövidke ideig ült nálam. Egyszer dohányt hozott. Nem volt olyan jó, mint a mienk, de barátságból elszívja az ember a rossz do-

hányt is. Beszélgettünk, tanakodtunk a jövőnkön. Megint azt gondoltam, hogy csak hozzám jár, s fel sem igen tűnt, hogy mikor a Ciliék ablaka alatt elhalad, mindig ott babrálja az esernyőjét. Hát bepislog, bepislog, mint afféle fiatal ember. De nincs ennek semmi jelentősége.

Én buzgón iparkodtam elszokni a leánytól. Én bizony nem pillogtam be az ablakán. Ha az udvaron találkoztam vele, nem álltam vele szóba.

S esett az eső, esett.

De minden essőnek csak az a vége, hogy egyszer csak elszűnik, a felhők szétbontakoznak, és kisüt a nap. A házak oldalában újra megjelentek a gombozó gyerekek, és a gyepen újra legelt a bárány. Lukács esernyő nélkül jött el, s hat óra tájban letette a pipát:

— No gyerünk ki tán a levegőre.

— Nem, én ma nem megyek.

Rám-bámult.

— Nyakunkon az érettségi, — folytattam. Átnézem kissé a régi tárgyakat is.

S Lukács ment, én pedig maradtam.

Elővettem a világtörténelmet. Gondoltam, az legjobban leköt.

De csak szórakozottan olvastam. Folyton a pázsiton járt az eszem. Láttam a fel-alá andalgó két fiatalot, amint mosolyogva beszélnek, meg-megállnak. A leány csupa édes rejtelem és tavaszi üdeség.

Hiába mondtam: Csupa gügyeség az amit beszélnek! Nincs abban egy okos mondat. Soha mióta áll a világ nem mondott még az ilyen sétáló pár egy olyan okos szót, amit érdemes lett volna fölírni! Valami mégis marcangolt.

Kínos volt bent maradnom, de megálltam. Éreztem, hogy ezek a napok döntik jobbra vagy balra a sorsomat. Lukácsnak könnyü. Ő haza mehet juhot őrizni az őrmesterük helyett, de az én apámnak mindössze egy kötele van, amin harangoz, azon elegen lógnak odahaza. S ha Lukács mulatoz a lánynyal, azt nem fogadják Dormándyék komolyan, de ha én nyilvánítok érdeklődést, akkor a kalendárium összes szentjei se mentenek meg a Szepesi sorsától!

Csak este mentem ki, vacsora után. Az asszonyok kint ültek az udvar közepén, a leánder mellett. Közéjük ülhettem volna. De én csak elléptem mellettök, s lesétáltam a városba.

Igy teltek a következő napok is. S azt hittem, én már megszabadultam minden kísértéstől.

De a nőnek még az árnyéka is vonja, köti, hurkolja az embert!

Ablakom alatt virágzott az orgona. Talán az vonzotta ki egy délután Dormándynét. Kiült a malomköaszthalhoz.

Máskor is szokott ott hímezni. De aznap nem hímzett, hanem valami szalmaszínü nyári ruhát varrt. Könnyü omlós szövet volt, nem tudom miféle, s nem olcsó portéka. Csak azon csodálkoztam, hogy többet bont, mint amennyit varr.

A leánya is ott ült, féloldalt az én ablakomnak, és ő is a szalmaszín ruha varratait fejtegette.

Nekem ott kellett dolgoznom az ablaknál, mert csak az az egy ablaka volt a szobámnak, s kellett a világosság.

Akaratlanul is a leányra szállt a tekintetem.

Kéksávos fehér otthonka volt rajta. Az anyján

láttam azt az előbbi nyáron. A haja fel volt tekerve japániasan. Akkor divatozott az a hajviselet. Az ott-honka nyaka kivágott volt, és gallérul visszahajtott. Cili nyaka meztelen volt a nyaka-gödréig.

Gondolat nélkül tapadt oda a tekintetem. Csodáltam a finomdad teltségét, nemes hajlását. A tavaszi nap ki-ki bujt a felhők alól, és rásütött. A szeme pillája árnyékot rezgetett a szeme alján, finom kis leheletszerű árnyékokát. Az arca oly üde volt, mint a ma kinyilt fehér rózsza. S a nyakára ahogy rásütött a nap, hajának néhány göndörke pelyhét szinte aranyos szökének tün-tette fel. Pedig nem szőke volt a haja, hanem sötétes gesztenyeszin.

A leány megérezte, hogy nézem: rámemelte a szemét, és elmosolyodott.

Én erre mit tehettem egyebet, köszöntést bólintottam, és szintén elmosolyodtam.

Az ablak szimpla volt. A leány féloldalt hajlitotta a fejét, s beszólt:

— Tudja-e mi ujság Zeller úr?

Hozzá volt szokva, hogy urazzon, gyermek-korától. Lukácsot nem urazta, csak Horváthnak szólította.

Kinyitottam az ablakomat.

— Mi az a nagy ujság Cilike?

— Megszaporodtunk.

— Hogy-hogy?

— A Miókának négy kis fiókája van.

És nevetett.

— No ez csakugyan szaporodás, — feleltem, — hol vannak az új lakók?

— Még nem szabad őket látni. Majd csak nyolc

nap mulva. Milyen helyes kis miókák! Úgy mászkálnak összevissza a kosárban...

Amíg beszélt, az ablakban könyökölve gyönyörködtem az arcában. Sohse néztem meg olyan apróra. Sohse láttam milyen eleven az ajka, milyen tiszta a szeme, milyen piroska a füle, milyen fehér a keze. És a mozdulatai... Teremtő Istenem mennyi bájt adtál a fiatal nőnek még a mozgásába is! A férfi nem úgy hajlik, nem úgy pillant, nem úgy mosolyog; a keze-járása nem olyan könnyű.

És ismét megmámorosodtam.

— Enyém lehetne, — gondoltam, — csak ki kellene érte nyujtanom a kezemet. Csak azt kellene mondanom: Dormándy néni, én is szegény ördög vagyok, maguk is: Cilit én feleségül veszem. És akkor enyém lenne minden szépsége! kedvessége! az a szép piros szája! sötétpilláju mosolygó szeme! hajlékony nyaka! minden mozdulata! egész tündéri valósága!!!

Amíg így rámélázva gondolkoztam, ő tovább csevegett. A szavakat hallottam, de nem tudtam mit beszélni. Elmém azzal a gondolattal vivódott, hogy vajjon ha várok, kések, hallgatok, megtalálom-e idő multával is? S ha azalatt elviszi más, fog-e nekem a sors egy másik ilyen leányt adni, ilyen tisztát, kedveset, kíváncsot, ártatlant, nekem-valót?

És ő mintha látta volna a gondolataimat, oly biztatón, bizalmasan, őszintén nézett a szemembe, mintha azt mondaná: Ugy-e szép vagyok? Hát szólj, mondd ki, amit a szived gondol!

Azon az egy percen fordult meg minden.

Mielőtt szólhattam volna, a macska megjelent Cili

mellett. Lapos volt, mint az ócska muff, és borzas. Hozzátörleszkedett a Cili lábához.

Cili nevetett:

— Ejnye! Hát ott-hagytad a kicsinyeidet? Te rossz anya!

Azzal fölvette az ölébe, és a macska fejét az arcához szorította:

— Te kismama te!

S behúnyta a szemét.

Igy fogja az ura fejét is az arcához ölelni, — gondoltam.

De akkor egyszerre az eszembe vágódott Szepe-siné. A sok szennyes macska, a lomposság, a szobájok, szegénységök...

Bezártam csöndesen az ablakot, és átmentem a finánchoz a pipámmal. Poruba ugyanis otthon volt és feküdt. Az előtte való napon lepedőben szállították haza. A csempészek megverték valahol a nagyszombati úton. Karja-törötten, kék és zöld foltokkal tarkázottan feküdt az ágyában, és keserűen sohajtozott.

Hát azokban a napokban kötelességem is volt, hogy be-beüljek és vígasztaljam. Aznap bizony nem sokat tudtam beszélni. A fejem nehéz volt. Szórakozottan hallgattam Porubának a panaszait.

Másnap a városban találkoztam Cilivel, a színház előtt. A szalmaszín ruha volt rajta, a nyakán valami fodros selyemgallér, a lábán kivágott lakcipő. Oly elegáns volt, mint valami grófkisasszony.

A kávéház előtt katona-tisztek ácsorogtak. Mind megfordúlt, és utána bámult.

Nekem egyszerre megvilágosodott, hogy Dормándyné rendre szedegeti elő az elrakott régi ruháit.

és azokat alakítgatja át a leányának. A cipői is az anyja cipői.

De mi lesz, ha elfognak azok a ruhák, és elkopnak azok a cipők? . . .

Az érettségi előtt való napon zivatar ért az orvosnál.

— Ne menjen el, — mondja, — ilyen essőben. Uzsonnázzunk együtt. Aztán majd kitisztúl az idő.

Hozatott sört és sonkát. Az inasa beterített szépen az ebédlőbe. Azt a szobát még nem is láttam. És beszélgettünk.

Jó másfél órát töltöttem nála. Mikor elbúcsúztam tőle, még esdegélt az esső, de a nyugovó nap sugarai át-átbocsátkoztak már a felhők szakadékain.

A kapunkat nyitva találtam. Ahogy elmegyek a Ciliék ablaka előtt, akaratlanul is bepillantottam.

Hát mit látok? A nap rézsutos sugara éppen betűzött a szobába. Lukács ott ült a narancsszínű fényben az asztalnál. A leány mellette állt. Lukács a két tenyerében tartotta a leány jobb kezét, és mosolygó boldog arccal susogott. Hallgatta a leány lesütött szemmel, pirosan, komolyan. Aztán Lukács az ajkához emelte a leánynak a kezét, és fölnézett a szemébe, de oly mámoros áhitattal, mint ahogy a jelenést látó Szent Ferencet festik. A leány hozzá-simult. Az arca lehajlott a Lukács arcához . . .

Egy percig megkövülten álltam ott. Éreztem, hogy elsápadok. A lélekzetem is elállt. Háborgó lélekkel tántorogtam a szobámba.

Hiába csillapítottam magamat, hogy semmi közöm velők, semmi! semmi! semmi! — úgy éreztem, mintha

valami féltett kincsemet rabolták volna el orvúl, gonoszul!

Hogy aludtam azon az éjszakán, hogyan harcolt bennem a vér és a filozófia, a sok *hátha mégis elvehettem volna?* — azt csak a mártírok történetében lehetne elmondani.

Reggel szinte betegen ébredtem. És éppen arra a napra, amelyen az ember sorsa legnagyobbat kanyarodik!

A társaim már együtt voltak, mikor az iskolába beléptem. Lukács pihent szemmel, vidáman forgott köztük, mintha ő volna a legkészsültebb. Valami hírlapot olvastak a terem közepén. A püspöki iroda közli, hogy aki pap akar lenni, jelentkezzen az érettségi bizonyítvánnyal.

Néhányan mondták is, hogy jelentkezni fognak. Mások nevettek rajta:

— Legyen pap az ördög!

Lukács meglátott, és rámcsódlkozott:

— Tán beteg vagy?

— Dehogya is, — feleltem félvállról, — csak rossz aludtam.

Mily igazságtalan a sors is! Az érettségi vizsgálaton csak úgy szórták a könnyebbnél könnyebb kérdéseket; Lukács is jól felelt; csak nekem jutottak olyan kérdések, hogy alig bírtam kigázolódni rongy elégséges feleletekre.

Mikor kijutottunk az iskolából, néhány apa a kapu előtt várta a fiát. Lukácsnak az apja is ott állt: atillás, csizmás falusi úr, kürtös-bajszu testes ember. Még az arcán is fénylett a jólét zsiradéka.

— No, széna-e vagy trágya? — kérdezte dongó basszus-hangon.

— Széna! — felelte Lukács diadalmasan.

Akkor aztán az apja megcsókolta.

Lukács hozzám fordult:

— Gyere, ebédelj velünk.

S bemutatott az apjának:

— A legkedvesebb, legjobb barátom.

Semmi kedvem nem volt arra, hogy velők ebédeljek, de falusi embertől nem lehet szabadulni. Az apja karon ragadott, s oly erővel, aminővel bikát szoktak tepni a mészárosok.

— Aki az én fiamnak barátja, nekem is barátom, — dörmögte. Má ilyen ünnepen nem eresztem el!

A Palugyaiba mentünk. Az öregúr bő ebédet rendelt. Még pezsgőt is hűttetett. Életemben akkor ittam először pezsgőt.

Az asztalnál csak hárman ültünk. A terem másik felén is ült egynehány társunk a szülőivel.

Csupa feketeruhás, ünneplő ember; csupa örven-dező arc. Csak én vagyok bágyadt, kókadt fejű, szó-talan.

Az öregúr ragyogott a boldogságtól, hogy a fiát érettnak láthatta.

— Összepakoltál-e? — kérdezte az ebéd végén. Persze, nem értél rá. Node itt maradok ma, aztán reg-gel mehetünk. Jöjjön el maga is öcsém, — szólt hoz-zám-fordulva, — töltse nálunk a nyarat.

— Köszönöm, — feleltem, — de én most nemzeti munkát teljesítek: magyarosítok egy németet.

— Nekem is maradnom kell még, — mondotta Lukács a szivarját nézegetve. Ma délután ötkor meg-

koszorúzzuk az elhunyt tanáraink sírját; este búcsuvacsora; holnap a tanárainktól búcsúzunk. Azután meg tájékozódnom kell a jogi akadémián. Az meg lehet el- tart hetekig is.

— A manót! — dörmögte az öreg. Nodehát mindegy, azért én ma már nem megyek haza. Sok mindent kell bevásárolnom. Anyád szinte egy litániát írt össze erre a papirosra. (S elővette a tárcáját.) Még a pap is megbízott, hogy vegyek neki egy légycsapót. Te, azt rád bízám. Én nem tudom milyen bótban kell azt keresni. Nessze az öt hatos, amit adott.

Lukács nevetett:

— Légycsapót? Bizony légycsapó-bolt nincsen Pozsonyban. De azért majd keresek.

Aztán, hogy a terem tulsó felén is nevettek, föl- kelt és átlátogatott az ott ülő barátainkhoz.

Az öregúr kortyintott a pezsgőből, és mormogott:

— Pedig az anyja ugyan várja.

Erre nem kellett volna szólnom semmit. De az ördög akkor ül rá az embernek a hátára, mikor leg- kevésbbé véli; megcsiklandoz a sarkantyújával, s bele- ugrat valami rosszba.

Rámosolyogtam az öregre, és halkán, bizalmasan, szóltam:

— Jó lenne pedig, ha haza vinné.

Az öreg kérdően nézett rám:

— Hát nincs neki dolga?

Vállat vontam:

— Amint nézzük. Dolognak nem dolog, sőt na- gyon is távol jár a dolog névtől. Dehát tetszik tudni, fiatal az ember . . .

Az öreg pislogva nézett rám:

— Hát nem dógok erányába marad?

— Mindössze a ma délutáni koszorúzás a való,
meg a mai vacsora.

— És a jogi akadémia?

— Ráér jelentkezni ősszel is.

— Hm. Hát mér marad akkor?

Rejtelmesen mosolyogtam, és terjegettem a tenyeremet:

— A virágnak megtiltani nem lehet . . .

Az öreg megint hümmögött, és gondolkodva nézett a poharára.

— Csodálom, hogy . . . Nem szokott pedig előttem titkolódní . . . Hm. Dehát csak nem komoly az a história?

— Nem tudom. Mennyire lakik ide urambátyám?

— Jó öt óra, kocsin.

— És Lukács tud lovagolni?

— Mindig lovon ül, mikor otthon van.

— Hát majd meg tetszik látni: ha délutánonkint nem lesz otthon, és csak éjjel ér haza, fáradt lóval, akkor az ügy komoly.

Az öreg a fejét rázta, és nyugtalanul pislogott. Beleütötte a szivarja hamuját a kávé csészébe. Aztán halkán vallató hangon dörmögte:

— Miféle perszóna?

— Csinos, fiatal.

— Asszony?

— Nem. Leány.

— Uri?

— Uri. Úrinak lehet mondani bizonyára.

— Tisztességes?

— Tisztességes.

— Vagyonos?

— Ha vagyonnak lehet nevezni három öltözet tavaszi ruhát . . .

Az öreg összeráncolta a homlokát, és aggodalmasan nézett az asztal mellé.

Aztán ismét ráfordult, és elborúlt szemmel kérdezte:

— Fogták úgye? Fogták, mint a halat!

— Nem tudom.

— Maszlagolták! Tudták, hogy vagyonos fiu! Hol lakik az az izé? Hogy hijják?

Már nem szerettem, hogy ennyire járt a beszélgetés, de nem lehetett visszacsinálni.

Vonakodva mondtam meg az utcát, házszámot, a hadnagyné nevét. Aztán hozzátettem:

— Remélem, nem felejtí el urambátyám, hogy az én figyelmeztetésem bizalmas beszéd volt. Nem szeretném, ha Lukács megtudná . . . hogy . . .

— Nyugodjon meg, — felelte az öreg a kezét nyujtva. Hálát érzek maga iránt. És éppen ebből látom, hogy igazi jóakaró jóbarátja a fiamnak. Remélem még nem késő . . .

— Oh dehogy, hiszen alig kéthónapos az ismeretség. Az ilyesmi elalszik magától, ha a két fiatal nem látja egymást.

Már bántam, hogy aláfütttem Lukácsnak. De az a fene pezsgő volt az oka!

Az öregúr megszopákolta a szivarját, és dohogott:

— A teremtésit a sok cafrájának! Befonják, behálózzák az éretlen eszü fiatalokat! Még szerencse, hogy nem korábban történt.

— Négy év nagy idő, — mondtam csillapítón. Azalatt még nyolc lány körül is söndörögni fog. A fiatal emberek így szokták. Nincs ennek semmi jelentősége.

De az öreg már borongó szemmel nézett maga elé.

Lukács másodmagával tért vissza. Egy közös barátunkat, Szél Józsit mutatta be az apjának. Leültette hozzánk, s töltött neki a pezsgőből.

— Igyál koma! A nehezin már túl vagyunk! Most már aztán könnyebben folyik az élet!

S kocintottunk.

— Csak arra köll vigyázni, — mondotta az öreg Szél Józsiira bólintva, — hogy idő előtt bele ne keverdjünk valami cifra szoknyába.

Szél Józsi tiszteletesen nevetett. Lukács somolygott. Nekem szorulni kezdett a kabátom.

A katekizmusát ennek a vén mezei patkánynak! — gondoltam, — bizony még csávába márt! Micsoda hatökör is vagyok én, hogy ismeretlen félparaszt emberekkel bizalmas beszélgetésekbe bocsátkozok! Most már aztán megehetem, amit főztem.

— Mer a szoknya nagyon sikos valami, — folytatta az öreg a fejét rázogatva. Több ember elcsúszott már azon, mint a jégen, és több szerencsétlenséggel.

Azzal az öreg elhallgatott.

Én hamar a pályaválasztásra tereltem a szót:

— Nohát választottatok-e már? — kérdeztem Szél Józsit. Én orvosi pályára lépek.

— Én Óvárra megyek, — felelte Szél Józsi a cigarettáját pöcögetve. Ott két év alatt végez az ember, aztán kibazzal egy pénzes leányt, birtokot vesz, úr.

— Bölcsen beszél, — bólogatott rá az öreg.

Akkor az őrmester jelent meg az ebédlőben. Megállt az asztalunknál, összecsapta a két súlyos bakancsot, és szalutált. Azután lekapta a sapkáját és kezét csókolt az öregnek:

— Hallottam, hogy bent van tekintetes uram...

— No derék, felelte az öreg. Már őrmester vagy? Töts neki Lukács. Űlj le Marci fiam.

Az őrmester széket fogott, de nem tette az asztalhoz, hanem távolacskán ült le, csaknem háta mögé az öregnek.

— Hogy vannak a juhok? — kérdezte alázatosan.

Aztán más társaink is odatelepedtek a pezsgő látára. Én megkönnyebbülten búcsúztam el tőlük. Menem kellett a németemhez.

Az időt aztán azzal úgy elbeszélgettük, hogy mikorra az órámra néztem, egynegyeddel múlt öt óra.

— Tyü a keservit! — mondtam röstelkedve, — elkéstem egy kötelességemről.

— Mi az? — kérdezte a német.

— A temetőbe kellett volna kimennem.

— Oda mindig jókor eljut az ember, — felelte mosolyogva.

Kedvetlenül ballagtam haza. Mégis bántott, hogy a két meghalt professzor sirjánál nem voltam. Nekem különös jóemberem volt az egyik, és nekem tetszett az a gondolat, hogy először a halottaktól búcsúzzunk, azután az élőktől.

Dormándyékát kint találtam az udvar árnyékán. A mellem elszorult mikor Cilire pillantottam. Oly derült nyílt szemmel nézett rám, mintha nem is ő volt volna, aki tegnap . . .

Hidegen billentettem meg a kalapomat, s el akartam mellettök menni szótlanul.

De az asszony megállított:

— Nos, hogy sikerült? — kérdezte családiasan.

— Jól, — feleltem kelletlenül. Én ugyan nem kaptam valami jó kérdéseket, de azért nem rontottak a bizonyítványomon.

— És Horváth?

— Neki mindig nagy a szerencséje.

És Cilire pillantottam.

A leány szemében szinte lángot vetett az öröm.

Azzal tovább akartam menni. De a leány megállított:

— Várjon már, mutatok valamit, valami nagyon érdekeset.

Azzal beszaladt a kamrába, hogy szinte lobogott a szoknyája, és egy szakajtó-kosárral tért vissza.

A macskák voltak benne.

— Nézze milyen kedvesek! Várjon, hozok nekik tejet, majd meglátja hogyan dőzsölnek!

Azzal megint befutott, és egy kormos alju cseréplábossal tért vissza.

Fásult kedvvel álltam, és néztem, hogyan fut eléje az anya macska, és hogyan kíséri esdő nyávogással a fiaihoz.

Cili letette a lábost. A kismacskák legott kikepeszkedtek a kosárból, és rámentek a tejre. Szórakozottan néztem, hogyan nyalintanak bele, hogyan trüszkölnek, ha valamelyiknek a tolakodásban belé ütődik az orrocskája.

Az öregmacska csak ült, és elégedett nyugalommal nézte a lakmározást.

Cili átkinálta nekem a székét. Persze nem fogadtam el. A leánderhordó szélére helyezkedtem.

— Istenem, — mondotta Dormándyné, — milyen eggy a szeretet állatban, emberben! Meglássa, hogy az anyjok ne nyúl előbb a tejhez, csak ha már a fiai jólaktak.

E pillanatban megnyílt az utcai ajtó, és az öreg Horváth lépett be rajta.

A szeme egyszerre az asszonyra fordult, aztán a leányra. Megállt előttünk némán. A kezét a kalapja széléhez érintette.

— Dormándynét keresem.

— Én vagyok, — felelte az asszony ültön maradva.

Nekem egyszerre elfűlt a levegő. Megmozdultam, hogy bemegyek a szobámba, de ólomnak éreztem a lábamat.

Az öreg nyugodt szemmel nézett az asszonyra. A leányra is rápillantott.

— Én, úgymond, Horváth Lukácsnak az apja vagyok.

Az asszony erre fölkelt. Cili is.

A Cili arca elpirosodott. Az asszony arca elhalványult.

Mégis udvarias mosolygással bólintott, s a leánya székére mutatott:

— Tessék leülni.

Az öreg leült. Szivart vont elő nyugodt-lassan a felső zsebéből; gyufát az alsó zsebéből. A szivar végét elcsikkentette az óralánc végén lógó szerszámmal, s rágyújtott.

Mink hallgatva, szinte dermedten néztük.

— Hát, — kezdte az öreg, — azt hallottam, hogy

az én fiam . . . sűrűn tapossa itt a küszöböt. Azér jöttem.

Dormándyné feszült figyelemmel nézett reá. Nem felelt.

Az öreg folytatta:

— Semmi közöm az ő apró mulatozásaival. Fiatl ember. Elvégre nincs a lábán békó. De mégis az apa rajta tartja a szemet a gyermekén. Nagykoru is lesz egykét év múlva.

Megszívta a szivarját, és a macskákra nézett.

Dormándyné nem szólt. Cili már holtszínre vált arccal állt az anyja mögött, s aggódó szemmel nézett az öreg Bendegúzra.

— Hát én nem egyébér jöttem, — folytatta az öreg nyugodtan, — hanemhogy megmondjam, amit tisztességes embernek illik, hogy megmondjon más tisztességes embereknek. Mert tudja tekintetes asszony, legjobb az egyenesség. A mi családunk mindig egyenes úton járt. A kisasszony szép leány, látom, igazán szép leány. És bizonyára jól is van nevelve. Neki is jobb, ha tudja, mihez tartsa magát.

Ismét csend és szivarozás következett.

Az anya-macska megfogta az egyik fiát a tarkójánál, és elvitte a kamara felé.

Nekem a hátamba állt a meredek.

— Bocsánat, — fakadt ki végre az asszony, — nem tudom . . . nem értem . . .

— Mingyár megértjük egymást, — felelte nyugodtan az öreg. Éppen azér is jöttem, hogy megértsük egymást. Az egyenesség útján járok én. Tisztán szeretem én a tányért amelyikből eszek, a poharat is, amelyikből iszok. Másnak is úgy nyujtom. Hát azér

jöttem én, hogy megtudjam: kötelezte-e magát a fiam valami ígérettel? mostanra, vagy a jövőre, nagykorúságára, vagy halálom utánra?

— De kérem . . . — hebegte sértődötten az asszony.

Az öreg szigorú nyugalommal folytatta:

— Mert ha kötelezte magát, akár szóbeli ígérettel, akár írásban, tudtomon kívül cselekedett. Kiskorú embernek a beszéde is kiskorú. Meg kellett volna mondania, hogy az én beleegyezésem nélkül . . . Ámbátor hát tudnom kell előbb, hogyan áll ez az ügy?

Dormándyné fölkel, és büszkén méltósággal nézett az öregre:

— Nem tudom, miket beszél ön uram. Az ön fia szokott idejárni ehhez a barátjához. És mikor kellemes az idő, kikérik a leánykám, hogy itt a ház előtt félórácskát, vagy egy órát is sétáljanak. Itt semmiféle egyenes útnak, vagy görbe útnak az emlegetése nincs helyén. Mink az ön fiát becsüljük, mert művelt és tisztességes, kedves ifju. De mink tőle semmiféle ígéreteket nem vártunk, nem kértünk, nem vettünk. És én csak csodálkozásomat fejezhetem ki, hogy ön ilyen súlyos szavakkal kérdezősködik.

Mindezt oly éles-haragosan pattogtatta oda az asszony, mintha minden szava egy fricska volna az öregnek az orrára.

Meg is zavarodott az öreg, — látszott a szeme rezdülésén.

— Hát nem szokott ide bejárni?

— Nem.

— Hm.

— Mindössze egyszer volt bent nálunk, tegnap,

hog az első esett. Akkor is úgy jött be, hogy megállt az ablaknál, és a víz a tetőről a vállára csurgott. Remélem semmi bűnt nem követtem el azzal, hogy azt mondtam, ne lucskosítsa el a ruháját.

Az öreg az állát vakarta:

— Hát nincs semmi . . . köztük?

— Erre a kérdésre nem felelhetek. A fiatal ember kétségtelenül vonzódik a leányomhoz. Nem ismerhetem kötelességemnek, hogy a leányomat ládába zárjam. Ha valakinek nem tetszik a leányom, ne nézzen reá. Ha valakinek nem tetszik, hogy a fia udvarol a leányomnak, a fiával rendelkezzen, és ne az én leányommal!

Az öreg megrázta a fejét, mintha darázs csapódott volna a fülébe.

— Nono, — mondotta csillapítón.

És fölkelt.

— Hát nincs semmi . . . *vekszli*? vagy másefféle?

— Nincs! — felelte az asszony haragtól remegő hangon. A mi családunk tisztességes család. Az én uram katonatiszt volt. A nevén és a kardján nem volt folt soha.

Az öreg rám-pislogott. Azt hittem, a guta rögtön megüt.

De mégse szólt. Ismét az asszonyra emelte a szemét:

— Nono, iszen tisztáztuk az ügyet.

Még valamit akart mondani, de csak a keze mozdulásáról látszott. Némán köszönt, és elballagott.

Dormándyné lázas-pirosan és fáradtan ült vissza a székére. Cili szemében könny csillogott.

— Micsoda nap ez! — szakadt ki a szó az asz-szonyból.

És a leányához fordult:

■ Nyilatkozott neked az a fiatal ember?

Cili a szeméhez emelte a zsebkendőjét, s bólintott.

— Hát mért nem mondtad meg? Anyád előtt titkolódsz-e? Mit mondott? Igérte, hogy elvesz?

A leány szomorún lecsüggesztette a fejét:

— Arra kért, hogy ne szóljak róla senkinek . . . senkinek. Még magának se. Mert ő még kiskorú, és ha az apja idő előtt megtudná . . . Ő majd lassankint rá-bírja az apját. Én nem értem, hogy történhetett . . .

Nem tudom mit beszéltek tovább. Ott-hagytam őket.

Pipára gyujtottam, s magamban dühöngtem, hogy micsoda álnokság lakik abban az emberben! Csodálatos valami, hogy a korlátolt elméjű emberek a legálno-kabbak. Én azt gondolom, hogy hozzám jár baráti szeretetből, s a végén kitudódik, hogy engem csak vasuti állomásnak használt: felszállásra. Ki tudja hol és hány szor találkoztak ők ketten, külön!

Annyira boszus voltam, hogy mozognom kellett. Ki akartam menni a kertbe és ott járkálni fel és alá. De épp hogy kilépek akkor siet be az útca-ajtón Lukács. Az arca ragyog, mint a velencei tükör. A hóna alatt egy vadonatúj légyecsapó, a kezében drága szegfű-csokor. Köszön és megáll Cili előtt. Nyujtja a csokrot.

Cili ránéz búsan. Nem nyúl a csokorért.

Látom Lukácson, hogyan döbben meg. Néz a leányra, néz az anyjára.

— Mi történt?

Az anya felel:

— Nem szabad öntől a leányomnak elfogadnia semmit.

— Miért?

— Mától fogva tekintse idegennek. Mink idegennek fogjuk önt tekinteni.

Lukács arca hasonlatossá vált a Laokon ábrázatához.

— Annyit csak kérdezhetek, — szólt egy percnyi idő után, — hogy magyarázzák meg . . .

— Az ön atyja az imént ment el tőlünk.

— Az én apám?

— Az ön atyja. Vallatott bennünket, mint valami vizsgáló-bíró.

— Az én apám??

— Súlyos szavakkal illetett bennünket.

— Az én apám???

— Azt mondta, hogy mink önt . . . Azt mondta, hogy az ön ígéretei semmisek. Ő rendelkezik az ön vagyonyával és sorsával.

Egy percnyi meredt hallgatás következett. Lukács úgy nézett, mint a főtt ponty.

Én már akkor ott álltam, s érdeklődéssel vártam, hogyan fogják Lukácsot kidobni?

Lukácsnak akkorát fordult a szeme, mint a malomkerék:

— Ki lehetett az a gazember?!

S a szeme rajtam állt meg.

Ez a kegyetlen szó megrázott.

Lángba borultan toppantam eléje, és a szeme közé néztem:

— Válogassuk meg a szavakat! — harsogtam.

Vagypedig fordítsuk vissza arra, aki ártatlan leánykákat hazug ígéretekkel akar megtántorítani!

A következő jelenetre emlékezni is gyötrelmem. Elég annyi, hogy írigy kutyának, és másefféle állatnak nevezett. Szóval olyan vihart csapott, hogy még a finánc is kiugrott az ágyából, és egy-szál ingben szaladt ki közibénk.

Csúnya egy petek volt az!

Még azon órában elrobtam a németemhez. Kértem, hogy legyen segédem.

— Embert ölök ma! — lihegtem dühösen. Vagy engem ölnek meg, de mindegy: vért iszik ma a föld, a kutya teremtesít!

A németem először is egy pohár hideg vizet itatott meg velem, és csak azután kérdezte, hogy mi történt?

Az történt uram, hogy egy barátom, akit többé barátomnak nem nevezhetek, egy olyan leánynak udvarolt, akit nem vehet el, de olyan színnel udvarolt, mintha elvehetné. A leány tiszta volt, mint a ma-esett hó. Ámbár tiszta ma is. Én emberi kötelességemnek ismertem, hogy második Margarétát megmentsem az elbukástól.

— Szép. Helyes, — bólintott rá az orvos.

Azzal elmondtam röviden, hogy mily ovatosan, kíméletesen figyelmeztettem az apát; mily tapintatlan volt az öreg, s mily durva paraszt volt a fia.

— És most idejöttem, — folytattam, — önhöz, úri emberhez és tartalékos tiszthez, annyival is inkább, mert a társaim az ilyen ügyekben tapasztalatlanok és szamarak.

— Helyes, — mondotta komolyan az orvos. Az

ügy kétségtelenül súlyos természetű, súlyos természetű. Tud vívni?

— Nem tudok.

— Baj. És az ellenfele?

— Az se tud.

— Még nagyobb baj. Hm. Hát löni tud-e?

— Sohse volt pisztoly a kezemben.

— Hát az ellenfele?

— Annak bizonyára volt puska is.

— Baj.

És az állát fogdosva, töprenkedve járt fel és alá a szobában.

— A sértett fél maga, — mondotta végre. Tehát mink választjuk meg a fegyvert. Mármost mit választunk? Ha pisztolyt választunk, maga még három lépérről is melléje lö. Ő azonban magát hasba lövi, vagy mellbe, az kétségtelen.

Ez nem tetszett nekem.

— Hát akkor kardot . . .

— A kard meg pláne veszedelemes olyan kezekben, amelyek nem ismerik a vívást. Mert a víváshoz értők, csak éppen érintik a testet: metszenek bőr, metszenek izmot, metszenek fület, orrot, de csontot nem vágnak soha. Ellenben a tanulatlan vívók mészárosokká változnak át a viadal színhelyén: teljes erejökkel nekihezakodva sujtanak, vágnak, kaszabolják egymást, s nyomorékot szabnak egymásból, ha ugyan meg nem ölik egymást.

És a fejét rázva nézett reám.

Az óra megkerrent. Az érc-ember fölemelte a pörölyét. Hatot ütött szép rendben a harangra.

. . . *mortuos plango* . . .

Nekem elcsökkent a vérontó kedvem. Eszembe jutott a Dormándyné férje. Az tudott vívni, mégis . . .

— Nem lehetne-e, — mondtam, — az ügyet valahogy másképp elintézni?

— Másképp? Hogyan?

— Talán . . . talán békésen . . .

— Békésen? — hörkent meg az orvos. Pofont? Békésen?

És hidegen nézett reám.

— Hiszen nem volt az pofon, — mentegődöttem. Mondtam, hogy a légycsapóval ütött meg. Véletlenül az volt a kezében, hát azzal ütött. Ha véletlenül pávatoll-legyező volt volna a kezében, azzal ütött volna. Azt nem lehet pofonnak nevezni.

Az orvos a fejét rázta:

— A légycsapó önt arcon érte. Hiszen most is fel van dagadva a bal arca.

— Arcon ért, mert félre kaptam a fejemet. Az csak véletlen volt. Ha nem kapom félre a fejemet, nem ott ér. Azt nem lehet pofonnak nevezni doktor úr . . . A magyarországi fogalom szerint . . .

Az orvos megint a fejét rázta:

— A pofon internacionális fogalom. De nézzük tisztára: Mi a légycsapó? A légycsapó nem egyéb mint kéznyujtvány. Iparilag készített eszköz, amely arra szolgál, hogy az emberi kéz rövidsége meg legyen hosszabbítva, s a tenyér körülbelől egy méterrel távolabbra működjön, csapólag. A légycsapó tehát kéz. Mondjuk, hogy vele a pofon indirekt pofon, s hogy direkt pofont csupán az igazi kéz adhat, azért a pofon csak pofon. A jelző nem változtatja meg a tárgyat, csak minősíti.

De ha önnek más a felfogása, akkor tisztelt uram, keressen más segédeket.

S oly hidegen nézett reám, hogy szinte megfagyott a velő a csontjaimban.

— Hát kérem doktor úr, — rebegtem megtörtén, — intézze el ahogy lehet. Én csak vélekedésképpen szoltam. Ön jobban érti. Én szeretnék mihamarabb túl lenni ezen a rút ügyön.

Az orvos erre megint becsüléssel pillantott reám:

— No csak bízza rám, — mondotta. Én jártas vagyok az efféle ügyekben. Küldjön hozzám még egy urat, s még ma kihívjuk a frátert.

— Kardra?

— Azt majd mink elvégezzük. Egyébiránt én azon leszek, hogy ne kardra.

— És mikor kell . . .

— Talán holnap reggel már megverekedhetnek. Rajta leszek, hogy sokáig ne húzódjon ez az ügy.

Fogtam a kalapomat, és neki-mentem az almárium-nak. Erővel ott akartam kimenni. Aztán az ajtóhoz igazodtam. Ott megálltam:

— Még valami doktor úr: énnekem sohse volt efféle ügyem. Nem ismerem a szokásokat. Milyen ruhában kell ott kiállani?

Azt gondoltam, hogy le kell vetközni félig meztelenre, vagy legalább is ingre.

— Fekete szalonruhában, — felelte az orvos. A nadrág is fekete legyen.

Ez valamennyire megnyugtató volt. De ennek is volt egy bökkenője: nem volt szalonruhám. Egy téli fehér-pontozott szürke ruhám volt, meg egy nyári sötétvöröses. Nadrágot tudtam volna szerezni a finánc-

tól, de már kabátot... a fináncnak csupa aranyzsinóros galléru volt a kabátja.

— No min gondolkodik? — kérdezte az orvos a vállamra téve a kezét.

— Azon, hogy más ruhában nem lehet-e ott megjelenni?

— Nem. A világos ruha erősebb célpont, mint a fekete. Még a gallért is felhajtjuk, hogy az ing fehéré ki ne lássék.

— Nekem ám csak nadrágom van fekete. A társaim meg nem adnak most kölcsön fekete kabátot. Mindeniken rajta van ma, s talán reggelig . . .

Az orvos elmosolyodott:

— Hát majd küldök én egyet. Hol lakik?

— — — — —

Az utcán találkoztam Fazekassal. Éppen kapóra. Megrohantam. Elmondtam neki mi történt. Kértem legyen második segédem, és menjen föl azonnal az orvoshoz.

— — — — —

Életem legkülönösebb estéje folyt le aznap.

A bucsuzó-vacsorán megjelentünk mind a ketten, s mi ketten voltunk a legvidámabbak. Már akkor a kiállítás megtörtént. A segédek tárgyalása is. Pisztolyharc reggel hat órakor a Malomvölgyben; egy-egy lövés; huszonöt lépés a kiállítás, abból öt-öt közelítő.

Persze a lehető legtávolabb ültünk egymástól. Ömellette Szász Józsi, énmellettem Fazekas. Csak ők, a két segéd komolykodtak, ünnepieskedtek.

Én annyira vittem a hengegést, hogy még dikciót is mondtam az egyik tanárunkra. A tanár szép köszöntőben válaszolt. Figyelmeztetett bennünket, hogy az

iskola együtt-végzése valamennyiünket éltünk hosszág-
lan testvéries szeretetre kötelez. Szeressük egymást kint
az életben is. Mert az iskola közös anyánk volt: éve-
ken át azonagy gondoskodásban, lelki nevelésben része-
sültünk, éshát meg fogjuk ismerni az élet sok hideg
küzdelmében, hogy a szeretet a földi embernek egyyet-
len nemessége, kincse, világossága, melegsége.

Erre általános kocintás, ölelkezés, csókolódzás kö-
vetkezett. A fiuk fogadkoztak egymásnak, hogy testvéri
összetartozást ismernek. Csak mi ketten nem néztünk
egymásra, csak a mi poharunk nem érintkezett.

Mintha jeges szél fuvalt volna át a szívemen, mi-
kor közelébe értem.

De a többivel én is ölelkeztem és fogadkoztam,
hogy szeretni fogom őket.

— Holtig, — mondta az egyik.

— Holtig, — feleltem eldobbanó szívvel.

Aztán visszatelepedtünk az asztalhoz. A cigány
magyar dalokat muzsikált.

Néhány perc multával Lukácsot láttam fölkelni.
Intett a cigánynak, hogy hallgasson el.

Megrezdültem. Azt kellett vélnem, hogy Lukács
a mi rút ügyünk vallomását terjeszti elő; bűnösnek
fogja vallani magát, és ünnepiesen megbékülünk. Érez-
tem, hogy nem fogom megtagadni a szívemet.

Lukács azonban arról szólott, hogy minden tíz év-
ben találkozzunk.

Tehát még azzal is henceg, hogy ő tíz év múlva
élni fog!

No majd meglássuk.

A doktor már akkor megoktatott engem, hogy a
pisztolyt hogyan emeljem fel, hogyan mozdítsam meg

egypárszor függőleges vonalban, mielőtt elsütném és hogy ne a mellére célozzak, mert a puskapor fölfelé rugja a cső végét, s ellövök a feje fölött, hanem célozzak inkább a térdére, akkor mellbe vagy vállon találok.

A vacsora előtti percekben a kávéház egyik sarkába történt ez az oktatás, s mondhatom úgy megerősített, hogy bátor arccal ültem az asztalnál.

Tizenegy órákor meglökött Fazekas: elosontunk.

Fazekas hazáig elkisért. Elmondta bővebben, hogy miképpen tárgyaltak? Lukács másik segéde az örmester lesz, ha kiengedik a kaszárnyából. Egyébiránt a Lukács segédei ostobán viselkedtek: mindent elfogadtak, amit az orvos akart. Még azt is ő mondta meg, hogy melyik orvost hívják orvosuknak.

Ez az utóbbi értesítés megvizsgoltatta a hátamat. Hát annyi orvos kell az ilyen ügy lebonyolítására?

— Feküdj le azonnal, — mondotta Fazekas a kapuban. A német orvos azt mondta, hogy reggel öt órákor érted meggyünk.

— — — — —

Hát én le is vetkőztem.

De amint magamra maradtam, egyszerre gyászszínben láttam a világot. Bolond szerszám a pisztoly: ki tudja, holnap este fogok-e vetkőzni?

Eszembe jutott apám, anyám, testvéreim. Szegények! Mennyi pénzt áldoztak, hogy elvégezzem az iskolákat! Apám mennyit dolgozott értem! A testvéreim kopott ruhában jártak, hogy nekem jusson jó. Anyám a gyufa-szálakat is kétszer gyújtotta meg, annyira takarékoskodott. S holnap . . . talán egyszerre kapják meg az én öröm-leveletem egy idegen kéz írta fekete levéllel.

Illő, hogy irjak nekik, s mentegessem magamat, s hogy legyen a szeretetemről emlékül legalább egy levél.

Irtam könnyezve: *Társadalmi kényszerűség . . . becsület . . . úri emberhez illő bátorság . . . köszönet a szülői szeretetért . . .*

Mikor idáig értem a levélben, azt hittem, megfuladok. Csak akkor éreztem át igazán, mi a szülői szeretet! hogyan kíséri át az embert az életén át két szívnek a gondoskodása, ezernyi jósága, aggodalma . . .

Dehiszen nem bizonyos hogy temetésre jutok!

A temetés szóról eszembe fordult a doktor vicce: *A temetőbe mindig jókor eljut az ember!*

Ez a tréfás mondás halálharangként csendült bele az én sötét gondolataimba.

— Uram Istenem, — fohászkodtam az Éghez, — csak most az egyszer húzz ki ebből a sárból! Neked adom az életemet! Papod leszek, holtig imádkozó legbuzgóbb papod! Csak ne engedj holnap elvesznem!

— — — — —

Reggel öt órakor megzördült az útcaajtó. Én magam nyitottam ki. A segédek léptek be rajta. Az orvos hadnagy ruhában, Fazekas feketében.

— No, maga már fenn van?

— Le se feküdtem, — feleltem bágyadtan. Minek? Egy-két órára nem érdemes.

— Nohát csak tegye fel a kalapot, aztán gyerünk.

Az orvos kabátja már rajtam volt, csak épp a cylinder nem. Cilindert is küldött a kabáttal.

Sohse volt cylinder a fejemen, sem azelőtt, sem azután. Ahogy feltettem, lecsúszott a két fülemig. Papi-

rost nyomtam bele hamarosan, hogy amennyire lehet, rendesen álljon a fejemen.

Fél óra múlva leszálltunk a Malom-völgy egy fája mellett. A reggeli nap aranyos pompában ragyogott át a lombokon. Madarak csicseregtek, pillangók ébredtek. Élet és vidámság volt minden, csak én voltam fássult. Fáztam.

Az orvos elővont egy kis lapos zsebüveget. Konyak volt benne.

— Igyék, — azt mondja, — igya meg mind.

Soha életemben nem ízlett úgy a konyak.

Csakhamar hallottuk a kocsizörgést. Két fiáker is kanyarodott elő a fák közül, s állott meg a mienk mellett.

Az egyikből Lukács ugrott ki, s utána egy ismeretlen Kossuth-szakállas fiatal úr. A másikkól az őrmester szállt ki Szél Józssival.

Az őrmester meghökkent a hadnagyi ruha látára: haptákba rándult és szalutált.

A két orvos kezet fogott. Mind a kettő fekete bőrtáskát lógatott a kezében. Kinyitották egy fa alatt a táskájokat, és láttam, hogyan szedik elő a vattát, meg a mindenféle csillogó szerszámot.

Azután az én németem összehívta a segédekét. Egy vörös-bélésű tokból két pisztolyt vett elő. A gyöpre zsebkendőt terítettek. Kirakták rá a pisztolyt, puska-port, töltő-vesszőt.

Mink ezalatt Lukácscsal külön-külön ácsorogva cigarettáztunk. Lopva rápillantottam. Láttam a szemén, hogy ő sem aludt. Az arca piros volt. Olyan füst-felhőket fújt, mint a soproni lokomotív.

Én bizonyára sápadt voltam. De nyugalmat eről-

tettem az arcomra. Összefont karral néztem, mint töl-
tik porral a pisztolyokat. Egyiket az őrmester, mási-
kat Fazekas. Az orvosom egy bőrzacskóból golyókat
bontott elő, s közben rendelkező szavakat mormogott.
Az őrmester mindannyiszor kaszárnyai engedelmesség-
gel felelte:

— Igenis, hadnagy uram.

A német doktor maga rakta a golyót mind a két
pisztolyba. Maga gyömött fojtást is beléjük. Csak az-
után nyujtotta vissza:

— Ezt is verjék le.

— Igenis, hadnagy uram.

Mindez oly szertartásosan hangzott, mint mikor
a sekrestyében beszél a pap a sekrestyéssel, aki rek-
viemre öltözteti.

Végre az őrmester fölkelt, és kilépte hosszú gólya-
lépésekkel a huszonöt lépést.

Fölállítottak bennünket. (Rémséges közelség!) A
nagy nehéz pisztolyt a kezembe nyomták.

Az orvos, mivelhogy még akadozva beszélt ma-
gyarul, átadta a zsebóráját az őrmesternek, s mondta
hogy vezényeljen.

— Igenis, hadnagy úr.

A hadnagy hozzánk fordult, és harsányan kiál-
totta:

— Felszolitok asz urak kipékelni, ha asz lehet fan.
Egyikünk se felelt. Én a füre néztem. Lukács is.
A hadnagy intett az őrmesternek.

Az őrmester megköszörülte a torkát, és kiáltott:

— Tűz!

Mind a ketten fölemeltük a pisztolyt.

Céloztunk.

Én nem akartam megölni, hát csak a bokájára céloztam. Gondoltam, ha felrugódik a pisztoly, legfeljebb combon találja.

Lukács ekkor előre lép egynehányat. A pisztolyunk szinte egyszerre vet lobbót.

Súlyos csapódást érzek a mellemen. A pisztolyt elejtem. Odakapok a sebre. Érzem, hogy valami meleg nedvességbe tapad a tenyerem.

Elájultam.

Mikor újra fölnyitottam a szememet, Lukácsot láttam féltérdén mellettem. A szeme tele volt könnyel. Az arca oly sápadt volt, hogy szinte zöld színre vált.

— Répácskám! — sírta, — meg ne halj! Az Isten áldjon meg, csak most az egyszer meg ne halj!

A két orvos is mellettem hajladozott.

— Nincs semmi baj, — mondotta a németem az ingemet visszaigazítva, — csak a töltés csapódott a melléhez.

— Nagyon vérzik? — kérdeztem bágyadtan.

— Sehogy se vérzik. Semmi, semmi . . .

E nyilatkozatnak annyira megörültem, hogy egyszerre fölkeltem, és kezet nyujtottam Lukácsnak.

• Lukács megölelt:

— Felejtsünk el mindent! — mondotta érzelmesen. Bocsáss meg nekem, Répa! Ne haragudj rám!

— Nem haragszom, — feleltem örömmel.

S mind a ketten a tenyerünkre néztünk. Az én tenyeremen valami vastag zsíros, fekete piszok ragadozott. A kézszorításban abból juttattam Lukácsnak.

— A fojtás leve az, — magyarázta az orvosom.

• A faggyút beitta a csepü.

Akkor láttam, hogy a mellemen is ott a tenyérszűz piszok, a német gyönyörű redengotján.

Hát hogy lehetett az?

Sok idő elmúltával értettem meg, hogy a derék német nem igazi golyót tett a pisztolyokba, hanem valami Erzsébet-pirulát, kénesős viaszt, vagy tudja a kefe mit.

Dehát akkor egyikünk se gondolt arra.

Engem az a halállal való játék annyira megrázott, hogy azon részegen ahogy megszabadultam az áldomás-ivástól, bementem a Szent-Márton templomba, és hálálkodtam az Istennek.

Merthiszen azzal is csak az Isten szabadított meg, hogy azt a jó embert választhattam főelintézőnek.

S amit azon éjjel a gyötrődésemben fogadtam, azt is teljesítettem: én voltam az első jelentkező a püspöki irodában.

Nem is bántam meg.

De különös valami ugye, hogy egy légycsapón fordulhat meg az embernek az élete sorsa . . .

Mily keserű emlék mégis! Azt gondoltam, idővel el fogom felejteni. Hiszen sokkal nagyobb, érdekesebb, kedvesebb emlékeink elenyésznek.

És nem tudom elfelejteni.

Otthon a csendes szobai magányosságban sokszor eszembe jut az a leány. És eltűnődök rajta:

. . . Ha Lukács nem jött volna görög jegyzetért...

. . . ha véletlenül nincs ott a kertben az a leány...

. . . hátha mégiscsak . . . hátha mégiscsak én vettem volna el?

. . . Vajjon milyen életem lett volna vele? . . .

. . . Örökölt-e vajjon az öreganyjától? . . .

. . . Milyen gyermekeim volnának? Hány évesek volnának? . . .

. . . Mi volna a foglalkozásom? . . .

. . . Boldogabb volnék-e mint most? vagy épp oly igavonó állata volnék a házasságnak, mint más ezerek, milliók?

*

Egy fiucska zavarta meg a beszélgetésünket, — a szomszéd asztalnál söröző molnárnak a gyereke. Az asztalunk alá bujt. Valami üvegcserepet kapott fel onnan, — sörös üvegnek a cserepét.

Ahogy kivonta a fejét, ránk-mosolygott, hogy szólnuk-e a tolakodásáért? Aztán visszasompolygott a bátyjikájához. Adott neki is egy cserepet. Mind a ketten a szemükhöz illesztették, és mosolyogva forgatták a fejüket.

— Mily kevéssel boldog az ember! — mondtam rájuk-gyönyörködve.

— S lásd, hogy csalja magát, — felelte a pap. Hogy csalja magát az ember akarva is. Ez a gyönyörűsége az embernek.

A kisebbik gyerek ekkor a papra nézett, és nevetett.

A pap is elmosolyodott:

— Mit nevetsz lurkó?

— Azt, hogy milyen sárga a pap bácsi.

Kedves, tiszta arcu kis gyermek volt, s boldog a játékában.

Fölvettem két perecet s nekik-nyújtottam:

— No gyertek ide.

És a molnárnak is szóltam:

— Ugye megengedi?

A molnár vállat vont:

— Ha köll nekik . . .

A nagyobbik fiu a fejét rázta:

— Köszönjük már ettünk.

— Nem perec köll ezeknek, — mondotta a pap.
Cukor kell, igaz-e? No gyertek hát . . .

S belenyúlt szinte könyékig a zsebébe. Elővont egy kék papiros-csuklyát. Az iránt már a gyerekek több érdeklődést mutattak.

Odaálltak a pap mellé, és várakozással nézték, hogyan bontja elő a mályva-cukrot.

Adott vagy tiz szemet mindeniknek, s megsimogatta a kisebbiknek az arcát:

— Hogy hínak?

— Jancsinak, — felelte szemérmatosan mosolyogva a kicsi.

— Hát a másik neved?

A gyerek a vállát vonogatta:

— Jancsika.

Nem tudta a nevét.

Ahogy ezen mulatunk ottan, a kocsma udvarán azt a falusi urat látom megjelenni, akiről Zeller beszélt.

Keresőn jártatta körül a szemét az udvaron ülő népen, aztán felénk nézett, és elmosolyodva jött hozzánk:

— Nini Répácskám! — mondotta örvendezve.

És megölelte a papot, ráveregetett a hátára.

— Hogy kerülnek ide ezek a porontyok?

— Tán a te gyerekeid?

— Éppen. Kezet csókoljatok hamar a pap bácsinak! Ez a két legkisebb fiam.

— Hát nagyobb is van?

— Van, kettő is. Egyik már a hetediket végzi, a másik, a Lukács meg az ötödikben bukdácsol.

A pap bámulva nézett a gyerekekre.

— Mingyár olyan ismerősök voltak nekem ezek... Hiszen éppen olyan a szemök, mint az anyjoké.

Horváth leült kissé hozzánk. Nyájasan, kedvesen, szeretettel beszélgettek. Elkérdezték egymást, hogy vannak? Zeller *őnagyságát* is kérdezte.

— Köszönöm, — felelte Horváth meleg tekintettel. Hízik, és mindig jókedvű. Olykor egyet gondol, és szül egy-egy fiúcskát. De most már ritkán teszi. Hiába, gyerekből se jó a sok. No, megmondom neki, hogy találkoztam veled, éshogy megemlékeztél róla.

Aztán bocsánatot kért, hogy több időt nem tölthet velünk. (Négy óra járás kocsin.) Velem barátságosan kezét szorított, Zellert pedig megölelte, meg is csókolta, — balfelől.

TARTALOM:

	Lap
Mi erősebb a halálnál?	3
A papa nem örül	19
Harangozóék karácsonya	39
Szüleim gyémántja voltam	53
Szép asszony a kovácsné	69
A rettenetes mama	101
A vas-tyúk	120
Az órás meg a kutyája	127
Anna-báli emlék	147
A mult velünk él!	155